

ISSN (print): 2706-9737
ISSN (on-line): 2706-9745

International journal of philology

**МІЖНАРОДНИЙ ФІЛОЛОГІЧНИЙ
ЧАСОПИС**

15 (2), 2024

INTERNATIONAL JOURNAL OF PHILOLOGY

Міжнародний філологічний часопис

Міжнародний науковий журнал. Випуск 15, № 2, 2024

Засновник:

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

[https://doi.org/10.31548/philolog15\(2\).2023](https://doi.org/10.31548/philolog15(2).2023)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Шинкарук Василь	доктор філологічних наук, професор (головний редактор) (Україна)
Харченко Світлана	доктор філологічних наук, професор (заступник головного редактора) (Україна)
Сиротіна Олена	кандидат педагогічних наук, доцент (відповідальний секретар) (Україна)
Амеліна Світлана	доктор педагогічних наук, кандидат філологічних наук, професор (Україна)
Бежина Вікторія	доктор філософії (PhD), доцент (Казахстан)
Вікторова Леся	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Гаманюк Віта	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Гладченко Мирослава	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Давід Соломон Арулрадж	голова магістерської програми з педагогіки (Об'єднані Арабські Емірати)
Зелінська Анна	професор, заслужений доктор (Польща)
Калита Алла	доктор філологічних наук, професор (Україна)
Кожушко Світлана	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Кончі Ернандес-Герра	доцент, викладач англійської мови (Іспанія)
Краєченко Наталія	доктор філологічних наук, професор (Україна)
Личук Марія	доктор філологічних наук, професор (Україна)
Маріо Пейс	доктор філософії, старший викладач (Мальта)
Панайотіс Г. Кримпас	доктор філософії, доцент (Греція)
Панова Наталія	доктор філологічних наук, доцент (Україна)
Роганова Марина	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Семашко Тетяна	доктор філологічних наук, професор (Україна)
Хопнерова Вєра	доктор філософії, професор (Чехія)
Худаб'юнігг Інґрід	доктор філософії, професор (Чехія)
Чайка Оксана	кандидат філологічних наук, доцент (Україна)
Шаїр Алі Хан	доцент (Пакистан)

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради НУБіП України,
протокол № 10 від 24.04.2024

Ідентифікатор медіа R30-02294. Рішення Національної Ради України з питань телебачення і радіомовлення від 21.12.2023 р. № 1795, протокол № 31.

Входить до переліку фахових видань (філологічні, педагогічні науки), затверджених МОН України (наказ Міністерства освіти і науки України від 17.03.2020 № 409, категорія «Б»)

Статті подано в авторській редакції.

Редакція залишає за собою право на літературне та технічне редагування.

Автори статей відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, покликання на них та інших відомостей.

Передруковувати опубліковані в збірнику матеріали дозволяється тільки за згодою авторів.

Адреса редколегії:

03041, м. Київ, вул. Генерала Родімцева, 19, навч. корпус № 1, ауд. 22,
тел.: (044) 527-85-95 Веб-сайт:

Веб-сайт: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Filol>

INTERNATIONAL JOURNAL OF PHILOLOGY

The founder of the journal:

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE AND ENVIRONMENTAL SCIENCES OF UKRAINE

[https://doi.org/10.31548/philolog15\(2\).2023](https://doi.org/10.31548/philolog15(2).2023)

EDITORIAL BOARD

Vasyl Shynkaruk
Svitlana Kharchenko

Doctor of Philology, Professor, (Editor-in-Chief) (Ukraine)
Doctor of Philology, Professor, (Associate Editor) (Ukraine)

Olena Syrotina
Svitlana Amelina
Viktoriia Bezhina
Lesya Victorova
Vita Hamaniuk
Myroslava Hladchenko
David Solomon Arulraj
Anna Zelinska
Alla Kalyta
Svitlana Kozhushko
Conchi Hernandez-Guerra
Natalia Kravchenko
Mariia Lychuk
Mario Pace
Panagiotis G. Krimpas
Natalia Panova
Maryna Roganova
Tetsana Semashko
Věra Höppnerová
Ingrid Hudabiunigg
Oksana Chaika
Shair Ali Khan

PhD in Pedagogy, Associate Professor, (Executive Secretary) (Ukraine)
Doctor of Pedagogy, PhD in Philology, Professor (Ukraine)
PhD in Pedagogy, Associate Professor (Kazakhstan)
Doctor of Pedagogy, Professor (Ukraine)
Doctor of Pedagogy, Professor (Ukraine)
PhD in Pedagogy, Associate Professor (Ukraine)
Head of Master's in Education Program (Dubai)
Professor, Doctor habilitatus (Polish)
Doctor of Philology, Professor (Ukraine)
Doctor of Pedagogy, Professor (Ukraine)
Associate Professor, English teacher (Spain)
Doctor of Philology, Professor (Ukraine)
Doctor of Philology, Professor (Ukraine)
PhD, Senior Lecturer (Malta)
PhD, Associate Professor (Greece)
Doctor of Philology, Associate Professor (Ukraine)
Doctor of Pedagogy, Professor (Ukraine)
Doctor of Philology, Associate Professor (Ukraine)
Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Czech Republic)
PhD, Associate Professor (Czech Republic)
PhD in Philology, Associate Professor (Ukraine)
Associate Professor (Pakistan)

Recommended for publication by the Scientific Council of
The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Minutes 10, April 24, 2024

Media ID R30-02294. Decision of the National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting dated
December 21, 2023, No. 1795, Minutes 31.

The journal is included in the list of professional publications (philological, pedagogical sciences) approved by
the Ministry of Education and Science of Ukraine (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine,
March 17, 2020, No. 409 category "B")

The articles are presented in the author's edition.

The editorial board reserves the right to literary and stylistic editing of the manuscript.

The authors assume all responsibility for the ideas expressed in the material published, proper citation and other
information.

Copying the materials is allowed only with the authors' agreement.

Address:

Educational building 1, room 22, General Rodimtsev street, Kyiv, Ukraine, 03041

phone: (044) 527-85-95

Web site: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Filol>

З М І С Т

МОВОЗНАВСТВО І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУРСИВНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ З ІНФІНІТИВОМ УЯВЛЕННЯ <i>Шинкарук Василь</i>	6
УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЙНИЙ ФЕНОМЕН ТА ОСВІТНЯ СТРАТЕГІЯ НА ШПАЛЬТАХ ЧАСОПISУ «РІДНИЙ КРАЙ» (1905–1916 pp.) <i>Степаненко Ніна</i>	16
ВІЗУАЛЬНІ МЕТАФОРИ В РЕКЛАМІ: КОГНІТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ІНТЕРФЕЙС (англійською мовою) <i>Ємець Наталія</i>	24
ПЕРЕКЛАД І АДАПТАЦІЯ: ДО ПРОБЛЕМИ ПЕРЕТИНУ (англійською мовою) <i>Конончук Інна</i>	32
НАЗВИ ЖИТЕЛІВ ПЕРЕЙМЕНОВАНИХ МІСТ УКРАЇНИ: ТВОРЕННЯ І ВЖИВАННЯ <i>Литвинська Світлана, Стецик Христина</i>	43
ЛІНГВІСТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КАТЕГОРІЇ ВЛАСТИВОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ (англійською мовою) <i>Лашкул Валерій</i>	54
СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛІЙСЬКИХ ВЕТЕРИНАРНИХ МЕТАФОРИЧНИХ ТЕРМІНІВ (англійською мовою) <i>Рожков Юрій</i>	63
АНГЛОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ СФЕРИ БІОТЕХНОЛОГІЙ <i>Сиротіна Олена</i>	72

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

ЕКОЛОГІЧНА МЕДІАГРАМОТНІСТЬ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ <i>Харченко Світлана</i>	82
---	----

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

РОЗВИТОК ПОТЕНЦІАЛУ КЕЙС-ЛЕКЦІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ПРОБЛЕМАТИКА, ІНТЕРАКТИВНІСТЬ, ЕВРИСТИКА (англійською мовою) <i>Вітченко Андрій, Вітченко Анастасія, Христюк Світлана</i>	96
ГРАМАТИЧНІ КАТЕГОРІЇ ІМЕННИКА: ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ В ІНШОМОВНІЙ АВДИТОРІЇ (початковий рівень) <i>Трумко Оксана</i>	109

CONTENTS

LINGUISTICS AND TRANSLATION STUDIES

DISCURSIVE EXPRESSIONS WITH A CONCEPTION INFINITIVE IN THEIR STRUCTURE VASYL SHYNKARUK	6
THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A LINGUISTIC AND CULTURAL PHENOMENON AND EDUCATIONAL STRATEGY ON THE COLUMNS OF THE SCIENTIFIC JOURNAL "NATIVE LAND" (1905–1916) Nina STEPANENKO	16
VISUAL METAPHORS IN ADVERTISING: A COGNITIVE-PRAGMATIC INTERFACE Nataliia YEMETS	24
TRANSLATION AND ADAPTATION: INTERSECTING RELATIONSHIPS Inna KONONCHUK	32
NAMES OF RESIDENTS OF RENAMED UKRAINIAN CITIES: CREATION AND USE Svitlana LYTUVYNSKA, Khrystyna STETSYK	43
LINGUISTIC REPRESENTATION OF THE PROPERTY CATEGORY IN THE ENGLISH TERMINOLOGY OF THE FOOD INDUSTRY Valerii LASHKUL	54
STRUCTURAL CHARACTERISTICS OF THE ENGLISH VETERINARY METAPHORIC TERMS Yurii ROZHKOV	63
ENGLISH BORROWINGS IN THE MODERN UKRAINIAN TERMINOLOGY OF BIOTECHNOLOGY Olena SYROTINA	72

COMMUNICATION STUDIES

ENVIRONMENTAL MEDIA LITERACY IN THE CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT Svitlana KHARCHENKO	82
---	----

THEORY AND METHODS OF TEACHING

DEVELOPING CAPACITY OF CASE LECTURE IN HIGHER EDUCATION: PROBLEMATICITY, INTERACTIVITY, HEURISTICS Andrii VITCHENKO, Anastasiia VITCHENKO, Svitlana KHRYSYTIUK	96
GRAMMATICAL CATEGORIES OF THE NOUN: APPROACHES TO TEACHING A FOREIGN LANGUAGE AUDIENCE (elementary level) Oksana TRUMKO	109

LINGUISTICS AND TRANSLATION STUDIES. МОВОЗНАВСТВО І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 811.161.2'367.32

[http://dx.doi.org/10.31548/philolog15\(2\).2024.01](http://dx.doi.org/10.31548/philolog15(2).2024.01)

ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУРСИВНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ З ІНФІНІТИВОМ УЯВЛЕННЯ

Василь ШИНКАРУК,

доктор філологічних наук, професор,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

03041, Героїв Оборони, 15, Київ, Україна

E-mail: vashyn2010@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-8589-4995>

Анотація. У статті проаналізовано особливості дискурсивних висловлень з актуалізованим препозитивним компонентом інфінітивом уявлення та їх кореферентність (комунікативно-функційну еквівалентність) з граматичним формально-елементарним (простим) реченням. Встановлено семантико-синтаксичні різновиди дискурсивних висловлень з інфінітивом уявлення та проаналізовано їхні комунікативно-прагматичні особливості. Обґрунтовано, що структура дискурсивного висловлення з інфінітивом уявлення містить особливі маркери, демонструє взаємоперетин різних інтенцій, їхню взаємозалежність та є граматичною категорією, яка має план змісту і план форми. Визначено, що у дискурсивних висловленнях для актуалізації препозитивного компонента інфінітива уявлення використовуються слова оцінного значення, частки для створення потрібного модального тону і часового уточнення предикативності та вказівні займенники цей (сей), той, такий, які є членами основної частини дискурсивного висловлення. Обґрунтовано, що актуальне членування стосується лише мовлення і відбиває природу мовленнєвих актів, які в усному мовленні вирізняються експресивною функцією, інтонацією завершення, а в писемному мовленні – крапкою, знаком питання або знаком оклику.

Ключові слова: дискурс, текст, сегментовані конструкції, дискурсивне висловлення, кореферентність, просте речення, інфінітив, інфінітив уявлення, препозиція, актуалізація.

Актуальність дослідження (Introduction) обумовлена зростанням інтересу вітчизняних і зарубіжних вчених до комунікативного та експресивного синтаксису, інтенсивним вивченням структури тексту, мовної особистості як суб'єкта мовленнєвої діяльності. Матеріали таких наукових спостережень, зроблені на їх основі висновки та узагальнення мають безсумнівне теоретичне та практичне значення: це фрагменти цілісних або цілісні дослідження якоїсь проблеми синтаксичної теорії. Саме вони повинні лягти в основу нових теоретичних спецкурсів з синтаксису української мови в закладах вищої освіти.

Дискусійним у мовознавчій науці є питання про сегментовані конструкції як засоби комунікативного та експресивного синтаксису. Сегментовані конструкції вже давно привертати увагу мовознавців. Багатоаспектний підхід до виявлення змістових і структурних особливостей сегментованих реченнєвих структур, їхніх

функційних можливостей потребує дослідження структури і семантики інфінітиву уявлення як їхнього компонента. Позначати уявлюване поняття, крім називного відмінка, може й інфінітив.

Актуальним є дослідження лексико-семантичних та структурно-синтаксичних особливостей сегментованих побудов з інфінітивом уявлення як засобів синтаксичної експресії. Призначення експресивних синтаксичних побудов в усному мовленні, мові художніх творів та мові публіцистики не тільки в тому, щоб передати адресату інформацію, а й привернути його увагу до неї, максимально акцентувати її і посилити її дієвість.

Головна ознака сегментованого висловлення, на думку Ш. Баллі, в тому, що сегментація дозволяє перетворювати будь-яку частину звичайного речення в тему, а іншу – у власне висловлення, в рему [1, с.71]. Ці тези Ш. Баллі були покладені в основу теорії сегментації.

Питання про комунікативну одиницю,

більшу ніж речення, – проблемне і дискусійне в сучасному мовознавстві. Введення в науковий обіг поняття дискурсивного висловлення розв'язує цю проблему, оскільки це цілісна комунікативна одиниця зв'язного мовлення (тексту), що становить поєднання кількох речень чи їх частин і має чітко окреслені параметри.

Системний аналіз дискурсивних висловлень як окремих функційно-мовленнєвих одиниць в плані їх формально-семантичних кореферентних співвідношень з граматичними простими та складними реченнями дає змогу по-новому висвітлити цілий ряд проблем синтаксису, а саме уточнити поняття про інфінітив уявлення.

Дослідження дискурсивних висловлень з актуалізованим препозитивним компонентом інфінітивом уявлення та їх кореферентність (комунікативно-функційну еквівалентність) з граматичним формально-елементарним (простим) реченням сприяє уточненню особливостей взаємозв'язку речення і висловлення, виявленню співвідношення між їх мовними характеристиками, що й зумовлює актуальність наукової розвідки.

Сегментовані реченнєві структури в мовознавчій літературі ще недостатньо вивчені, тому вони потребують детального дослідження і вирішення багатьох дискусійних питань. У вітчизняній мовознавчій науці немає ґрунтового монографічного дослідження реченнєвих структур з інфінітивом уявлення та їхньої ролі в дискурсивній практиці мовців.

Об'єкт дослідження (Research Object) – дискурсивні висловлення з актуалізованим препозитивним компонентом інфінітивом уявлення та їх кореферентність (комунікативно-функційна еквівалентність) з граматичним формально-елементарним (простим) реченням.

Предмет дослідження (Subject Matter of Research) – формальні, семантичні і прагматичні характеристики дискурсивних висловлень з інфінітивом уявлення.

Матеріал дослідження (Research Material) – дискурсивні висловлення з актуалізованим препозитивним компонентом інфінітивом уявлення в

усному мовленні, мові художніх творів і публіцистики, а також приклади з лексикографічних джерел.

Аналіз досліджень і публікацій (Literature review). Феномен дискурсу останнім часом набув парадигмального характеру, про що свідчить кількість дискурсивних досліджень, що репрезентують антропоцентричний напрям у лінгвістиці другої половини ХХ і початку ХХІ століть [2, с. 13]. Поглиблене осмислення фактів та явищ, пов'язаних із людським спілкуванням, зумовило панівну роль функційного синтаксису, який зважено поєднав логічні, формальні, семантичні аспекти категорійного поля новітньої граматикології, що стало рушійною силою для послідовного тлумачення онтологічних властивостей основної комунікативної одиниці мови – речення [8, с.3].

У сучасному мовознавстві проблема особливостей сегментованих реченнєвих структур з актуалізованим компонентом інфінітивом уявлення привертала і привертає увагу лінгвістів.

До інфінітива уявлення науковці звертались, вирішуючи теоретичні проблеми, або такий тип синтаксичних структур розглядався серед інших мовних явищ. Внесок у вивчення даної проблеми в мовознавчій науці зробили Й.Андерш, В.Брицин, І.Вихованець, К.Городенська, Н.Гуйванюк, М.Жовтобрюх, А.Загнітко, Н.Іваницька, Б.Кулик, О.Мельничук, Г.Півторак, О.Потебня, В.Русанівський, І.Слинько, С.Соколова, М. Степаненко, В.Шинкарук та ін.

У вітчизняному та зарубіжному мовознавстві науковці обґрунтовували теоретичні аспекти функціонування інфінітива, походження та місце інфінітива в системі дієслівних форм, його семантику і синтаксичні функції в реченнях, визначення його статусу та місця в системі частин мови. Зокрема, В. Русанівський вважає інфінітив як найбільш загальне дієслівне утворення, яке за походженням і синтаксичними функціями відносять до дієслівно-іменних форм [10, с.223].

На думку К.Городенської, інфінітив перебуває в складі дієслова як частини мови за своєю лексичною семантикою, виражаючи дію, стан і процес. Інфінітив позбавлений майже всіх дієслівних

граматичних категорій, крім периферійної категорії виду й міжрівневої морфолого-словотвірної-синтаксичної категорії перехідності/неперехідності, а отже, має статус специфічного міжчастиномовного утворення, що виявляє ознаки дієслова та іменника [6, с.481-482].

І. Вихованець вважає, що з огляду на граматичні ознаки інфінітивів більшою мірою закріплений за граматичною сферою іменника, ніж дієслова, оскільки в інфінітиві зазнають нейтралізації найважливіші дієслівні категорії часу, способу та особи, у такий спосіб інфінітив синтаксично набуває ознак відмінка (називного або знахідного), що є найважливішою граматичною категорією іменника [3, с.81-82].

Також на думку І. Вихованця, інфінітив щодо інших повнозначних частин мови не є первинною формою, а є наслідком транспозиції певної вихідної частини мови, проте тільки у зв'язку з дієсловом та іменником його сутність розкривається найповніше. Адже в системі частин мови можливі проміжні утворення, які або розподіляються відповідними угрупованнями між різними класами слів, або являють собою морфологічні двочастиномовні спільні форми, тому слід розглядати інфінітив як специфічну міжчастиномовну форму [5, с. 120].

Термін «інфінітив уявлення» використовується мовознавцями для позначення реченнєвої синтаксичної структури із сегментом, вираженням інфінітивом або інфінітивом із залежною словоформою. Конструкції з інфінітивом уявлення досліджували О. Пешковський, С. Андріянова, З. Тарланов та ін.

Серед мовознавців немає єдиної думки у трактуванні питання про природу сегментованого висловлення, у вирішенні питання про синтаксичний статус головної побудови такого типу – реченнєвих структур з інфінітивом уявлення.

Чимало мовознавців не розмежовують поняття «процес сегментації» і «сегментована конструкція», «сегментація» і «парцеляція», оскільки будь-яке розчленування висловлення вважають сегментацією. Зокрема, В. Гак та Г. Акімова використовують терміни «розчленування» і «сегментація» як синонімічні, тому, на нашу думку, необхідно в мовознавстві розмежувати такі

явища, як розчленованість, сегментація, парцеляція.

До цього часу є дискусійними питання про нормативність сегментованих реченнєвих структур та про предикативність центральної структури цих конструкцій з актуалізованим компонентом інфінітивом уявлення.

Мета наукової статті (Aim) – обґрунтувати статус дискурсивного висловлення як комунікативної одиниці, що реалізується в тексті як поєднання сегментованих компонентів з різним ступенем актуалізації і проаналізувати дискурсивні висловлення з актуалізованим препозитивним компонентом «інфінітивом уявлення» з урахуванням їх системного характеру та багатоаспектності в плані синтаксичної номінації.

Для досягнення мети поставлено такі **завдання**: 1) схарактеризувати значеннєві параметри сегментованих компонентів з різним ступенем актуалізації; 2) описати маркери дискурсивних висловлень з актуалізованим препозитивним компонентом інфінітивом уявлення; 3) встановити структурні моделі дискурсивних висловлень з актуалізованим препозитивним компонентом інфінітивом уявлення; 4) проаналізувати функційні особливості дискурсивних висловлень з інфінітивом уявлення.

Застосовано в науковому дослідженні комплексне використання **методів (methods of research)**. Відбір і систематизація матеріалу дали змогу використати прийом лінгвістичного спостереження; метод системного аналізу застосовувався під час дослідження теорії сегментації; описовий метод використано для класифікації дискурсивних висловлень з «інфінітивом уявлення».

Результати (Results of the research). Високий рівень абстрагування мовної сфери не ігнорує показників сфери мовлення, а навпаки, уможливорює глибоке пояснення всіх мовленнєвих модифікацій синтаксичних одиниць (підкреслення наше – В.Ш.) [4, с. 20]. Відоме положення про двоплановість означування мовних одиниць рівня речення розкривається, з одного боку, у співвіднесеності таких одиниць з певною ситуацією, а з іншого – в їх інтерпретації в межах конкретного дискурсу.

Розчленування єдиної граматичної структури на частини є синтаксичним явищем, яке потребує наукового вивчення. Учені намагаються з'ясувати лінгвістичну суть реченнєвих структур з інфінітивом уявлення, визначити їхні функційні особливості, указати на їхню відмінність від інших засобів експресивного синтаксису.

У мовознавчій науці розв'язує цю проблему введення в науковий обіг поняття дискурсивного висловлення як цілісної комунікативної одиниці зв'язного мовлення (тексту), що становить поєднання кількох речень чи їх частин і має чітко окреслені параметри [12].

У зв'язному мовленні дискурсивні висловлення є синтаксичними одиницями вищого порядку, ніж формально-елементарне (просте) речення, оскільки це сегментовані висловлення з актуалізованими компонентами, пунктуаційно відділеними від іншої базової частини висловлення. Їх актуалізація здійснюється за допомогою інтонації і пунктуаційного знака на письмі, тобто, іншими словами, за допомогою парцеляції й приєднувального зв'язку.

Про співвідношення двох компонентів висловлення говорить В.Матезіус, стверджуючи, що висловлення, з одного боку, охоплює ті явища дійсності, які настільки привернули нашу увагу, що ми хочемо про них щось сказати, з другого – виражає наше ставлення до цієї дійсності. Це два головні моменти у кожному висловленні, а разом з тим також і вияв двох головних актів, на основі яких виникає висловлення – акту називного, або номінативного, і акту фразоутворюючого. Наше мовлення, однак, такою мірою вже автоматизоване, що ми ці два акти, як правило, навіть не усвідомлюємо [7, с.447].

Актуальне членування стосується лише мовлення і відбиває природу мовленнєвих актів, які в усному мовленні вирізняються експресивною функцією, інтонацією завершення, а в писемному мовленні – крапкою, знаком питання або знаком оклику.

Сегментовані реченнєві структури реалізують своє художнє призначення через експресивну функцію, яка виражає емоційний стан мовця та його суб'єктивне

ставлення до предметів і явищ дійсності. Функція експресивного виділення виявляється в дискурсивних висловленнях з актуалізованим препозитивним компонентом інфінітивом уявлення.

У реченні експресивність досягається, на думку В.Мороз, за допомогою засобів мови, не пов'язаних з певними синтаксичними конструкціями (інтонація, порядок слів), і за допомогою спеціальних експресивних конструкцій. До засобів експресивного синтаксису в значній своїй частині належать інфінітивні речення. Основні синтаксичні ознаки цих побудов: 1) наявність у їхній структурі незалежного предикативного інфінітива; 2) присутність при незалежному інфінітиві особливого члена речення, вираженого давальним відмінком із значенням непрямого суб'єкта; 3) відношення між дією, названою незалежним предикативним інфінітивом, і непрямым суб'єктом, вираженим давальним відмінком, мають модальний характер [9, с.81-82].

Експресивні засоби є прагматичним механізмом оптимізації комунікативного процесу: репрезентування авторської думки супроводжується використанням цих засобів [11, с.186].

На специфіці висловлення лінгвісти переважно не акцентують увагу – у зв'язку з розрізненням аспектів синтаксису, а інтерпретують його як комунікативний аспект самої структури речення, тому помітна тенденція не протиставляти речення висловленню.

Через співвідносність сегментованих висловлень з граматичними реченнями, а також через приєднування як особливий тип актуалізованого семантико-синтаксичного зв'язку вважаємо дискурсивне висловлення окремою синтаксичною одиницею [14]. Дискурсивне висловлення з парцельованим актуалізаційним компонентом – це складна семантична, структурна й інтонаційна єдність з актуалізаційною паузою для виділення особливо важливих в інформаційному плані компонентів, кореферентне з цілісною одиницею – простим реченням.

Загальна сутність дискурсивного висловлення полягає в тому, що воно поділене на дві (чи іноді більше) взаємопов'язані і водночас структурно й

функційно розмежовані частини з метою виразнішого, переважно експресивного, звучання їх. Першим компонентом дискурсивного висловлення виступає тема. Це вихідний змістовий пункт висловлювання, те, що дається на початковому етапі формулювання розгорнутої думки і вимагає конкретизації в ремі [13, с.18].

У дискурсивних висловленнях з інфінітивом уявлення експресивна функція виявляється в таких різновидах:

1) інфінітив уявлення на початку висловлення в ролі своєрідного експресивного зачину, з семантикою спонукання, наказу є емоційно напруженим й може мати окличну інтонацію, напр. *Перемогти! Старість і смерть!* (М. Коцюбинський) // *Перемогти старість і смерть!; Любити! Покуття рідне – до глибини душі!* (Д.Городецький) // *Любити Покуття рідне до глибини душі!*;

2) інфінітив уявлення вводить читача в ситуацію спогадів про важливі історичні події, напр.: *Бити ворога! За Маріуполь і рідний дім!* (В. Шевчук) // *Бити ворога за Маріуполь і рідний дім!; Поїхати до Києва [батькові]. Треба хоча б на день* (М. Матіос) // *Поїхати до Києва треба хоча б на день*;

3) інфінітив уявлення використовується у висловленні для характеристики героя, напр.: *Побачити кохану [Лідію]. Штовхає мене на пошуки пригод* (М. Григорович) // *Побачити кохану штовхає мене на пошуки пригод; Прошу мене пробачити. За мою помилку* (Ю. Збанацький) // *Прошу мене пробачити за мою помилку*;

4) інфінітив уявлення виконує функцію продовження думки, актуалізується і стає темою наступної частини висловлення, напр.: *Дозволити? Пристрасті довкола неї [Дарії]* (М. Матіос) // *Дозволити пристрасті довкола неї?; Відвідати місто. Бажання дідуся здійснилося* (О. Гончар) // *Бажання дідуся відвідати місто здійснилося; Хочу пити. Вже другу добу* (М. Коцюбинський) // *Хочу пити вже другу добу*.

Інфінітив уявлення у структурі дискурсивного висловлення є одним із способів експресивної передачі інформації з почуттям радості, гордості, захоплення і надає висловленню лаконічності.

У структурі дискурсивного висловлення з інфінітивом уявлення враховуємо структурний склад висловлення: сегмент і базову частину та засоби зв'язку між частинами висловлення і способи їхнього вираження. Важливою ознакою дискурсивного висловлення з інфінітивом уявлення є скорочення зовнішньої структури тексту, що виявляється у прагненні передати максимум інформації мінімальними засобами.

Типовими для інфінітива уявлення є такі розділові знаки: три крапки, крапка, знак оклику, знак оклику і три крапки, знак питання, що пояснюється прагненням автора відобразити різні відтінки в значенні інфінітива уявлення та актуалізувати якийсь один компонент.

Вихідним критерієм поділу дискурсивних висловлень з інфінітивом уявлення є ознака вираженості або невираженості в них реального зв'язку між відповідним змістом і об'єктивною дійсністю. Характерним для них є значення повинності, необхідності, доречності, неминучості, (не) можливості тощо. Специфіка семантики дискурсивних висловлень з інфінітивом уявлення полягає у вираженні потенційної дії, яка може бути необхідна, можлива або доцільна, яку внутрішньо приймає або відкидає діяч. У ролі синтаксичного засобу реалізації модальних значень виступає інфінітив у сполученні з інтонацією.

У дискурсивних висловленнях з інфінітивом уявлення виділяємо такі загальні синтаксичні модальні значення:

1) модальне значення повинності, необхідності дії, напр.: *Терміново розшукати! Василя і Марійку...* (О. Гончар) // *Терміново розшукати Василя і Марійку!; Бути Києву! Зразковим містом (Із газети) // Бути Києву зразковим містом!; Видати зброю! Оцим трьом козакам* (Ю. Смолич) // *Видати зброю оцим трьом козакам!*;

2) модальне значення невідворотності, неминучості дії: *Не затемнити слово поету. Термоядерним небесам...* (О.Гончар) // *Термоядерним небесам не затемнити слово поету; Нам не вернуть уже назад. На гомінкі його /міста/ панелі* (В.Сосюра) // *Нам не вернуть уже назад на гомінкі його /міста/ панелі*;

3) модальне значення спонукання, де

значну роль відіграє семантика інфінітива уявлення, до складу якого входить дієслово наказового способу на позначення дії та результатів дії, напр.: Припинити розмови. Негайно! (Г. Григоренко) // Негайно припинити розмови!; Зняти головні убори! Всім хлопцям! (О. Гончар) // Всім хлопцям зняти головні убори!; Наказую повпускати! Всі вітри неба й землі, всі бурі, блискавки, громи! (А. Шабленко) // Наказую повпускати всі вітри неба й землі, всі бурі, блискавки, громи!;

4) модальне значення можливості, що реалізується у змісті дискурсивного висловлення за допомогою модальних модифікаторів *можна / не можна, може / не може* тощо, напр.: Мені можна вийти? На вулицю (В. Лис) // Мені можна вийти на вулицю? Можна приїхати на Паску? У Серафінці... (Д. Городецький) // Можна приїхати на Паску у Серафінці?;

5) модальне значення (не)можливості дії: Нам нічого ділити. На спільнім полі... (Б. Олійник) // Нам нічого ділити на спільнім полі; Ягнати нікуди тікати. У холодний зимовий вечір... (Ю. Мушкетик) // Ягнати нікуди тікати у холодний зимовий вечір;

6) модальне значення необхідності, що реалізується у змісті дискурсивного висловлення за допомогою модальних модифікаторів типу *повинен, мусити, потрібно, доводиться, треба, варто, необхідно*, напр.: Треба вчитися бачити. Себе збоку? (О. Довженко) // Треба вчитися бачити себе збоку?; Потрібно написати роман. Про польові дороги... (О. Довженко) // Потрібно написати роман про польові дороги;

7) модальне значення бажаності дії, напр.: Бажати смерті? Хочеш йому... [сусідові] (С. Яричевський) // Бажати смерті хочеш йому?; Хочу зробити щось для бабусі. Неймовірно гарне! (Г. Григоренко) // Хочу зробити щось для бабусі неймовірно гарне! Лексико-граматичними показниками бажальної модальності є модальні модифікатори *хотіти, бажати*.

У формуванні семантичної структури дискурсивного висловлення з інфінітивом уявлення значну роль відіграють частки *би (б)*, які є реалізаторами різноманітних об'єктивно-модальних і суб'єктивно-модальних значень – реаль-

ності/ірреальності, категоричної достовірності, емоційно-оцінних, оптативних тощо. Віддієслівна частка *би (б)* у поєднанні з незалежним інфінітивом утворює особливу аналітичну форму, значення якої можна кваліфікувати як умовно-бажальне, напр.: Заспівати б пісню. З ненькою старенькою разом (О. Довженко) // Заспівати б пісню з ненькою старенькою разом.

Партикула *би (б)* наділена здатністю реалізувати волітивне значення «некатегоричного, делікатного спонування до якоїсь дії» [5, с.360], напр.: Мовчати б краще. У таку важку хвилину... // Мовчати б краще у таку важку хвилину...; Мені б її покохати? [Василіну]. Душа і серце підказує (М. Матіос) // Мені б її покохати підказує душа і серце; Щодня б працювати. На благо Вітчизни! (З преси) // Щодня б працювати на благо Вітчизни!

Партикула *би (б)* є модальним індикатором у структурі дискурсивного висловлення з інфінітивом уявлення. Умовна та волітивна її функції засвідчують детермінантність займаної нею позиції. Напр.: Скоріше б летіти, скоріше б додому! До рідного міста, до рідного краю (С. Олійник) // Скоріше б летіти, скоріше б додому, до рідного міста, до рідного краю!

Найуживанішими у структурі дискурсивного висловлення з інфінітивом уявлення є спонукально-оптативні партикулятиви – *аби, щоб, коли б, якби, хоч би*: Щоб москалям конати! Як гірко нам мертвих синів зустрічати (М. Матіос) // Щоб москалям конати, як гірко нам мертвих синів зустрічати; Хоч би померти. На рідній землі... (Л. Костенко) // Хоч би померти на рідній землі...; Коли б побачити рідного сина. За життя... (М. Матіос) // Коли б побачити рідного сина за життя...; Якби потиснути йому руку [солдатові]. За допомогу ... (В. Земляк) // Якби потиснути йому руку за допомогу.

Обмежувально-видільні частки *лиш, тільки* увиразнюють експліковані у дискурсивному висловленні з інфінітивом уявлення суб'єктивно-модальні значення – прохання, рекомендації, побажання, застереження, напр.: Тільки б почути. Голос рідного сина по телефону (Д. Городецький) // Тільки б почути голос рідного сина по телефону

На нашу думку, партикули *би (б)* як

реалізатори волітивної модальності відіграють важливу роль у формуванні структури дискурсивного висловлення з інфінітивом уявлення, надаючи емоційну оцінку пропозиційного змісту висловлення. Мовець, використовуючи їх, висловлює своє ставлення до повідомлюваного і співрозмовника та виявлення ступеня зацікавленості мовця, стилю й манери його спілкування.

Дискурсивні висловлення з інфінітивом уявлення можуть виконувати різні синтаксичні функції, що зумовлено їхньою семантикою і граматичною природою.

Деякі інфінітиви та інфінітивні групи можна було б тлумачити аналогічно до «називного уявлення». У дослідженнях останнього часу до таких конструкцій зараховують також інфінітиви з інтонацією незакінченості.

З називаючою функцією можуть виступати також інфінітиви чи інфінітивні групи, якщо вони вимовляються з окличною інтонацією чи без окличної інтонації, напр.: Утверджувати правду життя. До цього прагнуть усі митці слова (З преси) // Утверджувати правду життя прагнуть усі митці слова.

Конструкцію з інфінітивом уявлення ми вважаємо лиш сегментованою частиною основного (наступного) висловлення. Своєрідним заміном інфінітивної сегментованої частини виступає конструкція з вказівним займенником: «до цього». Чимало мовознавців відзначали, що інфінітив тільки був колись іменем, але не залишився ним і підкреслювали, що інфінітив – це ім'я в етимологічному розумінні і вид дієслова в синтаксичному розумінні. Через те кореферентним до інфінітивного звороту може бути і конструкція з девербативом з прийменником *до*, пор.: Усі митці слова прагнуть до утвердження правди життя.

Висловлення з початковим сегментованим компонентом інфінітивом уявлення розрізняємо за змістом висловленого та деякими відмінностями оформлення. Зокрема:

1. Висловлення, що виражають різне оцінне ставлення мовця до сказаного. Такі висловлення мають слова оцінного значення та групи часток для створення

потрібного модального тону, іноді й частку *бути* для часового уточнення предикативності, напр.: Знати краще. Студентам те ні до чого (Г. Тютюнник) // Знати краще студентам те ні до чого.

2. Висловлення з початковим сегментованим питальним компонентом, напр.: Не любити? Рідного сина се гріх? (Ю.Федькович) // Се гріх не любити рідного сина?; Просити? Се справа бідних? (І. Мартович) // Просити справа бідних?; Жити? З вінчаним чоловіком? (М.Матіос) // Жити з вінчаним чоловіком?; Прийдеш провадити? В останню дорогу... (М. Матіос) // Прийдеш провадити в останню дорогу?

Дискурсивні висловлення з інфінітивом уявлення можуть мати питальну інтонацію і питально-окличну інтонацію. напр.: Воювати? На його боці? (М.Матіос) // Воювати на його боці?; Любити? Рідну дочку! (В.Підмогильний) // Любити рідну дочку?! Особливістю цих висловлень є виразне ставлення мовця до повідомлення, відчуття, зрозуміти позицію автора і його почуття. Питальні висловлення оформлюються питальною інтонацією досить різноманітною за своїм звучанням. Підвищення тону припадає на слово, що містить у собі зміст питання.

У дискурсивних висловленнях з початковим сегментованим компонентом інфінітивом уявлення вживаються вказівні займенники *цей (сеї), той, такий*, які є членами основної частини висловлення, напр.: Підбити підсумки роботи. Такий наказ керівника (О. Гончар) // Підбити підсумки роботи – такий наказ керівника; Вдалося знайти. Цей банківський вклад... (З газети) // Вдалося знайти цей банківський вклад.

Порядок слів та інтонація є основними засобами вираження актуального членування висловлення, як і актуалізації окремих компонентів. В основному парцельовані компоненти простої реченнєвої структури поєднуються безсполучниковим зв'язком.

У зв'язному мовленні дискурсивні висловлення є синтаксичними одиницями вищого порядку, ніж формально-елементарне (просте) речення, оскільки це сегментовані висловлення з актуалізованими компонентами, пунктуаційно відділеними від іншої базової частини

висловлення. Їх актуалізація здійснюється за допомогою інтонації і пунктуаційного знака на письмі та за допомогою парцеляції й приєднувального зв'язку.

Висновки і перспективи (Conclusions and future perspectives).

Дискурсивні висловлення з інфінітивом уявлення окреслюються функціями уявлення, пояснення, уточнення, переконання, міркування, вираження емоцій, а також комунікативною, інформаційною, риторичною, морально-етичною функціями та характеризуються прагматичною багатозначністю, виражають емоційно забарвлене ствердження.

У дискурсивних висловленнях з інфінітивом уявлення розчленовування висловлення мовець робить свідомо – для більшого впливу на слухача та для полегшення його сприйняття. Вихідним критерієм поділу дискурсивних висловлень з інфінітивом уявлення є ознака вираженості або невираженості в них реального зв'язку між відповідним змістом і об'єктивною дійсністю. Специфіка семантики дискурсивних висловлень з інфінітивом уявлення полягає у вираженні потенційної дії, яка може бути необхідна, можлива або доцільна, яку внутрішньо приймає або відкидає діяч. У ролі синтаксичного засобу реалізації модальних значень виступає інфінітив у сполученні з інтонацією.

Список використаних джерел

1. Баллі Ш. Загальна лінгвістика і питання французької мови. М. 1955. 416 с.
2. Вінтонів, М. О., Вінтонів, Т.М., Мала, Ю.В. Синтаксичні засоби експресивізації в українському політичному дискурсі. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018. 336 с.
3. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. К.: Наукова думка, 1988. 255 с.
4. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови І. Р. Вихованець. К.: Наук, думка. 1992. 222 с.
5. Вихованець І.Р., Городенська К. Г. (Теоретична морфологія української мови. К.: Пульсари, 2004. 398 с.
6. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Загнітко А. П., Соколова С. О. Граматика сучасної української літературної мови.

Структура дискурсивного висловлення з інфінітивом уявлення містить особливі маркери, демонструє взаємоперетин різних інтенцій, їхню взаємозалежність та доводить, що дискурсивне висловлення є граматичною категорією, яка має план змісту і план форми.

Експресивність питального (окличного) дискурсивного висловлення з інфінітивом уявлення передає знак питання (оклику), фразовий наголос, підвищений тон, ритм і тембр мовлення. Використання питальної (окличної) форми передусім відповідає задуму авторів та їхньої мовної майстерності.

Дослідження дискурсивних висловлень з інфінітивом уявлення дає змогу з'ясувати потенційні функційні та стилістичні можливості в плані національної специфіки українського синтаксису. Проблема функціонування інфінітива уявлення у структурі дискурсивних висловлень ще потребує поглибленого вивчення в семантико-синтаксичному аспекті на основі зв'язного мовлення, який репрезентує різноманітні модифікації реченнєвих структур.

Перспективність подальшого дослідження дискурсивних висловлень з інфінітивом уявлення – у з'ясуванні проблем, пов'язаних з їхнім комунікативно-інтенційним змістом і прагматичним спрямуванням.

Морфологія К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.

7. Матезіус В. Мова і стиль. Празький лінгвістичний гурток. М.: Прогрес, 1967. С. 444-523.

8. Мойсієнко А., Чумак В., Шевель С. Синтаксис української мови: хрестоматія: у 2 ч. К.: ВПЦ "Київський університет", 2019. Ч. 1. 559 с.

9. Мороз В. Я. Експресивний дискурс: синтаксичні засоби вираження: монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 106 с.

10. Русанівський В. М. Структура українського дієслова. К.: Наукова думка, 1986. 315 с.

11. Холявко І.В. Засоби експресивності в українських мовознавчих наукових статтях. Науковий журнал Львівського державного університету безпеки

життєдіяльності «Львівський філологічний часопис», 2020. № 8. С. 186

12. Шинкарук В. Д. Дискурсивні висловлення в сучасній українській мові. Мовознавство, 1996. №6. С. 56-61.

13. Шинкарук В. Д. Нарис із синтаксису зв'язного мовлення (теоретичний спецкурс для університетів). Чернівці: "Рідна мова", 1997. 152 с.

14. Шинкарук В. Д. Дискурсивні висловлення з актуалізованим препозитивним компонентом. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки». К.: Міленіум, 2018. Вип. 292. С.11-18.

References

1. Balli, Sh. (1955). Zahal'na linhvistyka i pytannya frantsuz'koyi movy [General linguistics and questions of the French language]. 416 p.

2. Vintoniv, M.O., Vintoniv, T.M., Mala, Y. V. (2018). Syntaksychni zasoby ekspresyvizatsiyi v ukrayins'komu politychnomu dyskursi [Syntactic means of expressiveness in Ukrainian political discourse]. Vinnytsya: TOV Tvory. 336 p.

3. Vykhovanets, I. R. (1988). Chastyny movy v semantyko-hramatychnomu aspekti [Parts of speech in the semantic-grammatical aspect]. Kyiv : Nauk. dumka, 256.

4. Vykhovanets, I. R. (1992). Narysy z funktsionalnoho syntaksysu ukrayins'koyi movy [Essays on the functional syntax of the Ukrainian language]. Kyiv : Nauk. dumka, 224.

5. Vykhovanets, I.R., Horodenska, K.G. (2004) Teoretychna morfolohiya ukrayins'koyi movy) [Theoretical morphology of the Ukrainian language]. Kyiv : Pulsars. 398 p.

6. Vykhovanets, I.R., Horodenska, K.G., Zagnitko, A.P., Sokolova, S.O. (2017) Hramatyka suchasnoyi ukrayins'koyi

literaturnoyi movy. Morfolohiya [Grammar of modern Ukrainian literary language. Morphology] Kyiv: Dmytro Burago Publishing House. 752 p.

7. Matezius, V. (1967) Mova i styl'. Praz'kyi linhvistychnyy hurtok [Language and style. Prague Linguistic Circle]. Moscow: Progress. P. 444-523.

8. Moysienko, A., Chumak, V., Shevel, S. (2019) Syntaksys ukrayins'koyi movy: khrestomatiya: u 2 ch. [Syntax of the Ukrainian language: textbook: in 2 part]. K.: VOC "Kyiv University". Part 1. 559 p.

9. . Moroz, V. Ya. (2017) Ekspresyvnnyy dyskurs: syntaksychni zasoby vyrazhennya: monohrafiya [Expressive discourse: syntactic means of expression: a monograph]. Vinnytsia: "Nilan-LTD" LLC. 106 p.

10. Rusanivskyi, V.M. (1986) Struktura ukrayins'koho diyeslova [Structure of the Ukrainian verb]. Kyiv : Naukova dumka 315 p.

11. Kholiyavko, I. V. (2020) Zasoby ekspresyvnosti v ukrayins'kykh movoznavchykh naukovykh statyakh [Means of expressiveness in Ukrainian linguistics scientific articles]. Scientific journal of the Lviv State University of Life Safety "Lviv Philological Journal". No. 8. P. 186.

12. Shynkaruk, V. D. (1996). Dyskursyvnnyy vyslovlennya v suchasniy ukrayins'kiy movi [Discursive expressions in the modern Ukrainian language. Linguistics. Kyiv, No. 6, 56-61.

13. Shynkaruk, V. D. (1997). Narys iz syntaksysu zv'язnoho movlennia (teoretychnyi spetskurs dlia universitetiv) [Essay on the Syntax of Connected Speech (theoretical special course for universities)]. Vidp. red. N.V. Huivaniuk. Chernivtsi. 152 p.

14. Shynkaruk V. D. (2018) Discursive utterances with an actualized prepositional component. Scientific Bulletin of the NUBIP of Ukraine. Series "Philological Sciences". Kyiv: Millennium, Vol. 292. P.11-18.

Discursive Expressions with a Conception Infinitive in their Structure

Vasyl SHYNKARUK,

Doctor of Sciences in Philology, Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

15 Heroyiv Oborony Street, Kyiv 03041, Ukraine

E-mail: vashyn2010@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-8589-4995>

Abstract. The article analyzes discursive expressions, which contain an actualized prepositional component of the conception infinitive, and their coreference (communicative-functional equivalence) with grammatically laid out formal-elementary (simple) sentences. Based on that, the findings identify semantic-

© В. Шинкарук

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 15, № 2, 2024

syntactic varieties of discursive expressions with the conception infinitive and analyze their communicative-pragmatic characteristics. It is substantiated that the structure of a discursive expression with the conception infinitive contains special markers, demonstrates the intersection of various intentions, their interdependence, and is seen as a grammatical category that includes the content and form planes. It is determined that in discursive expressions, (i) words of evaluative significance, (ii) particles to create the necessary modal tone and temporal clarification of predicativity, and (iii) demonstrative pronouns this, that, and such, which make the main part of the discursive expression, are used to actualize the prepositional component of the conception infinitive. It is argued that the actual articulation relates only to speech and reflects the nature of speech acts, which in oral speech are distinguished by an expressive function, intonation of completion, and in written speech, by a period, question mark, or exclamation mark.

Keywords: discourse, text, segmented constructions, discursive expression, coreference, simple sentence, infinitive, conception infinitive, preposition, actualization.

УДК 070.11:811.161.2:008](477.53)"1905/1916"
[http://dx.doi.org/10.31548/philolog15\(2\).2024.02](http://dx.doi.org/10.31548/philolog15(2).2024.02)

**Українська мова як лінгвокультурологічний
феномен та освітня стратегія на шпальтах часопису
«Рідний край» (1905–1916 рр.)**

Ніна СТЕПАНЕНКО,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри журналістики та мовної комунікації
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
03041, Героїв Оборони, 15, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-0934-784X>

Анотація. Статтю присвячено аналізу політичного, економічного, літературного й наукового часопису «Рідний Край» (1905–1916 рр.) крізь призму лінгвістичних, соціолінгвістичних, лінгвокультурологічних, а почасти й освітніх проблем з особливим акцентуванням, по-перше, на зміні політичної ситуації в Україні на початку ХХ століття та віддзеркаленні цього поступу в різних сферах суспільного життя, по-друге, на ролі української мови як найважливішого етнічного ідентифікатора. З'ясовано мовознавчий, соціолінгвістичний, лінгвокультурологічний, освітній зміст тижневика, зокрема розкрито спектр порушених на його шпальтах проблем із наступним класифікуванням та ідеологічним, фаховим, культурологічним, дидактичним, аксіологічним інтерпретуванням їх із синхронно-діахронічних позицій. Докладно схарактеризовано специфіку еволюції в різні періоди загальнонародної та літературної мови з оперттям на лінгвальну практику Тараса Шевченка, Марка Вовчка й інших класиків української літератури та порівняння її з мовним досвідом простого селянина, на взаємодію між питомим ресурсом і запозиченнями. Окрему увагу приділено соціолінгвістичному аспектові – поглядам на мову міста й села, на роль різних освітніх інституцій у формуванні національної свідомості. Доведено, що видання «Рідний Край», з яким пов'язали свою діяльність знакові постаті того часу, насамперед Олена Пчілка, Григорій Коваленко, Микола Дмитрієв, Агатангел Кримський, Борис Грінченко, мало присутній вплив на розвиток українського питання, який наступив після тривалих офіційних заборон українського слова; на випрацювання літературних норм, передусім правописних, що їх небезпідставно вважають потужним об'єднуючим чинником української нації; на розширення функційних можливостей (наукова, публіцистична, художня сфери) української мови, зрештою, на її націотвірний потенціал. Лінгвокультурологічні, освітні та інші погляди, ідеї, переконання, задекларовані чи обґрунтовані в опублікованих у «Рідному Краї» працях різної жанрової природи, знайшли логічне продовження, а більшість із них не втратили своєї актуальності й дотепер.

Ключові слова: політичний, економічний, літературний і науковий часопис «Рідний Край», початок ХХ століття, українська мова, мовознавча проблематика, лінгвокультурологія, соціолінгвістика, російщення українців, освітня мережа, Олена Пчілка, Микола Дмитрієв, Григорій Коваленко.

Постановка проблеми (Introduction). На початку ХХ століття проблема української мови постала з особливою гостротою як реакція на ще відчутне відлуння Валуєвського циркуляра 1863 року, а особливо Емського указу 1876 року, що, «мов зашморг, придушував українське слово, перешкоджав розвитку національної культури, не дозволяв українському мистецтву піднятися на європейський рівень» [20, с. 3]. У цей час, справедливо зауважував М. Грушевський, стратегії українського питання зводилися головно до того, щоб зняти «заборони ... і дати українцям повну свободу і спроможність розвивати своє письменство,

науку і штуку ..., своє життя громадське», щоб «горнутися до свого українського, заохочувати до нього, розширювати його всякими способами» [5, с. 1]. Побачили світ публіцистичні, наукові, науково-публіцистичні студії, у яких висвітлювався із синхронно-діахронічних позицій стан національного розвитку, і мови зокрема як одного з найважливіших консолідувальних чинників української нації. Винятково важливу роль у формуванні та утвердженні тодішньої української духовної аури з реальною перспективною запроектованістю відіграла українська періодика, яка почала з'являтися в різних містах – Катеринославі, Одесі, Харкові,

Полтаві, Києві, що «став одним з основних центрів видавничої діяльності» й «за розвитком національно-свідомої преси, створенням культурно-освітніх громад, товариств української інтелігенції» посів «чільне місце на теренах Російської імперії» [8, с. 46]. Особливою точкою відліку в розвої української справи є 1905 рік, революційні події якого «принесли демократичні реформи і в Україну. Почали з'являтися українські часописи, розраховані на широкі народні маси. У листопаді 1905 р. була скасована попередня цензура періодичних, а з квітня 1906-го й неперіодичних видань. Український народ отримує право на свою пресу, вільне друкування книг без попередньої цензури. Зростає потенціал української преси. Вже наприкінці 1906 р. в Україні виходило майже 40 україномовних газет і журналів різного типу, працювало 17 українських видавництв, 13 із яких знаходились у Києві» [там само]. Міцним підмурком для тих духовно-інтелектуальних джерел, що живили українство, була «часопись політична, економічна, літературна і наукова» «Рідний Край», яка видавалася в різних містах: Полтаві (1905–1907 pp.), Києві (1908–1914 pp.) та Гадячі (1915–1916 pp.). Цьому важливому навіть з огляду на сьогодення полігалузовому тижневику присвячено праці істориків, лінгвістів, літературознавців. Мовознавча проблематика, що її репрезентовано теоретичними та прагматичними науковими, науково-публіцистичними, публіцистичними дискурсами, потребує систематизації і належної інтерпретації передусім на рівні змісту та персоналій, а це промовисто засвідчує актуальність досліджуваної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (Literature review). З-поміж робіт, присвячених ролі, значенню, змістовому наповненню, ідеологічному орієнтуванню часопису «Рідний Край», на особливу увагу заслуговують наукові розвідки С. Семенко, яка на прикладі цього видання системно схарактеризувала специфіку еволюції літературного процесу (поезії, прози, драматургії) початку ХХ століття, його програмові настанови, проблемно-тематичні обрії [21]; І. Кучернюк, яка всебічно розкрила на

основі архівних матеріалів, опублікованих видань та історіографічних досліджень місце, значення і роль тижневика в суспільно-політичному та культурному житті України початку ХХ ст., окресливши конкретний внесок авторів часопису в розвиток української культури через публікації статей на його сторінках [12]; С. Яременко, яка переконливо прокоментувала крізь призму тижневика мовні проблеми початку ХХ ст., наголосивши на тому, що українська мова ставала «знаряддям відродження національної свідомості», що вона активно запобувала не тільки в художньому, а й у публіцистичному стилі, частково в науковому, причому «з великою кількістю новотворів», а найголовніше, що вона «виборювала собі місце в університетській освіті та в свідомості зрусифікованого кола української інтелігенції Києва, Одеси, Харкова» [25]. Останнім часом опубліковано роботи, у яких принагідно порівняно національно-культурну місію «Рідного Краю» з іншими виданнями, зокрема наддніпрянськими – «Громадська думка», «Засів», «Рада», «Село», «Слово», «Дніпрові хвили», «Хлібороб» (А. Бойко, І. Констанкевич, І. Михайлин, О. Мукомела, Н. Сидоренко, М. Тимошик та ін.), зі спорадичним виопукленням лінгвокультурогійних на освітологічних аспектів, з-поміж яких – і вихід української мови на світові обшири та стратегічні вектори втілення цього надзавдання, що зберігає свою гостроту та першочерговість і нині (пор.: [26; 27]).

Мета статті (Aim) полягає у з'ясуванні та обґрунтуванні особливостей розвитку мовного питання на початку ХХ століття на прикладі авторитетного часопису «Рідний Край», яким опікувалися знакові постаті того часу, а авторами його були відомі вчені, праці яких не втратили своєї значущості й сьогодні.

Методи дослідження (Methods and research). У статті застосовано загальнонаукові (індукція і дедукція, синтез і аналіз) та спеціальні (описовий, історичний, діахронно-зіставний, соціолінгвістичний, етнолінгвістичний і лінгвокультурологічний, контекстуально-інтерпретаційний) методи.

Результати (Results and Discussion). У часописі «Рідний край»

виняткову увагу приділено мовним проблемам. На сторінках журналу вміщено ґрунтовні дослідження, у яких висвітлено різні аспекти означеної проблеми. Це, зокрема, праці Олени Пчілки, Б. Грінченка, А. Кримського, М. Дмитрієва та інших видатних і менш знайомих діячів української культури й науки. У багатьох публіцистичних або науково-публіцистичних розвідках, редакційних повідомленнях, замітках, рецензіях порушувалися питання мовної ситуації в Україні, українського досвіду мовного будівництва, розширення сфери вживання української мови, входження її до освітнього простору, олітературнення української мови, націєтвірної функції рідної мови тощо. Багато з них є відповіддю на ті злочинні дії, які вживав царизм щодо української мови, української культури. Зокрема, у статті М. Дмитрієва «Про незрозумілу українську мову» проаналізовано такий аспект, як взаємозв'язок між мовою, котрою «пишуть українські письменники», і народною мовою, яку ми чуємо «й самы балакаємо нею про усякі щоденні селянські справи» [15, с. 7]. Цей взаємозв'язок існував повсякчас, що, слушно наголошував автор статті, є природною річчю. Та мова, яку ми чуємо від простого селянина, або та, якою писали Т. Шевченко й Г. Квітка-Основ'яненко, – лише органічний фрагмент мови «25 мільйонного народу» [там само]. М. Дмитрієв характеризує і таке явище, як вплив екстралінгвальних чинників на розвиток мови, зауважуючи, що, «виходячи з самісінької глибини народного життя, народної душі, мова росте, розгортається поруч з тим, як росте й розгортається нарід і его культура взагалі» (причому «так було у всіх народів, так було з московською, так є й з українською мовою») і що цей поступ в Україні пригальмовували різні офіційні і неофіційні заходи з боку імперії, з-поміж них і свідомо здійснюване «омосковлення української інтелігенції» [там само]. Важливо звернути увагу на те, що ця тенденція охопила все ХХ століття, докотилася вона й до наших днів. Думка М. Дмитрієва про те, що ми мали б значно кращу мовну ситуацію й досконалішу мовну політику, якби були ліпші умови розвитку рідної мови, якби «вони...

розгорнулись... роботою не окремих людей, а усього народу» [там само, с. 8], не викликає будь-якого сумніву, її можуть заперечити хіба що україноненависники.

В аналізованій статті порушено й успішно розв'язано власне мовознавчі питання – взаємозв'язок між питомою лексикою і запозиченнями, між літературною мовою та діалектами. У лексико-семантичному складі української мови, доводить автор, є справжні запозичення, а є такі мовні одиниці, які часто сприймаються як чужоземні, тому що ми їх «не знаємо, або у нас, в нашому селі, повіті вони не вживаються, або можна чути їх дуже зрідка», хоч насправді вони належать до корінної лексики українського народу, котрий «живе на дуже широкому обширі землі» [там само, с. 7–8], має різні говори, які треба не ганити, а всіляко плекати. Це твердження сприймаємо беззастережно, позаяк історія розвитку української мови засвідчує, що надійним джерелом збагачення літературної мови є саме діалектизми. Нарешті, у статті звернено увагу на мову Галичини – країни, що «розпочала своє національне життя у надзвичайно тяжких обставинах», бо там «усюди була заведена польська мова, багато польських слів уживав уже й простий люд» [там само, с. 7]. М. Дмитрієв із почуттям великої гордості констатує, що галичани пробуджуються від національної сплячки і дбають про «вироблення української мови», яка «тепер... заведена не тільки по нижніх, середніх школах, а і на де яких кафедрах двох університетів, у суді... Робити їм це дуже і дуже непросто, оскільки галичан невеличка горстка (3 мільйона), порівнюючи з тим, скільки українців живе в російській Україні (25 млн.)» [там само, с. 8]. Висловлені сто років тому роздуми, які стосуються тодішнього стану і статусу української мови «накладаються» без особливих корегувань на сучасну мовну ситуацію в Україні, бо відмінності між Західною і Східною Україною в царині мови не зникли й нині. На цьому спекулюють окремі політики, партії, впливові особи.

До розглянутої наукової розвідки близькою за проблематикою є стаття «Чи варт втрачати працю?», підписана криптонімом А. К. У ній детально схарактеризовано такі соціолінгвістичні

проблеми, як мова міста і села, мова молодшого і старшого покоління, рідна мова та чужа мова, освіта чужою і рідною мовою, мова панівного та поневоленого народу. Основну увагу приділено російщенню українців і ганебним наслідкам, які воно спричинило. Один із них той, що багато «українців по крові» зрікаються рідної мови, причому роблять це свідомо: «Мені люба і дорога... українська мова, як рідна. Мені не любі всякі утиски вживання її. Нехай всякі руські племена розмовляють і пишуть (хто хоче) своєю мовою. Але чи варт втрачати час і працю на утвір особливої, української літератури? Чи не стеряє на тому Україна далеко більше того ніж придбає? Чи не краще вживати одну «обще-русскую» мову і одну «общерусскую» літературу? Чи час міркувати про культурне розраїння саме тоді, коли вся людність поривається до культурного єднання? Чи не далеко корисніше булоб намагатись на утвір єдиної мови за для людей усього світу, або зміцнити одну з існуючих уже культурних мов, ніж на відродження і розвиток краєвих мов і мовоків?» [1, с. 5].

Українці й неукраїнці, яких у статті названо супротивниками української мови, живуть за принципом «Відомо, що руському не лехко розуміти українську мову, але українцям розуміти руську мову зовсім не так трудно, бо вони що-дня чують її по городах на базарах, в усіх урядових установах і вже добре помосковились» [там само, с.6]. Причина такого мовного нігілізму полягає насамперед у тому, що «московський уряд не допускав розвитку мови української» [там само, с. 5], домагався, аби вона була вилучена з освіти. Слушною є думка про те, що освіта «на чужій мові і по чужим звичаям знищувала душу українського народу», руйнувала «лагідні односини молодчого покоління до старішого, односини синів до батьків. Школяр, що сперше плакав, коли його дорікали “хохлацькою” мовою, через рік, через два свого вчення звекає до думки, яку йому вбивають з першого дня, наче б то його рідна, українська мова не варта нічого» [там само]. Українофоби різних мастей діяли за принципом, який наведено в статті: «...перше вам [українцям. – Н.С.] треба українську мову у школи, далі ви

поширите свою літературу, потім та-ж мова стане вам потрібною по середніх та вищих школах, ще далі ви вимагатимете її до судів і уряду, а нарешті і зовсім від Росії відкинетесь» [там само, с. 7].

Важливу інформацію щодо входження української мови в освітню мережу містить редакційна публікація «Професор Сумцов про заборону української мови в школі ім. Котляревського». Статтю «Старая пѣсня отклоненія» професора Миколи Федоровича Сумцова надруковано у зв'язку з тим, що уряд не підтримав прохання Полтавської міської думи вчити дітей українською мовою в школі імені Котляревського. Автор цього дослідження звинувачує «чинуш», які не прислухалися до пропозиції полтавців і цим самим образили «усих свідомих українців». «Всяке насильство, – читаємо в згаданій статті, – бридке, огидливе, насильству ж над словом, над мовою цілого народу нема ймення. Чоловіка можна убити, та народ не може бути убитий, особливо його слово, бо то є неприступна духовна сила. Мова народу є щось невловиме, непереможне. Це така могутня оборона, порівнюючи з якою всі фортеці, броненосці – є ніщо ...Слово не тільки охорона, а й нива для великих духовних жнив ... Мова народу то єсть дорожчінність і всякі образи йому є великий гріх проти Духа Свята» [17, с. 11]. Редакція, з одного боку, наголошує на значущості розглядової праці, бо вона з'явилася тоді, коли пожвавилася мовне питання, коли «російська держава» почала декларувати «свобідне життя націй», а з іншого, – не поділяє думки професора Сумцова про те, що нібито ніякої біди не буде, коли «яка небудь сотня дітей вчитиметься по українському» [там само]. Цю думку чітко скореговано: «...яка страшенна шкода є й буде, буде до кінця віку, коли хоч один чоловік буде вчитись не на своїй рідній, материнській мові. Який же нещасний покривджений *народ*, коли йому через чисто гнобительські, людожерські, а часто й густо через невірне розуміння причин, що так або инак впливають на чоловіка, на його культуру, на його поступ, він буде психично, морально і економічно позаду иньших народів, що їм вільно розгортатись у рідній сфері» [там само].

Важливим лінгвістичним проблемам присвячено працю Олени Пчілки «Наша літературна мова». У ній ідеться про значення і специфіку літературної мови як особливого різновиду загальнонародної мови, що його обробили майстри художнього слова – Т. Шевченко, Марко Вовчок, П. Куліш та ін. Авторка не просто висловлює свої міркування, а закликає всіх, хто пише, хто несе слово людям, послуговуватися бездоганною літературною мовою. Вона звертає увагу на модну в той час (та й нині) практику кування нових слів письменниками, яка «не викликає ніякої догани», тому що літературна мова не може «зоставатися чимсь закостенілим, задубленим в одному стані, – вона має поширюватись», видозмінюватися. Основне для митця – не лише «орудувати мовою по вимогах своєї думки», «творити слово по потребі», а й не втрачати почуття міри, не допускати розриву між живою мовою і штучним варіантом її – неологізмом, «не відходити від *народньої основи*... від коренів і звичаєвих форм своєї народньої мови» [19, с. 2].

Високої оцінки заслуговує публікація Б. Грінченка «Три питання нашого правопису. З додатком А.Ю. Кримського» [3; 4]. Відомо, що Б. Грінченко зробив вагомий внесок у формування українського правопису. «Вся Наддніпрянська Україна, – зауважував свого часу А. Кримський, – писала саме так, як навчав Грінченко» [10, с. 301]. Український учений і просвітитель Б. Грінченко вважав, що «правопис мусить бути такий, щоб, зостаючися науковим, він разом з тим був і якомога легшим до початкової науки і до дальшої науки рідної мови. Бо коли він буде трудний, – трудно буде дітям навчатися читати й писати, трудно буде й далі вивчитися правильно писати рідною мовою, а через це гальмуватиметься справа народної просвіти» [3, с. 6]. Грінченко обстоює такі орфографічні норми, як 1) передача на письмі звука [i] будь-якого походження літерою *і*, 2) уживання апострофа для позначення роздільної вимови, 3) написання *-ся* з дієсловами разом, 4) написання слів на зразок *цвіт*, *цвях*, *святий* без м'якого знака.

Важливі проблеми орфографії порушено і в статтях А. Кримського,

передусім у спеціальній розвідці «Чи справді важко вивчити правопис *ї*». Цей видатний науковець-поліглот, як і Б. Грінченко, дбав передовсім про досконалість правопису, про удоступненість його не тільки високоосвіченим людям, а й усій українській нації. Він наголошував на тому, що «всякий правопис може бути тільки *умовно-науковим*» [11, с. 7].

Майже в кожному числі «Рідного Краю» вміщено замітки, витяги із статей, редакційні розмисли про українську мову, її окремішність, перспективи розвитку. Багато уваги приділено мові викладання в школах різних типів, організації українознавчих кафедр, відкриттю українськомовних навчальних закладів. Цей процес виразно ілюструє публікація «Українська мова і учений уряд (з статті Чаговця)», у якій повідомлено, що у приватній кам'янець-подільській гімназії педагогічна рада ухвалила «завести в своїй гімназії вивчення української мови, користуючись тим, що уряд одмінив закони, котрими заборонялось вивчення в школі тієї або иньшої мови» [24, с. 11]. Попечитель «київської учебної округи» «ніяк не може зріктися... політики «обмосковлення» і не вважає за доречне вивчати «малоруську говірку» (не мову, а говірку), бо це пахне «широкою автономією і наміром здійснити мрії про національне і культурне самовизначення» [там само, с. 11–12].

Часопис об'єктивно висвітлює всі події, пов'язані з мовним питанням. Наприклад, у ньому подано звернення «до учителів» [16, с. 7], відомості про «українську шкільну справу» [23, с. 1–2], «українські катедри в університетах» [9, с. 5 – 6], «українські університетські кафедри» [18, с. 1–3], про з'їзд учителів та діячів середньої школи [6, с. 11 – 12; 7, с. 7 – 8; 13, с. 9 – 11; 14, с. 10 – 11], про «українську народну школу на Буковині» [22, с. 3 – 5], про «народню школу на Вкраїні» [2, с. 4 – 5].

Журнал «Рідний Край» зіграв велику роль в утвердженні права української мови на всебічне й повноцінне функціонування в суспільстві, зокрема запровадження її в освіті та науці не тільки в 1905–1912 рр., коли виходив у світ, а й у наступні періоди, поименовані добою спаду й розвою нашої

мови. Уміщені в тижневику різні за жанром, обсягом, тематикою, проблематикою публікації переконливо засвідчили, що українська мова самобутня і незнищенна, що вона має великі спромоги і світлу перспективу. Хто перегорне сторінки досліджуваного часопису, переконається, що мовна ситуація в Україні за сто літ кардинально змінилася, тому багато проблем

залишилося досі не розв'язаними. На нових етапах розвитку мови вони ще більше загострювалися. Українській мові і в добу незалежності потрібний захист, оскільки вона ще не виконує в повному обсязі тих функцій, які покладено на державну мову в суверенній країні, що поважає себе, дбає про своє сьогодення та майбуття.

Список використаних джерел

1. А. К. Чи варт втрачати працю? *Рідний Край*. 1906. Число 39. С. 5–7.
2. А. К-о. Про народню школу на Вкраїні. *Рідний Край*. 1906. Число 20. С. 4–5.
3. Грінченко Б. Три питання нашого правопису. З додатком А. Ю. Кримського. *Рідний Край*. 1906а. Число 24. С. 6–8.
4. Грінченко Б. Три питання нашого правопису. З додатком А. Ю. Кримського. *Рідний Край*. 1906b. Число 26. С. 6–10.
5. Грушевський М. Про українську мову і українську справу. Київ : Веселка, 1998. 68 с.
6. З'їзд учителів та діячів середньої школи. *Рідний Край*. 1906а. Число 19. С. 11–12.
7. З'їзд учителів та діячів середньої школи. *Рідний Край*. 1906b. Число 21. С. 8.
8. Клименко І. Періодичні видіння І половини ХІХ–початку ХХ ст. в Україні. Загальний огляд. *Бібліотечний вісник*. 2009. № 4. С. 44–48.
9. Коваленко Гр. Українські катери в університетах. *Рідний Край*. 1906. Число 23. С. 5–6.
10. Кримський А. Ю. Твори : у 5 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1973. Т. 3 : Мовознавство, фольклористика. 508 с.
11. Кримський А. Чи справді важко вивчити правопис ї. *Рідний Край*. 1908. Число 26. С. 6–9.
12. Кучернюк І. В. Часопис «Рідний край» у суспільно-політичному та культурному житті України (1905–1916 рр.) : автореф. дис. ... канд. істор. наук: спеціальність: 07.00.01 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2016. 18 с.
13. Л. П. З'їзд учителів у Гадячі та і шкільна комісія. *Рідний Край*. 1906а. Число 29. С. 9–10.
14. Л. П. З'їзд учителів у Гадячі та і

шкільна комісія. *Рідний Край*. 1906b. Число 30. С. 10–11.

15. М. Д. Про незрозумілу українську мову. *Рідний Край*. 1905. Число 1. С. 7–8.

16. М. Д. До учителів. *Рідний Край*. 1906. Число 16. С. 7.

17. Професор Сумцов про заборону української мови в школі ім. Котляревського. *Рідний Край*. 1906. Число 14. С. 11–12.

18. Пчілка О. Українські університетські кафедри. *Рідний Край*. 1906. Число 46. С. 1–3.

19. Пчілка Олена. Наша літературна мова. *Рідний Край*. 1909. Число 3. С. 2–4.

20. Семенко (Соколова) С. В. Біобібліографічний покажчик до журналу «Рідний край» (1905–1916). Полтава, 1999. 54 с.

21. Семенко С. В. Журнал «Рідний край» і літературний процес початку ХХ століття : автореферат. дис. ... канд. філол. наук: спеціальність: 10.01.01 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2000. 20 с.

22. Українська народна школа на Буковині. *Рідний Край*. 1906. Число 22. С. 3–5

23. Українська шкільна справа. *Рідний Край*. 1906. Число 45. С. 1–2.

24. Чаговець В. Українська мова і учений уряд (з статті Чаговця). *Рідний Край*. 1906. Число 31. С. 11–13.

25. Яременко С. Часопис «Рідний Край» і мовні проблеми початку ХХ століття. 2002. URL: <http://kulturamovuy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine60-9.pdf>

26. Shramko R., Stepanenko M., Pedchenko S., Pryima L., Komlyk N. *Teaching Ukrainian as foreign language (TUKFL) at pedagogical university: innovations and perspectives*. AD ALTA. 2023. Vol. 13, Issue 2. P. 222–227.

27. Yasakova N. Y., Kharchenko S. V.,

Shynkaruk V. D. Verbal indicators of linguistic and cultural identity (personal pronouns as the example). *Cogito*. 2019. Vol. XI (4). P. 201–214.

References

1. A., K. (1906). Chy vart vtrachaty pratsiu? [Is It Worth Wasting Labor?]. *Native Land*, 39, 5-7 (in Ukr.).
2. A., K-o. (1906). Pro narodniu shkolu na Vkraini [On the Folk School in Ukraine]. *Native Land*, 20, 4-5 (in Ukr.).
3. Hrinchenko, B. (1906a). Try pytannia nashoho pravopysu. Z dodatkom A. Yu. Krymskoho [Three Issues of Our Spelling. With an Addendum by A. Yu. Krymskyi]. *Native Land*, 24, 5-7 (in Ukr.).
4. Hrinchenko, B. (1906b). Try pytannia nashoho pravopysu. Z dodatkom A. lu. Krymskoho [Three Issues of Our Spelling. With an Addendum by A. Yu. Krymskyi]. *Native Land*, 26, 6-10 (in Ukr.).
5. Hrushevskiy, M. (1998). *Pro ukrainsku movu ukrainsku spravu* [On the Ukrainian Language and the Ukrainian Issue]. Kyiv: Veselka (in Ukr.).
6. Zizd uchyteliv ta diiachiv serednoi shkoly [Congress of Secondary School Teachers and Leaders]. (1906a). *Native Land*, 19, 11-12 (in Ukr.).
7. Zizd uchyteliv ta diiachiv serednoi shkoly [Congress of Secondary School Teachers and Leaders]. (1906b). *Native Land*, 21, 8 (in Ukr.).
8. Klymenko, I. (2009). Periodychni vydinnia I polovyny XIX–pochatku XX st. v Ukraini. Zahalnyi ohliad [Periodical Editions of the First Half of the 19th Century – Early 20th Century. General Overview]. *Biblioteknyi visnyk* [Library Bulletin], 4, 44–48 (in Ukr.).
9. Kovalenko, Hr. (1906). Ukrainski katery v universytetakh [Ukrainian Cutters at Universities]. *Native Land*, 23, 5-6 (in Ukr.).
10. Krymskyi, A.Yu. (1973). *Tvory* [Works] (Vol. 3: Movoznavstvo, folklorystyka [Linguistics, Folklore Studies]). Kyiv (in Ukr.).
11. Krymskyi, A. (1908). Chy spravdi vazhko vyvchyty pravopys yi [Is It Really Hard to Learn the Spelling of “Yi” Letter]. *Native Land*, 26, 6-9 (in Ukr.).
12. Kucherniuk, I.V. (2016). *Chasopys «Ridnyi krai» u suspilno-politychnomu ta kulturnomu zhytti Ukrainy (1905–1916 rr.)* [Journal «Native Land» in the Social, Political, and Cultural Life of Ukraine (1905–1916 pp.)] (PhD. diss.). Kyiv (in Ukr.).
13. L., P. (1906a). Zizd uchyteliv u Hadiachi ta i shkilna komisiia [Congress of Teachers in Hadiach and the School Committee]. *Native Land*, 29, 9-10 (in Ukr.).
14. L., P. (1906b). Zizd uchyteliv u Hadiachi ta i shkilna komisiia [Congress of Teachers in Hadiach and the School Committee]. *Native Land*, 30, 10-11 (in Ukr.).
15. M., D. (1905). Pro nezrozumilu ukrainsku movu [On Unintelligible Ukrainian Language]. *Native Land*, 1, 7-8 (in Ukr.).
16. M., D. (1906). Do uchyteliv [To Teachers]. *Native Land*, 16, 7 (in Ukr.).
17. Profesor Sumtsov pro zaboronu ukrainskoi movy v shkoli im. Kotliarevskoho [Professor Sumtsov on the Ban of the Ukrainian Language at Kotliarevsky School]. (1906). *Native Land*, 31, 11-12 (in Ukr.).
18. Pchilka, O. (1906). Ukrainski universitetski kafedry [Our Literary Language]. *Native Land*, 46, 1-3 (in Ukr.).
19. Pchilka, Olena. (1909). Nasha literaturna mova [Our Literary Language]. *Native Land*, 3, 2-4 (in Ukr.).
20. Semenکو (Sokolova), S.V. (1999). *Biobibliografichni pokazhchyk do zhurnal «Ridnyi krai» (1905–1916)* [Bibliographic Index for «Native Land» Journal (1905–1916)]. Poltava (in Ukr.).
21. Semenکو, S. V. (2000). *Zhurnal «Ridnyi krai» i literaturnyi protses pochatku XX stolittia* [Journal «Native Land» and the Literary Process in the Early 20th Century]. (PhD. diss.). Kyiv (in Ukr.).
22. Ukrainska narodna shkola na Bukovyni [Ukrainian Folk School in Bukovyna]. (1906). *Native Land*, 22, 3-5 (in Ukr.).
23. Ukrainska shkilna sprava [Ukrainian School]. (1906). *Native Land*, 45, 1-2 (in Ukr.).
24. Chahovets, V. Ukrainska mova i uchenyi uriad (z statti Chahovtsia) [Ukrainian Language and Learned Government (from Chahovets' Article)]. (1906). *Native Land*, 31, 11-13 (in Ukr.).
25. Iaremenko, S. (2002). *Chasopys «Ridnyi Krai» i movni problemy pochatku XX stolittia* [Journal «Native Land» and Linguistic Issues in the 20th Century]. URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine60-9.pdf>
26. Shramko, R., Stepanenko, M., Pedchenko, S., Pryima, L., & Komlyk, N.

(2023). *Teaching Ukrainian as foreign language (TukFL) at pedagogical university: innovations and perspectives*. AD ALTA, 13(2), 222-227.

27. Yasakova, N.Y., Kharchenko, S. V., &

Shynkaruk, V. D. (2019). Verbal indicators of linguistic and cultural identity (personal pronouns as the example). *Cogito*, XI (4), 201-214.

The Ukrainian Language as a Linguistic and Cultural Phenomenon and Educational Strategy on the Columns of the Scientific Journal "Native Land" (1905–1916)

Nina STEPANENKO,

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Journalism and Language Communication

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,

15 Heroyiv Oborony Street, Kyiv 03041, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-0934-784X>

Abstract. The article is devoted to the analysis of the political, economic literary and scientific journal «Ridnyi Krai» («Native Land») (1905-1916) through the prism of linguistic, sociolinguistic, linguistic and cultural, and partly educational problems with a special emphasis, firstly, on the change of the political situation in Ukraine in the early twentieth century and the reflection of this progress in various spheres of public life, and secondly, on the role of the Ukrainian language as the most important ethnic identifier. The linguistic, sociolinguistic, linguistic cultural, educational content of the weekly is elucidated, in particular, the range of problems raised on its pages is revealed, followed by their classification and ideological, professional, cultural, didactic, axiological interpretation from synchronic and diachronic positions. The specifics of the evolution of the vernacular and literary language in different periods are characterized in detail, based on the linguistic practice of Taras Shevchenko Marko Vovchok and other classics of Ukrainian literature and its comparison with the linguistic experience of an ordinary peasant, and the interaction between the specific resource and borrowings. Particular attention is paid to the sociolinguistic aspect i.e., views on the language of the city and the countryside, and the role of various educational institutions in shaping national consciousness. It has been proved that the publication «Ridnyi Krai», with which the significant figures of the time, primarily Olena Pchilka, Hryhorii Kovalenko, Mykola Dmytriiev, Agatangel Krymskyi, and Borys Hrinchenko, associated their activities, had a significant impact on the development of the Ukrainian issue, which came after long official bans on the Ukrainian word; on the development of literary norms, primarily spelling, which are rightly considered a powerful unifying factor of the Ukrainian nation; on the expansion of functional capabilities (scientific, journalistic, and artistic spheres) of the Ukrainian language, and ultimately on its nation-building potential. The linguistic, cultural, educational, and other views, ideas, and beliefs declared or substantiated in the works of various genres published in the «Ridnyi Krai» found a logical continuation, and most of them have not lost their relevance to this day.

Key words: political, economic, literary and scientific journal «Ridnyi Krai» («Native Land»), early twentieth century, Ukrainian language, linguistic issues, linguistic and cultural studies, sociolinguistics, Russification of Ukrainians, educational network, Olena Pchilka, Mykola Dmytriiev, Hryhorii Kovalenko.

UDC 811.111+659.1

[http://dx.doi.org/10.31548/philolog15\(2\).2024.03](http://dx.doi.org/10.31548/philolog15(2).2024.03)

Visual metaphors in advertising: A cognitive-pragmatic interface

Nataliia YEMETS,

PhD in Philology,

Associate Professor,

Department of Phonetics and Practice of English Language

Kyiv National Linguistic University,

73 Velyka Vasylkivska Street, Kyiv 03150, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-1585-4565>

Abstract. The article focuses on the analysis of the visual metaphors in advertising from a cognitive-pragmatic perspective using the method of conceptual blending theory, tools of inferential pragmatics, and visual design grammar. The aim of the article is to identify the cognitive-pragmatic interface of visual metaphor presented in commercial advertising of modern transnational brands from the point of view of metaphorical explicatures, implicatures in their connection with the stages and procedures of reconstructing the metaphorical meaning.

It is found that visual metaphors are represented by three main types – juxtaposition, fusion, and replacement, which differ in the level of their explicitness depending on the representation of the source and target of the metaphor in the visual plane of advertising, their merging into one gestalt, or the absence of visualization of input spaces. In metaphors of juxtaposition and fusion types, the restoration and/or detailing of the source and target are carried out at the level of explicatures, establishing a connection between the presented objects. At the implicature level, information about the product characteristics, which are the goal of specific visual advertising, is restored, forming secondary signified – connotations (power, fantasy, stability) intended to create stable associations with the brand and its products. In the case of replacement, implicatures restore both the source and the target spaces, as well as the secondary signified.

In all types of metaphors, implicature about the secondary signified is triggered by a violation of the maxim of quality of information through visual metaphorical means, combined with deviations from other maxims as the metaphor becomes more complex. The implicature is restored in the blend of the metaphor as a result of selecting attributes of the generic space with their refinement as the blend develops and elaborates, relying on verbal anchors and background information about the brand and its products.

Key words: visual metaphors, advertising, cognitive-pragmatic interface, implicature, explicature, blended space, generic space.

Introduction. Visual metaphors are an integral component of modern advertising, characterized by the interaction of semiotically diverse codes (O'Halloran, 2023), primarily the cohesion of verbal and visual elements. The increasing role of visual semiotics in advertising is conditioned by the "compactness" of visual thinking in processing large volumes of information in a short period of time. It is believed that the brain processes visual images 60,000 times faster than text, and 90 percent of information transmitted to the brain is visual (Walter & Gioglio, 2014). According to van Mulken et al.'s research (2014), advertising with visual metaphors is valued more and better understood than advertising without visual metaphors as it implies the audience's involvement in the process of reconstructing the meaning of the metaphorical image (El Refaie, 2003; Jeong, 2008; Proctor et al., 2005).

However, depending on the degree of explicitness, creativity, and complexity of visual metaphors, as well as their interaction with verbal anchors in the visual image, decoding metaphorical images involves varying levels of cognitive effort in information processing. Additionally, it can lead to the inference of unintended implicatures by the advertisers, thereby reducing the optimal effectiveness of the advertisement.

The novelty of this research lies in the analysis of the interface between the cognitive and pragmatic components of the visual metaphorical image, which implies establishing correlations between the type of metaphor and the metaphorical explicature and implicature triggered by the metaphor and reconstructed in its blended space.

Literature review. Visual metaphor is one of the favored focuses of modern semiotic studies. Scholars investigate the rhetorical and discursive functions of visual

metaphors (Feng & Wu, 2022; Forceville & Urios-Aparisi, 2009; Jeong, 2008; Margariti et al., 2022), the role of verbal anchors in their interpretation (Bünzli & Dillard, 2022) – in view of the reduction or enhancement of the effectiveness of visual metaphorical images by the verbal code (Phillips, McQuarrie, 2004), the structure of visual metaphorical models (Kravchenko, Zhykharieva, 2023; Kravchenko, Shanaieva-Tsymbal, 2023), semiotic dimensions of visual metaphors (Thellefsen, Friedman, 2023; Ventalon, Erjavec, Tijus, 2023), and types of visual metaphors (Lagerwerf, L., Van Mulken, & Lagerwerf, J.; 2023; van Mulken, van Hooft & Nederstigt, 2014; van Enschoot, van Hooijdonk & Bronkhorst, 2022). Currently, researchers have identified three types of visual metaphors: juxtaposition, fusion, and replacement, which vary in complexity depending on the number of inferences the target audience must make to reach an acceptable conclusion (van Mulken, van Hooft & Nederstigt, 2014).

In the pragmatic perspective, visual metaphor has been explored through the lens of the theory of optimal innovativeness (Arts & Schilperoord, 2016; Schilperoord, Cohn, 2023; Giora et al., 2017; Kravchenko, Yudenko, 2021), according to which such a metaphor can be ranked on a scale of "attractiveness" for the target client – from optimally innovative to purely innovative stimuli.

Visual metaphor has also been investigated in the context of inferential pragmatics – in connection with the violation by the metaphor of one or several maxims of cooperation and the restoration of the implicature triggered by the violation in the blended space, taking into account the distinction between explicature and implicature depending on the degrees of ambiguity of the visual metaphor, its interaction with the visual code, and others (Kravchenko, Shanaieva-Tsymbal, 2023).

In the context of interpreting visual metaphor through the lens of relevance theory, using criteria of processing effort and optimally relevant interpretation context (van Mulken, van Hooft & Nederstigt, 2014; Schilperoord, Cohn, 2023), an important conclusion is that the processing effort required for interpreting metaphors depends on the level of discrepancy between the

target and source subjects of the metaphor (McQuarrie, Mick, 1996; Proctor et al., 2005). Overly complex visual effects diminish persuasiveness and pleasure. Some studies have shown that if a message is perceived as too complex to solve and requires too much cognitive processing effort, readers/viewers may reject it, and its evaluation will decrease (van Mulken et al., 2014). On the other hand, visual effects that are too simple lead to a similar decrease in advertising effectiveness.

In addition to the theory of visual metaphor, the article relies on the concept of secondary semiotics in advertising (Barthes, 1973), according to which any advertising – both verbal and visual – is aimed at forming secondary signifieds at the level of stable connotations with the brand and its products (Kravchenko et al., 2021). These signifieds are intended to become stable associations, metonymically substituting denotative meanings such as "food," "mode of transportation," "device," etc., with connotations embodying the motivational values of the target consumer identity.

The aim of the paper is to investigate the cognitive-pragmatic interface of visual metaphor in the advertising of contemporary transnational brands.

The goal determines the solution of such research tasks:

- (a) to identify types of visual metaphors;
- (b) to reveal the relationship between the type of metaphor and its interpretation involving implicature or explicature;
- (c) to determine types of deviations from cooperative maxims with their justification as triggers of implicature meanings;
- (d) to justify metaphorical implicature as a component of the blended space in visual metaphor.

Materials and Methods. The research material consisted of visual advertisements for the brands Mercedes-Benz and McDonald's, containing metaphors of varying degrees of complexity.

The article employs cognitive linguistics and pragmatics tools for studying visual metaphor. The use of cognitive linguistic models for studying visual metaphor is justified by the isomorphism of mechanisms of verbal and visual metaphor formation: the activation of an image in two or more associated frames and the interpretation of

the image from the incoming target space in terms of the source frame, involving various cognitive contexts.

Therefore, the article applies the method of conceptual blending theory (Fauconnier, Turner, 2002), analyzing visual metaphor analogous to verbal metaphor (Kravchenko, Zhykharieva, 2023; Kravchenko, Zhykharieva, Letunovska, 2024) as a four-component model, including input source and target spaces, the space of their genetic attributes, and the blended space. Blending involves three processes of mixing: (a) composition, during which connections are established between attributes of input spaces, including using the compression mechanism in relations such as part-whole, cause-effect, and so on; (b) completion, as the matching of selected attributes of input spaces with background knowledge in long-term memory, and (c) elaboration, associated with the subsequent development of possible scenarios in the blend. The method of visual design has been applied to reconstruct visual metaphors in few studies (Fredriksson & Pelger, 2020; Kravchenko, Yudenko, 2023).

In addition, the article utilizes research tools from inferential pragmatics (Forceville, 2020; Grice, 1975, 1981), and elements of visual design grammar (Kress & van Leeuwen, 2021; Machin & Ledin, 2020).

Explanatory tools of inferential pragmatics (Kravchenko, Zhykharieva, Letunovska, 2024; Kravchenko, Yudenko, 2021) are employed to identify implicatures triggered by visual metaphors due to their violation of cooperative maxims, as well as to distinguish between explicature and implicature meanings depending on the

complexity level of the visual metaphorical image and its congruence/incongruence with verbal anchoring.

The grammar of visual design aims at interpreting three levels of meanings in multimodal communication: ideational, interactive, and compositional. These meanings are marked by the symbolism of color, its shades, tonal contrast, details, the arrangement of individual components of the visual message in the field of vision, with varying informativeness and salience of visual areas in the right-left, upper-lower, central-peripheral parts, etc.

The stages of analysis include:

(1) identification of the type of visual metaphor;

(2) reconstruction of the metaphor based on the method of conceptual integration;

(3) determination of the peculiarities of how the metaphor violates cooperative maxims;

(4) identification of explicature meanings, reconstructing the target and source spaces of the metaphor, and implicatures associated with the secondary signified;

(5) determination of the peculiarities of the interaction of the visual metaphor with the verbal anchor.

Discussion and results. Juxtaposition is the most explicit metaphor that contains visual representations of both the target and source spaces. In the visual metaphor of Smart electric cars, it juxtaposes the act of threading a needle (source) with the car's ability to navigate through a narrow street (target).

Picture 1: A Smart car

Image Source <https://www.adsoftheworld.com/campaigns/stove-0500a222-0450-4af9-98ac-ce8c644c49eb>.

In its structure, such a metaphor is closest to similes because it visualizes a common property of both the target and source (here – the narrowness of the needle and the street), thus bringing them closer to terms of comparison. The reconstruction of components of the input spaces occurs at the level of explicature. Analogous to explicature encoded by linguistic forms, the explicature detailing the input spaces of the visual metaphor is visually encoded: the meaning that the metaphor refers specifically to city streets is supported by the visualization of the needle as a stone monolith incorporating urban buildings and landmarks, including recognizable ones.

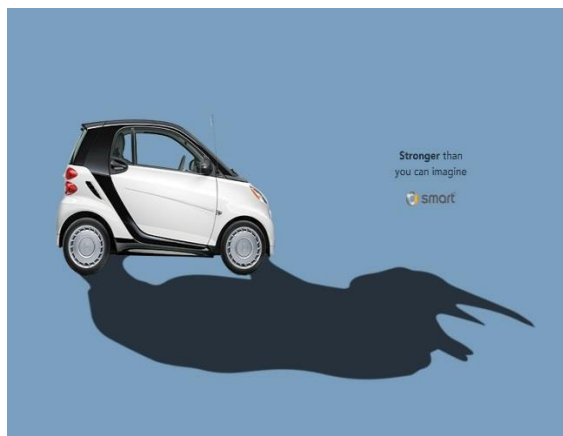
At the level of development and elaboration of the metaphor blend, background knowledge is drawn upon, on one hand, about the narrowness of streets in historical places like Paris (marked by recognizable symbols of the city) and, on the other hand, about the small size of cars – with the implicature in the metaphor blend that the size of the car, allowing it to maneuver in the busy city, is its advantage rather than a disadvantage. The implicature is triggered by the violation of the cooperative maxim of quality by the visual metaphor – according to Grice's interpretation of metaphor, which asserts that the speaker

using a metaphorical expression ignores the principle of quality, thereby implying some further judgment based on mutually shared presuppositions and the context of metaphor usage (Grice, 1975, p. 53).

In accordance with the main task of advertising – forming secondary signifieds as constant brand and product associations aimed at “alienating” its functional meaning and replacing it with connotations, metaphorical implicature shapes such a secondary signified as the superior maneuverability of the Smart car.

Despite Juxtaposition being the most explicit metaphor, it can still vary in degrees of explicitness. In particular, a metaphor may be less transparent if the visual image violates multiple maxims of cooperation simultaneously, making it more difficult to infer the implicature in the metaphor blend. In this case, the inference of implicature is achieved through the involvement of a verbal anchor.

In the metaphor presented below, the source space of the metaphor “Smart cars with the power of a bison” is restored at the level of explicature, the visual marker of which is the shadow that is cast by a small car and metonymically points to the animal, and the target space, accordingly, is represented by Smart.

Picture 2: A Smart car

(Image Source <https://www.behance.net/gallery/23874955/Print-Ads/modules/178130745>).

At the level of visual-compositional meaning, specifically in terms of markers of the saliency principle, the visual image contributes to deviating from cooperative maxims of quality and relevance: due to its elongated shape, size, and contours, the shadow significantly differs from the object

casting it. Antithesis implicature “small but strong”, triggered by the violation of the maxim is reconstructed in the metaphor blend, with the involvement of a common characteristic of the generic space, named by the slogan: “Stronger than you can imagine,” which establishes congruence between the

image of the car and its shadow based on the attribute "strength." From the perspective of the grammar visual design, the slogan located on the right side performs a function comparable to the grammatical role of the rheme, containing new information, while what is on the left corresponds to the theme.

Thus, the incompleteness of visual information on the left is compensated by verbal information on the right: the bison's shadow corresponds to the car because the car is much more powerful than it appears based on its shape and size. At the representational (ideational) level of meaning, the choice of the shadow as the source of metaphorization, rather than visualizing the animal itself, adds additional connotations to the visual message. In the blended space of the metaphor, the exploitation of the psychological archetype of the shadow

implies an antithesis between the visible (the small compact form) and what is hidden beneath it (power and strength), supported by the verbal anchor "then you can imagine": the small car hides the power and endurance of the bison, which is eight times more enduring than a horse.

Through metaphorical implicature in the space of the metaphor blend, the secondary signified of "strength and power" is formed, which, according to the creators of the advertisement, should be associated by the target consumer with the small Smart car.

The second type of visual metaphor is Fusion—also known as hybrid metaphor (Forceville 1996: 163), in which the target and source objects merge into a single semantically related visual gestalt. An example of fusion can be found in the advertisement for McDonald's McFlurry.

Picture 3: McDonald's McFlurry

(Image Source <https://www.adrudy.com/outdoor-ads/mcdonalds-my-mcflurry-imagine-yours>).

In the advertisement, the image of woman blends with the advertised ice cream, replacing a woman's hair or headgear. The source (hair or headgear) and target (ice cream) spaces of the metaphor are restored at the explicature level. Generic space features are projected onto the metaphor blend: visual similarity of ice cream to headgear or hairstyle, as well as the common action towards them, verbally marked by the verb "imagine" in a verbal anchor (to imagine hairstyle or ice cream) and visually by the gaze, which is a component of the interactive meaning in the grammar of visual design: the woman's gaze is not interactive but contemplative, directed not towards the audience beyond the visual space, but "into herself". The blend development involves a double metonymization of the source space

components: hair or headgear, referring to the source space, is metonymically linked to the head, which, in turn, is a metonymy with the replacement of the name of the content – thoughts, ideas, "localized" in the head, with the name of the container – the head.

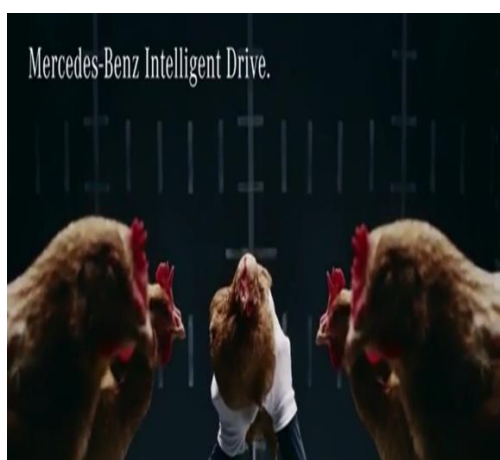
At the level of blend development, connotative meanings such as "fantasy" and "exquisite complexity" are attracted, associated with the variety of McFlurry assortments. The elaboration of the blend relies on a directive act combined with the personal pronoun as part of the slogan "Imagine yours." If the visual metaphor violates the maxim of quality of information, then the slogan deviates from the maxim of quantity, stimulating the target audience to "imagine" about something further. Violating maxims triggers an implicature of the diversity

of McFlurry types and compositions that can be chosen to taste – akin to headwear or hairstyle.

Accordingly, the implicature in the space of the blend of visual metaphor forms such a connotative meaning – a secondary signified – as fantasy and creativity, which should consistently associate with the advertised type of ice cream among McDonald's customers.

The most complex type of visual metaphor is Replacement, where neither the source nor the target of the metaphor is explicitly represented in the visual message. In the visual metaphor presented below, the target space of the metaphor is the Magic

Body Control system in Mercedes V8 cars, while the source space is the dance of chickens. In the blended space, generic features are projected, visualized through shared attributes of the source (chicken dance) and target (car functionality) spaces of the metaphor, namely immobility, balancing, and stability. The chicken heads, performing various body movements in sync with the rhythms of Diana Ross's "Upside Down," remains stable in any position. Similarly, the Magic Body Control system provides stability and balancing for the car, which always maintains a consistent level by automatically adjusting the suspension system to suit real-time road conditions.

Picture 4: Magic Body Control system in Mercedes V8 cars

(Image Source <https://digitalsynopsis.com/advertising/mercedes-benz-chicken-magic-body-control/>).

Besides violating the maxim of quality, the metaphor also breaches the maxims of relevance, as it triggers irony due to the collision of scripts "premium-class brand" (metonymically represented by the functional of the car) and "domestic bird." The ironic sense is further intensified due to semantic inconsistency at the connotative level of the verbal anchor – Intelligent Drive (at the top of the visual space) and the connotations of a chicken as a foolish bird.

Violation of cooperative maxims triggers an implicature aimed at restoring logical-semantic coherence between the chicken dance and the verbal anchor referring to Mercedes-Benz. The implicature in the blended space is associated with the actualization of the secondary signified "stability and balance" aimed at creating stable connotations with the functional of the car, metonymically transferred to Mercedes itself.

Conclusions. The visual metaphor in advertising is represented by three main types – juxtaposition, fusion, and replacement, which differ in the level of their explicitness depending on the representation of the source and target of the metaphor in the visual plane of advertising, their merging into one gestalt, or the absence of visualization of input spaces. In metaphors of juxtaposition and fusion types, the restoration and/or detailing of the source and target are carried out at the level of explicatures, establishing a connection between the presented objects. At the implicature level, information about the product characteristics, which are the goal of specific visual advertising, is restored, forming secondary signified – connotations (power, fantasy, stability) intended to create stable associations with the brand and its products. In the case of replacement, implicatures restore both the source and the target

spaces, as well as the secondary signified.

In all types of metaphors, implicature about the secondary signified is triggered by a violation of the maxim of quality of information through visual metaphorical means, combined with deviations from other maxims as the metaphor becomes more

complex. The implicature is restored in the blend of the metaphor as a result of selecting attributes of the generic space with their refinement as the blend develops and elaborates, relying on verbal anchors and background information about the brand and its products.

References

- Arts, J. & Schilperoord, J. (2016). Visual optimal innovation. In C. Fernandes (Ed.), *Multimodality and Performance*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 61-80.
- Barthes, R. (1973). *Mythologies*. London: Paladin, 164 p.
- Bünzli, F. & Dillard, J.P. (2022). The persuasive effects of verbal anchoring and visual complexity. *Journal of Visual Literacy*, 41 (1), 46-64.
- El Refaie, E. (2003). Understanding visual metaphor: The example of newspaper cartoons. *Visual Communication*, 2 (1), 75-95.
- Fauconnier, G., Turner, M. (2002). *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books, 464 p.
- Feng, D., & Wu, X. (2022). Coronavirus, demons, and war: Visual and multimodal metaphor in Chinese public service advertisements. *SAGE Open*, 12(1). 1-13.
- Forceville, Ch. (2020). *Visual and Multimodal Communication: Applying the Relevance Principle*. Oxford: Oxford University Press, 320 p.
- Forceville, C., & Urios-Aparisi, E. (2009). *Multimodal metaphor*. Berlin: Mouton de Gruyter, 470 p.
- Fredriksson, A. & Pelger, S. (2020). Conceptual Blending Monitoring Students' Use of Metaphorical Concepts to Further the Learning of Science. *Research in Science Education*, 50, 917-940.
- Giora, R., Givoni, S., Heruti, V., & Fein, O. (2017). The role of defaultness in affecting pleasure: The optimal innovation hypothesis revisited. *Metaphor and Symbol*, 32 (1), 1-18.
- Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. *Syntax and semantics*, 3, 41-58.
- Grice, H. P. (1981). Presupposition and conversational implicature. In: P. Cole and J.L. Morgan (Ed.) *Radical pragmatics*. New York: Academic Press, 183-198.
- Jeong, S. (2008). Visual metaphor in advertising: Is the persuasive effect attributable to visual argumentation or metaphorical rhetoric? *Journal of Marketing Communications*, 14 (1), 59-73.
- Kravchenko, N., Zhykharieva, O., Letunovska, I. (2024). Semiotics of Harley-Davidson advertising through stylistics and pragmatics: the concept of freedom in constructing target consumer identity. *Revista Univap*, 30 (65), 1-15.
- Kravchenko, N., Zhykharieva, O. (2023). Visual metaphor in advertising discourse: the problem of interaction of the approaches of conceptual blending, visual grammar and the theory of relevance. *Philological education and science: transformation and modern development vectors: Scientific monograph*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», p. 238-258.
- Kravchenko, N., Shanaieva-Tsymbal, L. (2023). Multimodal Ukrainian Brand Narrative: Semiotics, Structure, Archetypes. *Alfred Nobel University Journal of Philology*, 2 (26/2), 27-44.
- Kravchenko, N., Yudenko, O. (2023). Multimodal Advertising: Semiotic and Cognitive-Pragmatic Aspects. *International journal of philology*, 14 (4), 6-14.
- Kravchenko, N., Valigura, O., Meleshchenko, V., Chernii, L. (2021). Simplicity is the ultimate sophistication or half a century of IT consumer identity formation: A pragmatics approach. *Token: A Journal of English Linguistics*, 13, 141-169.
- Kravchenko, N., Yudenko, O. (2021). Visual metaphor in commercial Ad: effectiveness or failure? *Cognition. Communication. Discourse*, 23, 71-80.
- Kress, G., Van Leeuwen, T. (2021). *Reading Images: The Grammar of Visual Design*, 3rd ed. London: Routledge, 310 p.
- Lagerwerf, L., Van Mulken, M., & Lagerwerf, J. B. (2023). Conceptual similarity and visual metaphor: effects on viewing times, appreciation, and recall. *Frontiers in Communication*, 8, 1-13.
- Machin, D., & Ledin, P. (2020). *Introduction to multimodal analysis*. London: Bloomsbury Academic, 256 p.
- Margariti, K., L. Hatzithomas, C.

Boutsouki, and Y. Zotos. (2022). A Path to Our Heart: Visual Metaphors and 'White' Space in Advertising Aesthetic Pleasure. *International Journal of Advertising*, 41 (4), 731–770.

McQuarrie, E. F., & Mick, D. (1996). Figures of Rhetoric in Advertising Language. *Journal of Consumer Research*, 22 (4), 424–438.

O'Halloran, K. L. (2023). Matter, meaning and semiotics. *Visual Communication*, 22 (1), 174–201.

Phillips, B. J., & McQuarrie, E. F. (2004). Beyond visual metaphor: A new typology of visual rhetoric in advertising. *Marketing Theory*, 4 (1-2), 113–136.

Proctor, T., Proctor, S., & Papasolomou, I. (2005). Visualizing the Metaphor. *Journal of Marketing Communications*, 11 (1), 55–72.

Schilperoord, J., Cohn, N. (2023). Let there be visual optimal innovations: making visual meaning through Michelangelo's The Creation of Adam. *Visual Communication*, 22 (4), 650–670.

Thellefsen, M., & Friedman, A. (2023). Icons and metaphors in visual

communication: The relevance of Peirce's theory of iconicity for the analysis of visual communication. *Public Journal of Semiotics*, 10 (2), 1–15.

Van Enschoot, R., Van Hooijdonk, Ch. & Bronkhorst, E. (2022). Refining replacements. Validating a revised typology of visual metaphor using perceived processing fluency and aesthetic pleasure. *International Journal of Advertising*, 42 (2), 344–367.

Van Mulken, M., van Hooft, A., & Nederstigt, U. (2014). Finding the tipping point: Visual metaphor and conceptual complexity in advertising. *Journal of Advertising*, 43 (4), 333–343.

Ventalon, G., Erjavec, G., & Tijus, C. (2023). A review of processing and analysing visual metaphors in psychology. *European Review of Applied Psychology*, 73(4), 1–11.

Walter, E., Gioglio, J. (2014). *The Power of Visual Storytelling: How to Use Visuals, Videos, and Social Media to Market Your Brand*. McGraw Hill, 237 p.

Zeeshan, A. (2015). Visual metaphors in language of advertising. *Language in India*, 15(10), 74–82.

Візуальні метафори в рекламі: когнітивно-прагматичний інтерфейс

Наталія СМЕЦЬ,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри фонетики і практики англійської мови
Київський національний лінгвістичний університет,
03150, Велика Васильківська, 73. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-1585-4565>

Анотація. Стаття присвячена аналізу візуальних метафор у рекламі з когнітивно-прагматичної точки зору з використанням методу теорії концептуальної інтеграції, інструментів інференційної прагматики та граматики візуального дизайну. Метою статті є виявлення когнітивно-прагматичного інтерфейсу візуальної метафори, представленої в комерційній рекламі сучасних транснаціональних брендів, з метафоричними експліатурами і імпліатурами на етапах реконструкції метафоричного значення.

Встановлено, що візуальні метафори представлені трьома основними типами – зіставлення, злиття та заміна, які відрізняються рівнем експліцитності залежно від репрезентації джерела та мети метафори у візуальній площині реклами, їх злиття в один гештальт, або відсутності візуалізації вхідних просторів. У метафорах типу зіставлення і злиття відновлення та/або деталізація джерела та цілі здійснюються на рівні експліатур, встановлюючи зв'язок між представленими об'єктами. На рівні імпліатури відновлюється інформація про характеристики товару, на які орієнтована конкретна візуальна реклама, із формуванням вторинних означуваних – конотатів (потужність, фантазія, стабільність), покликані створити стійкі асоціації з брендом та його продукцією. У метафорі «заміни» імпліатури відновлюють цільовий і джерельні простори, а також вторинне означення.

У всіх типах візуальних метафор імпліатура, що реконструює вторинне означення, спричинена порушенням максими якості інформації у поєднанні з відхиленнями від інших максимумів у разі ускладнення метафоричного образу. Імпліатура відновлюється в бленді метафори в результаті вибору атрибутів родового простору з їх уточненням у процесі розвитку та деталізації бленду, спираючись на вербальні якорі та фонову інформацію про бренд та його продукти.

Ключові слова: візуальні метафори, реклама, когнітивно-прагматичний інтерфейс, імпліатура, експліатура, простір бленду, родовий простір.

УДК: [81'37-115=111=161.2]

[http://dx.doi.org/10.31548/philolog15\(2\).2024.04](http://dx.doi.org/10.31548/philolog15(2).2024.04)**Translation and adaptation: intersecting relationships****Inna KONONCHUK,**

Senior Lecturer of the Department of Foreign Philology and Translation,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,

15 Heroyiv Oborony Street, Kyiv 03041, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-4515-8445>

Abstract. The article analyses adaptation in relation to key categories and concepts in translation studies. The aim of the article is to substantiate sociocultural and pragmatic adaptation as a distinct translation method in its intersections with translation models, foreignization and domestication strategies, paradigms in translation studies, the concept of dynamic equivalence, and the category of coherence. Pragmatic adaptation is related to the functional model of translation, according to which the translator is guided by institution-specified parameters of the target text, adapting the source text to the target-text purpose. Sociocultural adaptation correlates with the denotative model, using it in cases where the choice of translation variant is impossible without reference to the situational context presented in the source text, as well as with the communicative model, which includes various components of the extralinguistic context. Both types of adaptation align with the informative model of translation, oriented towards conveying different types of information from the source text—not only denotative but also connotative, sociocultural, pragmatic, and encyclopedic. In terms of translation typology, adaptation correlates with transcoding – achieving text equivalence by simplifying its structure and content to make the translated text more accessible to an audience lacking the necessary knowledge. It also aligns with communicative translation, which aims to achieve an effect on the target text readers equivalent to that of the source text. From the perspective of the main paradigms in translation studies, adaptation strategies correlate with the cultural paradigm in its cognitive-semantic and real-cultural dimensions. Adaptation is applied in cases of linguistic, cultural, conceptual-semantic, value-based, normative, contextual, and idiomatic non-equivalence. In translation adaptation, the translator can apply either foreignization or domestication, or combine both. When using the domestication strategy, the main techniques involve free, idiomatic or communicative translation, and actual adaptation. The concept of adaptation is related to the dynamic equivalence, as opposed to formal equivalence. From the perspective of cohesion and coherence categories reproduced in translation, adaptation correlates with coherence, facilitating the transfer of the internal semantic connections of the text to the target text, moving from content and conceptual ideas to formal structure.

Key words: translation adaptation, models of translation, foreignization, domestication, paradigms in translation studies, dynamic equivalence, coherence.

Introduction. The issue of socio-cultural and pragmatic adaptation remains one of the most debated topics in modern translation studies (Davies, 2022; Papadakis et al., 2022; Pettini, 2024; Stewart, 2022; Sukmaningrum et al., 2022), as the possibility and necessity of using adaptive translation strategies are evaluated by researchers from polar perspectives. In several works, the concepts of translation and adaptation are treated as incompatible, with adaptation being assessed as an offensive form of translation that completely distorts the source text (Lambert, Gorp, 1985). In other studies, adaptation, on the contrary, is seen as an integral and necessary translation strategy – not only in literary translation, which may nominate alien realities for the target text's culture, but also in institutional translation.

For instance, Vinay and Darbelnet (1995), referring to adaptation as mediated translation, acknowledges the necessity of adapting translations of important documents, school textbooks, journal articles, movie scripts, etc. In agreement with this opinion is the statement of Gambier and Gottlieb, who argue that it is impossible to create an "easily understandable text" in the target language without using adaptive strategies (Gambier, Gottlieb, 2001: 34). Similar viewpoint is held by the Ukrainian researcher V. Demetska, who considers adaptation as a complementary type of any adequate translation (Demetska, 2007: 102). A third group of researchers evaluates adaptation and translation as concepts with "not intrinsic" boundaries between them, which are marked by their complex "re-dimensioning" in terms

of discourses and the respective textual corpora in relation to which adaptive strategies are used (Amorim, 2003: 195).

Despite the ambiguous assessments of translation adaptation, it is actively used in the practice of translating texts of different styles and genres. An unexplored aspect of contemporary translation studies remains the justification of adaptive strategies considering their correlation with key categories and concepts in translation theory: existing translation models, foreignization and domestication strategies, primary paradigms in translation studies, the concept of dynamic equivalence, and coherence category. This defines the research perspective of this article and its novelty for translation studies.

Literature review. In contemporary translation studies, translation adaptation is examined from various aspects – in terms of identifying its types, factors influencing the necessity of adaptation, its techniques, and methods.

In the perspective of types of adaptation, scholars distinguish two main taxonomic categories. Based on the criterion of the volume of adapted material, researchers identify local adaptation, applied to individual fragments of the source text, and global adaptation, which entails the reconstruction of the entire text (Baker, Saldanha, 2011: 46). Global adaptation may be initiated "externally" – by a specific institutional subject, the translation client, a publisher's decision, etc. and leads to the modification of the functional purpose of the text, its goals, and its impact on the translation audience (op. cit.). According to the functional criterion (the goals of adaptive strategies), socio-cultural and pragmatic adaptation are distinguished.

In carrying out socio-cultural adaptation, the translator as a mediator between the cultures of the original and translated texts, relies on one of these cultures, choosing adaptive strategies that facilitate the "integration" of the translation into it. Most often, in socio-cultural adaptation, the translator adjusts their text to the norms of the target culture (Jänis, Kemppanen, Belikova, 2012; Bowker et al., 2016), focusing on cultural realities and linguistic mentality of the target audience of the translation, thus facilitating its perception

and understanding. Less frequently, the translator may choose to orient towards the culture of the source text when selecting socio-cultural adaptation strategies, which can lead to deviation from the conventions of the target culture and complicate the perception of the translation text by the target audience (Venuti, 1995).

Among the factors of socio-cultural adaptation, researchers (Chang, 2009: 95; Birdwood-Hedger, 2006: 105) highlight: differences in the conceptualization by the recipients of the text in the target culture and the culture of the source text; differences in spatial-temporal perception of the world; presence of cultural gaps, nationally-specific realities, symbols, names, idioms, metaphors, allegories, wordplay, mismatched units of measurement, etc., in the original text; substantial differences in the syntactic and discursive organization of the two languages, in the established conventions of communicative behavior of certain ethnic groups reflected in texts; genre incongruity, for example, when transitioning from adult literature to children's literature and vice versa.

Among the techniques of socio-cultural adaptation, researchers identify various replacements of elements of the source text; reduction or implication of text fragments; addition of elements to clarify information in the main text, in introductions, footnotes, or glossaries; changes through syntactic transformations of cause-and-effect relationships; replacement of exoticisms, slang, dialects with approximate equivalents in the target language; translation through illustration; descriptive translation; transcription (transliteration); translation of expressive variants into neutral words; translation by replacing cultural realities with approximate realities of the target linguistic culture; translation using borrowed words with or without explanation; replacement of outdated information with modern equivalents. (Bastin, 2011: 3–6; 2014: 73–87).

Pragmatic adaptation aims to ensure not so much socio-cultural and linguistic-cultural equivalence between the target and source texts, but their equivalent communicative effect at the level of functional adequacy of the translation. Researchers link

the possibility and frequency of using pragmatic adaptation to the value in the functional perspective of the source text's pragmatic function: the closer such a function is to the dominant, the more adaptive strategies the translator needs to apply (Demetska, 2007: 102). Among the criteria of the source text that determine the necessity of applying pragmatic adaptation, scholars identify: stylistic devices of the source text; specific syntactic constructions; extratextual factors of the source text (time, place of communication) (Neubert, 2005: 56); different parameters of textual register (Halliday, 1964: 35).

Among the techniques of pragmatic adaptation in modern translation studies, the following are highlighted: explanation of the original information with an increase in the degree of its explicitness or implicitness (Chesterman, Wagner, 2002: 60–63); omission of information fragments while preserving only the key information of the original text; "updating" (replacement with modern equivalents) (Kosonen, 2011: 56); changing the level of formality, degree of involvement and in communicative roles; free translation; radical alteration of the source text; introduction of authorial presence in the text; "illocutionary changes". The latter technique traditionally involves changing the verb form, direct and indirect speech. However, in recent studies, the concept of pragmatic adaptation, based on this criterion, is refined into the category of illocutionary pragmatic adaptation as a type of translational reproduction of the original text, involving changes in the type of modality or intensification/deintensification of modal meanings depending on the variation in the translation text compared to the original text in terms of the illocutionary force of speech acts (Kravchenko et al., 2022; Markova, 2022).

The aim of the article is to substantiate sociocultural and pragmatic adaptation as a distinct translation method within the context of its intersections with translation models, foreignization and domestication strategies, paradigms in translation studies, the concept of dynamic equivalence, and the category of coherence.

Research methods. The article employs methods of induction and deduction,

as well as a comparative method for juxtaposing concepts and categories in translation studies that either suggest or exclude the application of translation adaptation. It also utilizes a descriptive method that combines inventory procedures (identifying translation concepts, approaches, and categories within which the phenomenon of adaptation is justified) and interpreting their interface with socio-cultural and pragmatic adaptation. Additionally, elements of comparative translation analysis are utilized.

Results and Discussion. In terms of the connection between adaptive strategies and translation models (Carl, 2023), pragmatic adaptation is primarily associated with the functional model (Nord, 1991), according to which the main task of the translator is to achieve compatibility between the intention of the source and target texts. At the same time, the functional model provides priority for the target-text purpose, referred to as *skopos*. This purpose and, accordingly, the "prospective function" of the target text (Nord, 1991: 17) are determined not by the translator but by a certain instance or institutional subject, whose instructions the translator must follow. Based on these instructions, the elements of the original text subject to adaptation in translation are determined (Nord, 1991: 21) to align it with the purpose and function of the target text.

It is logical to assume that in accordance with the functional model, adaptation can be not only local but also global – but also global, depending on the intention of the translation initiating agent. The main drawback of the functional model is the potential ethical conflict between the imposed translation method and the personality of the translator, who bears the final responsibility for adapting the source text according to criteria that may contradict their pre-translation analysis of the text, worldview, and experience.

Socio-cultural adaptation is primarily associated with denotative and communicative translation models (Selivanova, 2012). When using the denotative model, the approach to translation is determined by the replacement of signs denoting a specific situation in the source language with signs in the target language, recreating a similar situation relevant to the

target culture. This model is employed when the choice of translation variant is impossible without reference to the referential situation presented in the original text, specifying its additional aspects. Primarily, the model is used to reproduce non-equivalent lexicon and cultural references lacking equivalents in the target text's linguistic-cultural sphere. Adaptive strategies in this case are implemented through comments, footnotes, translation through illustration, descriptive translation, and direct borrowings with or without explanation.

For instance, the denotative model can be employed when translating the non-equivalent verb "barnstorm" (CD), which, depending on the situation, is translated adaptively – as a descriptive translation or commentary: "гастролювати по сільській місцевості, влаштовуючи театральні вистави", "керувати літаком під час екскурсійних польотів з пасажирами або в повітряних трюках, особливо в сільській місцевості". In situations associated with political discourse, such a verb is rendered in translation as "поїздки кандидатів під час виборчої кампанії з короточасними зупинками в різних населених пунктах з метою агітації та згуртування потенційних виборців".

According to the communicative translation model, the key information for the translation process is the translator's knowledge about the author, as well as the cultural background of both the source and target texts, and realities of the own ethnic group and the other ethnic group. This knowledge includes a broad extralinguistic context about the country of origin of the original text, the author's motivation and purpose, the paradigm (literary-artistic, ideological, etc.) within which it was written, the historical period of its creation, the potential recipients of both texts with different worldviews, and the sociocultural realities that need to be reproduced in a new semiotic form (Kravchenko, Soshko, Markova, 2022), taking into account the expectations of the recipient from the other culture. According to the Ukrainian researcher A. Selivanova, translation from the perspective of the communicative model involves triple content correction of the original text (Selivanova, 2012: 450) – during its comprehension by the

translator, the creation of the translation, and the perception and interpretation by the recipient of the translated text.

Accordingly, to convey part of the information envisaged by the communicative model, particularly historical, sociocultural, and related to the existence and realities of another ethnic group, the translator can apply sociocultural adaptation. For example, the name of the hobbit Brockhouse from Tolkien's fantasy "The Lord of the Rings" (2004) is translated into Ukrainian (in the translation by Kateryna Onyshchuk (2013)) as "Борсухатий," based on lexicographic and country-specific information that Brock is an old word for badger, which was common in rural language until the end of the nineteenth century and was recorded in literature and dictionaries. Thus, "brockhouse" literally means "badger's house." Therefore, the translator chose the designation "Борсухатий," which captures the internal form of the original word, further adapted to a common word-formation model of the Ukrainian language.

Strategies of pragmatic and sociocultural adaptation are also related to the informative model of translation, which, unlike the semantic model, is not focused so much on reproducing the components of the lexeme's meaning structure as on conveying different types of information – denotative, connotative, sociocultural, genre-stylistic, pragmatic, and encyclopedic, which the source text contains and which the translator must decode or infer (if presented implicitly), followed by adaptation for its perception and interpretation by the target audience of the translation.

Sociocultural and pragmatic adaptations correlate with existing typologies of translations in translation studies. According to Jean Delisle's typology, among the eight classes of translations based on four different characteristics, adaptive strategies are associated, in our opinion, with such a type of translation (according to the criterion of the translation approach used to create the target text), as transduction. Unlike transcoding that aims at achieving word equivalence, transduction creates equivalence of the entire message/text (Delisle, 2013) by simplifying its structure and content to make the translated text more

accessible to an audience lacking the necessary knowledge.

Analyzing Newmark's typology of translations by the criterion of orientation towards the target text, we can conclude that adaptation correlates with communicative translation, which aims to achieve an effect on the target text readers that is as close as possible to that achieved on the original text readers (Newmark, 1981: 39), and is contrasted in this respect with semantic translation, which attempts to render the semantic and syntactic structures of the target language. Among the main five methods of translation, Newmark notes adaptation, as well as free translation, which can also implement adaptive strategies.

From the perspective of the main paradigms in translation studies, adaptation strategies correlate most strongly with the cultural paradigm in both its cognitive-semantic and socio-cultural dimensions. The first dimension considers culture manifested in texts as "culture in language," revealing the linguistic worldview of a particular community through cognitive-semantic structures such as concepts and conceptual domains that integrate them. The second dimension, "culture described by language," is related to how the specificity of culture, national realities, and other cultural attributes are represented in the content of the translated text.

Adaptation is related to cultural aspects such as:

1. Linguistic and cultural non-equivalence: This reflects the degree of social significance of a particular concept for a specific ethnic group (e.g., up to ten types of snow for the Eskimos; numerous terms for horse colors among Argentine gauchos).

2. Conceptual-semantic non-equivalence: the way of conceptualizing the world by the source linguistic culture, its world picture, reflected in the "linguistic worldview," which is one of the reasons for the difficulties that arise during translation, necessitating adaptation strategies. Unique culturally marked concepts of ethnic linguistic mentality may not have an exact equivalent in another language. The key concepts for the English world picture is PRIVACY, denoting the individual's right to personal autonomy, extending throughout the structure of the

state, from the foundations of legislation to the home traditions. An exact lexical equivalent of this concept is absent in Ukrainian and in other European languages, which necessitates the use of adaptive strategies.

3. Differences in values and norms of behavior: These must be considered by the translator to avoid flouting the cultural-communicative expectations of the target recipient. For instance, British culture sets norms of behavior that impose restrictions on asymmetrical communication. Emphasizing status by both the superior and their subordinates, i.e., which is often inherent in communicative behavior in Ukrainian culture, is considered "face-threatening" in English culture. The word "deference" itself is perceived by the English as outdated.

4. The differences in cultural context and cultural realities including ethnographic knowledge, historical facts, geographical realities denoted by the source text, features of government structure, folklore traditions, specific aspects of everyday life, and the material culture of the past and present of a particular people as reflected in the original text. For example, in English homes, bedrooms are often located on the second floor, so the phrase "I'll go up" should be adapted in translation to "час лягати спати" The importance of adapting the original text to the target culture is especially evident when translating passages referring to thematic areas such as customs and traditions, sports and games, food and dishes, and holidays, including their dates (for example, Father's and Mother's Days differ across various linguistic cultures).

Realities, during the translation of which it is appropriate for the translator to use adaptive strategies, can be divided into: (a) Words unique to a particular linguistic culture: "Christmas yule log" (English) — спалення різдвяного поліна, що символізує народження Ісуса та його перемогу над гріхом; (b) Words that denote the same concept but have different functional and culturally specific meanings: "cuckoo's call" (English) – in different linguistic cultures, this phrase refers to the same referent, "the call of the cuckoo." However, for Americans, it is associated with the number of years until a girl gets married; Ukrainians, regardless of

gender, count the cuckoo's calls to find out how many years they have left to live; (c) Lacunas: "cloverleaf" (MW) – "розв'язка між двома основними магістралями, яка дозволяє транспорту змінюватися з однієї на іншу без поворотів ліворуч або перехресть, і яка зверху нагадує форму листка конюшини".

5. The differences in idiomatics and cultural associations related to the use of idioms, allegories, symbols, nationally specific wordplay, proverbs, and jokes in the original text often prompt the translator to use adaptation strategies to preserve the meaning and emotional-expressive connotations. For example, in English, the idiom "keep fingers crossed" means "to hope that nothing bad happens." In Ukrainian linguistic culture, preventing undesirable outcomes is conveyed by the verb "ляяти" or another idiom "тримати кулаки" (keep fists). Thus, translating the phrase "This meeting is extremely important to me, so keep your fingers crossed for me" into Ukrainian, a translator might use an adaptive strategy: «Ця зустріч вирішить мою долю, отже, лай мене».

Thus, adaptation is applied in cases of linguistic, cultural, conceptual-semantic, value-based, normative, contextual, and idiomatic non-equivalence.

When performing translation adaptation, the translator can apply one of two basic strategies – foreignization or domestication ((Birdwood-Hedger, 2006; Vinay, Darbelnet, 1995; Yonamine, 2022), or combine both. By implementing the foreignization strategy, the translator adapts the foreign text to the language of translation and its culture, ensuring the preservation of elements of the other culture by integrating them into their own culture. The domestication strategy, on the contrary, aims to create a translated text that does not contain "foreign" elements of the original text and does not reflect its cultural features, so that the translation is perceived by the reader as a text in their native language within their native cultural context. Domestication is primarily applied when translating words with rich cultural connotations, which indicate not only objects and phenomena but also the attitude towards them by representatives of the respective linguistic culture, whose

consciousness implicitly contains information related to these objects and phenomena.

When using the domestication strategy, the leading techniques are free translation, which conveys the factual content while neglecting the form; idiomatic translation; communicative translation—reproducing the original text using typical communicative constructions of the translation language; and actual adaptation. For example, the phrase "Charles' aunt, Miss Pittypat Hamilton, had written her several times..." is translated into Ukrainian as «Чарлзова тітонька, міс Дріботун Гамільтон». Commenting on such a locally adaptive translation, L. Slavova and N. Borysenko note that "the occasionalism 'дріботун' is the result of morphological word formation from the bases 'дріб' – frequently repeated, short, intermittent sounds resulting from hitting something, and 'тун' – onomatopoeia indicating the sound of walking" (Slavova, Borysenko, 2023: 38).

The concept of adaptation is related to the categories of formal and dynamic equivalence (Nida, 2003). Unlike formal equivalence, which involves the correspondence of content and expression units in the original and translated texts, dynamic equivalence is based on the principles of equivalent effect, focusing on the reaction of readers to both the original and translated texts, which often entails adaptive strategies.

From the perspective of the categories of cohesion and coherence (Halliday, Hasan 1976: 4), which are reproduced in translation, adaptation correlates with coherence as the semantic interconnectedness of the text, when the translator uses a top-down analytical model – from content and conceptual ideas to formal structure. This contrasts with the bottom-up analysis model, which moves from formal elements to content and is associated with reproducing cohesion. Since the links between elements of the text are often expressed implicitly and at the level of subtext, in reproducing coherence, the translator can enhance the internal connectedness of the text by using adaptive strategies that take into account the competence and knowledge of the target audience of the translation.

Conclusion. The article substantiates the attribution of adaptation to translation

strategies based on identifying the connection of adaptive techniques with key categories and concepts of translation studies: existing translation models, foreignization and domestication strategies, main paradigms in translation studies, the concept of dynamic equivalence, and coherence category reproduced in translation. Pragmatic adaptation is related to the functional model of translation, according to which the translator is guided by institution-specified parameters of the target text, adapting the source text to the target-text purpose. Sociocultural adaptation correlates with the denotative model, using it in cases where the choice of translation variant is impossible without reference to the situational context presented in the source text, as well as with the communicative model, which includes various components of the extralinguistic context. Both types of adaptation align with the informative model of translation, which is oriented towards conveying different types of information from the source text – not only denotative but also connotative, sociocultural, pragmatic, and encyclopedic.

In terms of translation typology, adaptation correlates with transcoding, and communicative translation. From the

perspective of the main paradigms in translation studies, adaptation strategies correlate with the cultural paradigm in its cognitive-semantic and real-cultural dimensions. Adaptation is applied in cases of linguistic, cultural, conceptual-semantic, value-based, normative, contextual, and idiomatic non-equivalence.

In translation adaptation, the translator can apply one of two main strategies—foreignization or domestication – or combine both. When using the domestication strategy, the main techniques are free translation, idiomatic translation, communicative translation, and actual adaptation.

The concept of adaptation is related to the categories of dynamic equivalence, as opposed to formal equivalence. From the perspective of cohesion and coherence categories reproduced in translation, adaptation correlates with coherence, facilitating the transfer of the internal semantic connections of the text to the target text, moving from content and conceptual ideas to formal structure.

The prospect of future research involves analyzing the relationships between adaptation and translation transformations.

Список використаних джерел

Демецька В.В. Адаптація як поняття перекладознавства й культурології. *Вісник СумДУ. Серія Філологія*, 2007. № 1 (2). С. 96–102.

Селіванова О.О. Проблема моделювання перекладацького процесу. *Світ свідомості в мові*. Черкаси: Ю. Чебаненко, 2012. С. 445-454.

Славова Л. Л., Борисенко Н. Д. Стратегії форенізації та доместикації у відтворенні ономастичних реалій (на матеріалі українського перекладу роману М. Мітчелл «Звіяні вітром»). *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць*, 2023. С. 136-139.

Толкін Дж. Р. Р. *Володар Перснів*. В 3 частинах. Частина перша: Братство Персня. Перекл. з англ. К.В. Оніщук. Львів: Астролябія, 2013. 704 с.

Amorim L.M. Translation and Adaptation: differences, intercrossings and conflicts in Ana Maria Machado's translation

of Alice in Wonderland by Lewis Carroll. *Cadernos de Tradução*, 2003. Vol. 1 (11), pp. 194-209.

Baker M., Saldanha G. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. New York: Routledge, 2011. 674 p.

Bastin G.L. Adaptation, the Paramount Communication Strategy. *Linguaculture*, 2014. Vol. 1, pp. 73–87

Bastin G.L. Adaptation. In M. Baker, G. Saldanha (eds.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. New York: Routledge, 2011, pp. 3–6.

Birdwood-Hedger M. *Tension between Domestication and Foreignization in English-language Translations of Anna Karenina*. Edinburgh: University of Edinburgh, 2006. 291 p.

Bowker L., Cronin M., Kenny D., Pearson J. *Unity in diversity. Current trends in translation studies*. London: Routledge, 2016. 208 p.

Carl M. Models of the Translation Process and the Free Energy Principle.

Entropy, 2023. Vol. 25 (6), pp. 928-937.

Chang Z. A Cognitive-Pragmatic Model for Translation Studies Based on Relevance and Adaptation. *Canadian Social Science*, 2009. Vol. 5 (1), pp. 88–111.

Chesterman A., Wagner E. *Can theory help translators? A dialogue between the ivory tower and the wordface*. Manchester: St. Jerome Publishing, 2002. 156 p.

Collins Dictionary (CD). URL.: https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/barnstorm#google_vignette

Davies L. Translational phenomena in the news: Indirect translation as the rule. *Target. International Journal of Translation Studies*, 2022. Vol. 34 (3), pp. 395–418.

Delisle J. *La traduction raisonnée: manuel d'initiation à la traduction professionnelle de l'anglais vers le français*. 3e édition. Ottawa: Les Presses de l'Université d'Ottawa, 2013. 716 p.

Halliday M.A. K., Hasan R. *Cohesion in English*. London: Longman, 1974. 392 p.

Halliday M. Comparison and translation. In M. A. K. Halliday, M. McIntosh and P. Stevens (eds). *The linguistic sciences and language teaching*, London: Longman, 1964. 322 p.

Gambier Y., Gottlieb H. *(Multi)media Translation: Concepts, Practices and Research*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 2001. 298 p.

Jänis M., Kemppanen H., Belikova A. *Domestication and Foreignization in Translation Studies*. Frank & Timme GmbH, 2012. 231 p.

Kosonen P. *Pragmatic Adaptation in translating. Skeptics vs. Creationists: a formal debate from English into Finnish*. Jyväskylä: University of Jyväskylä Publishing, 2011. 129 p.

Kravchenko N., Soshko O., Markova Yu. Pre-translation Analysis of International Legal Discourse: From Social Semiotics to the Concepts of Lotman and Bakhtin. *Jourdan Journal of Modern Languages and Literatures*, 2022. Vol. 14 (4A), pp. 775-795.

Kravchenko N., Prokopchuk M., Pozhar A., Kozyarevych-Zozulya L., Rozhkov Yu. Illocutionary Pragmatic Adaptation Challenge: Ukrainian Translations of English-language Soft Law Texts. *Amazonia Investiga*, 2022. Vol. 11(49), pp. 267-276.

Lambert J., Gorp H.V. On describing

translation. *The Manipulation of Literature*. Kent: Croom Hent, 1985, pp. 42-53

Markova Ju. Peripheral means of translation adaptation of modality in Ukrainian translations of English-based international legal texts. *International Journal of Philology*, 2022. Vol. 13 (1), pp. 50-58.

Merriam Webster Dictionary (MW). URL.: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/cloverleaf>

Neubert A. Pragmatische Aspekte der Übersetzung. In Gerd Wotjak (Hrsg.): 50 Jahre Leipziger Übersetzungswissenschaftliche Schule. *Eine Rückschau anhand von ausgewählten Schriften und Textpassagen*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2005. S. 235-252.

Newmark P. *Approaches to Translation*. Oxford; New York: Pergamon Press, 1981. 200 p.

Nida A. *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. 2nd Edition. Brill Academic Pub, 2003. 331 p.

Nord Ch. *Text Analysis in Translation. Theory, Method, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Translated from the German by Christiane Nord and Penelope Sparrow. Amsterdam: Atlanta GA, Rodopi, 1991. 250 p.

Papadakis M., Aletta F., Kang J., Oberman T. Translation and cross-cultural adaptation methodology for soundscape attributes – A study with independent translation groups from English to Greek. *Applied Acoustics*, 2022. Vol. 200, pp. 109-131.

Pettini S. The Translation of Realia and Irrealia in Game Localization: Culture-Specificity between Realism and Fictionality. *Target. International Journal of Translation Studies*, 2024. Vol. 36 (2), pp. 311–315.

Stewart M. Adapting the Canon: Mediation, Visualization, Interpretation, edited by Ann Lewis and Silke Arnold-de Simine. *Translation and Literature*, 2022. Vol. 31 (1), pp. 136–141.

Sukmaningrum R., Nababan M., Santosa R., Supana S. Adaptation as a means in translating non-standard English into Suroboyoan dubbed version. *Journal of*

Language and Linguistic Studies, 2022. Vol. 18 (2), pp. 1096-1110.

Tolkien J. R. R. *The Lord of the Rings* (50th Anniversary Edition). HarperCollins, 2004. 1184 p.

Venuti L. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London: Routledge, 1995. 353 p.

Vinay J. P., Darbelnet J. *Comparative stylistics of French and English: a methodology for translation*. In C. Juan, M.J. Sager, J. Hamel (eds.). Amsterdam, Philadelphia: Benjamins Pub, 1995. 358 p.

Yeoman E. Untranslatability and an invitation to adventure. *Translation Studies*, 2024. Vol. 17 (1), pp. 181-184.

Yonamine M. Domestication and foreignization in interlingual subtitling: A systematic review of contemporary research. *Translation & Interpreting*, 2022. Vol. 14 (1), pp. 198-213.

References

Demetska, V.V. (2007). Adaptatsiia yak poniattia perekladovnavstva y kulturolohi. [Adaptation as a concept of translation studies and cultural studies]. *Visnyk SumDU. Serii Filolohiia*, Vyp. 1 (2), S. 96–102.

Selivanova, O.O. (2012). Problema modeliuvannia perekladatskoho protsesu. [The problem of modeling the translation process]. *Svit svidomosti v movi*. Cherkasy: Yu. Chebanenko, S. 445-454.

Slavova, L. L., Borysenko, N. D. (2023). Stratehii forenizatsii ta domestykatsii u vidtvorenni onomastychnykh realii (na materialu ukrainskoho perekladu romanu M. Mitchell «Zviiani vitrom»). [Strategies of foreignization and domestication in the reproduction of onomastic realities (on the material of the Ukrainian translation of M. Mitchell's novel "Gone with the Wind")]. *Fakhovy i ta khudozhnii pereklad: teoriia, metodolohiia, praktyka: zbirnyk naukovykh prats*, S. 136-139.

Tolkin, Dzh. R. R. (2013). Volodar Persniv [The Lord of the Rings]. V 3 chastynakh. Chastyna persha: Bratstvo Persnia. Perekl. z anhl. K.V. Onishchuk. Lviv: Astrolabiia.

Amorim, L.M. (2003). Translation and Adaptation: differences, intercrossings and conflicts in Ana Maria Machado's translation of Alice in Wonderland by Lewis Carroll.

Cadernos de Tradução, 1 (11), 194-209.

Baker, M., Saldanha, G. (2011). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. New York: Routledge.

Bastin, G.L. (2014). Adaptation, the Paramount Communication Strategy. *Linguaculture*, 1, 73–87.

Bastin, G.L. (2011). Adaptation. In M. Baker, G. Saldanha (eds.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. New York: Routledge, 3–6.

Birdwood-Hedger, M. (2006). *Tension between Domestication and Foreignization in English-language Translations of Anna Karenina*. Edinburgh: University of Edinburgh.

Bowker, L., Cronin, M., Kenny, D., Pearson, J. (2016). *Unity in diversity. Current trends in translation studies*. London: Routledge.

Carl, M. (2023). Models of the Translation Process and the Free Energy Principle. *Entropy*, 25 (6), 928-937.

Chang, Z. (2009). A Cognitive-Pragmatic Model for Translation Studies Based on Relevance and Adaptation. *Canadian Social Science*, 5 (1), 88–111.

Chesterman, A., Wagner, E. (2002). *Can theory help translators? A dialogue between the ivory tower and the wordface*. Manchester: St. Jerome Publishing.

Collins Dictionary (CD). URL.: https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/barnstorm#google_vignette

Davies, L. (2022). Translational phenomena in the news: Indirect translation as the rule. *Target. International Journal of Translation Studies*, 34 (3), 395–418.

Delisle, J. (2013). *La traduction raisonnée: manuel d'initiation à la traduction professionnelle de l'anglais vers le français*. 3e édition. Ottawa: Les Presses de l'Université d'Ottawa.

Halliday, M.A. K., Hasan, R. (1974). *Cohesion in English*. London: Longman.

Halliday, M. (1964). Comparison and translation. In M. A. K. Halliday, M. McIntosh and P. Stevens (eds). *The linguistic sciences and language teaching*, London: Longman.

Gambier, Y., Gottlieb, H. (2001). *(Multi)media Translation: Concepts, Practices and Research*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.

Jänis, M., Kemppanen, H., Belikova, A. (eds.) (2012). *Domestication and*

Foreignization in Translation Studies. Frank & Timme GmbH.

Kosonen, P. (2011). *Pragmatic Adaptation in translating. Skeptics vs. Creationists: a formal debate from English into Finnish*. Jyväskylä: University of Jyväskylä Publishing, 2011.

Kravchenko, N. Soshko, O., Markova, Yu (2022). Pre-translation Analysis of International Legal Discourse: From Social Semiotics to the Concepts of Lotman and Bakhtin. *Jourdan Journal of Modern Languages and Literatures*, 14 (4A), 775-795.

Kravchenko, N., Prokopchuk, M., Pozhar, A., Kozyarevych-Zozulya, L., Rozhkov, Yu. Illocutionary Pragmatic Adaptation Challenge: Ukrainian Translations of English-language Soft Law Texts. *Amazonia Investiga*. 11(49), 267-276.

Lambert, J., Gorp, H.V. (1995). On describing translation. *The Manipulation of Literature*. Kent: Croom Hent, 42-53

Markova, Ju., (2022). Peripheral means of translation adaptation of modality in Ukrainian translations of English-based international legal texts. *International Journal of Philology*, 13 (1), 50-58.

Merriam Webster Dictionary (MW). URL.: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/cloverleaf>

Neubert A. (2005). Pragmatische Aspekte der Übersetzung. In Gerd Wotjak (Hrsg.): 50 Jahre Leipziger Übersetzungswissenschaftliche Schule. *Eine Rückschau anhand von ausgewählten Schriften und Textpassagen*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, Europäischer Verlag der Wissenschaften, 235-252.

Newmark, P. (1981). *Approaches to Translation*. Oxford; New York: Pergamon Press.

Nida, A (2003). *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating 2nd Edition*. Brill Academic Pub.

Nord, Ch. (1991). *Text Analysis in Translation. Theory, Method, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Translated from the German by Christiane Nord and Penelope Sparrow. Amsterdam: Atlanta GA, Rodopi.

Papadakis, M., Aletta, F., Kang, J., Oberman, T. (2022). Translation and cross-cultural adaptation methodology for soundscape attributes – A study with independent translation groups from English to Greek. *Applied Acoustics*, 200, 109-131.

Pettini, S. (2024). The Translation of Realia and Irrealia in Game Localization: Culture-Specificity between Realism and Fictionality. *Target. International Journal of Translation Studies*, 36 (2), 311–315.

Stewart, M (2022). Adapting the Canon: Mediation, Visualization, Interpretation, edited by Ann Lewis and Silke Arnold-de Simine. *Translation and Literature*, 31 (1), 136–141.

Sukmaningrum, R., Nababan, M., Santosa, R., Supana, S. (2022). Adaptation as a means in translating non-standard English into Suroboyoan dubbed version. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 18 (2), 1096-1110.

Tolkien, J. R. R. (2004). *The Lord of the Rings* (50th Anniversary Edition). HarperCollins.

Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*, London: Routledge.

Vinay, J. P., Darbelnet, J. (1995). *Comparative stylistics of French and English: a methodology for translation*. In C. Juan, M.J. Sager, J. Hamel (eds.). Amsterdam, Philadelphia: Benjamins Pub.

Yeoman, E. (2024). Untranslatability and an invitation to adventure. *Translation Studies*, 17 (1), 181-184.

Yonamine, M. (2022). Domestication and foreignization in interlingual subtitling: A systematic review of contemporary research. *Translation & Interpreting*, 14 (1), 198-213.

Переклад і адаптація: до проблеми перетину Інна КОНОНЧУК

Старший викладач кафедри іноземної філології і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
03041, Україна, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15
<https://orcid.org/0000-0003-4515-8445>

Анотація. У статті проаналізовано поняття перекладацької адаптації у ракурсі ключових категорій і понять перекладознавства. Метою статті є обґрунтування адаптації як перекладацького

© I. Kononchuk

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 15, № 2, 2024

методу з огляду на її перетин з моделями перекладу, стратегіями чужинізації та одомашнення, парадигмами в перекладознавстві, концепцією динамічної еквівалентності та категорією когерентності. Прагматична адаптація пов'язана з функціональною моделлю перекладу, згідно з якою перекладач керується встановленими певною інституцією функціональними параметрами цільового тексту, адаптуючи до його мети вихідний текст. Соціокультурна адаптація співвідноситься з денотативною моделлю, використовуючи її в тих випадках, коли вибір варіанта перекладу неможливий без звернення до ситуативного контексту, представленого в вихідному тексті, а також з комунікативною моделлю, що включає різні компоненти екстралінгвістичного контексту. Обидва типи адаптації узгоджуються з інформативною моделлю перекладу, орієнтованою на відтворення різних типів інформації вихідного тексту – не лише денотативної, але й конотативної, соціокультурної, прагматичної та енциклопедичної. З точки зору типології перекладу, адаптація корелює з транскодуванням – досягненням еквівалентності тексту шляхом спрощення його структури та змісту, щоб зробити перекладений текст більш доступним для аудиторії, компенсуючи брак необхідних знань. Адаптація також узгоджується з комунікативним перекладом, який має на меті досягти впливу на читачів цільового тексту, еквівалентного ефекту вихідного. З точки зору основних парадигм у перекладознавстві стратегії адаптації насамперед співвідносяться з культурною парадигмою в її когнітивно-семантичному та реально-культурному вимірах. Адаптація застосовується у випадках мовної, культурної, концептуально-семантичної, ціннісної, нормативної, контекстуальної та ідіоматичної нееквівалентності. При адаптації перекладу перекладач може застосувати стратегію форенізації або доместикації, або поєднувати обидві. При використанні стратегії доместикації перекладач використовує вільний, ідіоматичний або комунікативний переклад і власне адаптацію. Поняття адаптації пов'язане з динамічною еквівалентністю vs. формальною еквівалентністю. З точки зору категорій когезії та когерентності, відтворених у перекладі, адаптація корелює з когерентністю, сприяючи перенесенню внутрішніх семантичних зв'язків вихідного тексту в цільовий текст і забезпечуючи перехід від змісту та концепту-ідеї до формальної структури. Перспективою для майбутніх досліджень вбачаємо аналіз взаємозв'язків між адаптацією і перекладацькими трансформаціями.

Ключові слова: перекладацька адаптація, моделі перекладу, форенізація, доместикація, парадигми в перекладознавстві, динамічна еквівалентність, когерентність.

Назви жителів перейменованих міст України: творення і вживання

Світлана ЛИТВИНСЬКА

кандидат філологічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
03041, Героїв Оборони, 15, Київ, Україна
svitlana.lytvynska@npp.nau.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-5761-5124>

Христина СТЕЦИК

кандидат філологічних наук, доцент
Національний авіаційний університет
03058, Україна, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1
khrystyna.stetsyk@npp.nau.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0007-2527-8753>

Анотація. У статті досліджено особливості творення і вживання назв жителів населених пунктів, що з'явилися в українському ономастиконі внаслідок декомунізації. Встановлено чинники, які впливають на вибір катойконіма. З'ясовано, що під час творення катойконімів визначальною є їхня характерність для української літературної мови, вияв у них національної специфіки; вибір форманта залежить також від структури топоніма. Визначено найактивніший суфікс, за допомогою якого утворено назви жителів перейменованих населених пунктів. Більшість катойконімів аналізованих назв населених пунктів утворено шляхом приєднання до основи топоніма суфікса -ець – питомого для української мови форманта з тривалою історією функціонування. Обґрунтовано доцільність й умови його вживання, подано форми утворених з ним катойконімів. Меншою активністю в досліджуваних похідних характеризується суфікс -анин (-янин) – давній афікс, який виник ще в праслов'янську добу. З XIV і до середини XX ст. його продуктивність була однією із найбільших, з кінця XX ст. спостерігається зниження його активності, сьогодні катойконіми на -анин більше властиві розмовному мовленню, ніж літературному. Тому в назвах жителів, які утворюються зараз від нових (перейменованих) населених пунктів, використання цього суфікса не активне. Обмежене застосування на сучасному етапі має суфікс -чанин, розширення сфер уживання якого відбулося у XX ст. внаслідок намагання уподібнити в словотворенні українську мову до російської. Тому в нових катойконімах цей суфікс використано тільки в тих випадках, де він єдиний, безваріантний з погляду сучасного словотвору.

Звернено увагу на особливості нормативного вживання новоутворених катойконімів, зокрема правопис і відмінювання. Визначено як перспективний напрям подальших студій аналіз у такому аспекті назв жителів інших перейменованих населених пунктів України.

Ключові слова: катойконім, перейменована назва населеного пункту, суфікс, словотвірна модель, відмінювання, правопис.

Вступ (Introduction). У межах декомунізації в Україні як системи заходів, спрямованих на усунення впливу колишнього комуністичного режиму, очищення українського публічного простору від тоталітарної символіки, назв, пов'язаних із росією (відповідно до Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режимів та заборону пропаганди їхньої символіки»), відбулося перейменування низки населених пунктів, що мали комуністичне чи радянське походження. Метою цього процесу є

зміна й оновлення топонімічного складу України, формування нового культурного й ідентифікаційного простору.

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну розпочався новий етап декомунізації, який виявляється у вжитті активних заходів для національної самоідентифікації та незалежності від російського впливу. Станом на 1 січня 2024 року перейменовано 987 населених пунктів. З українського ономастикону нарешті зникли назви, які пов'язані з комуністичним тоталітарним режимом, містять найменування його органів влади

й імена діячів або ушляблюють події і пам'ятні дати.

Питання, яке у зв'язку з цим постає і яке потребує нагального розв'язання, полягає в тому, як називати жителів таких декомунізованих населених пунктів, тобто які катойконіми і як використовувати відповідно до норм української мови, зокрема словотворення, правопису і словозміни. Актуальним завданням є розроблення системи катойконімів для позначення жителів перейменованих міст і сіл, органічних для української мови, без ознак штучності й російського впливу.

Незважаючи на те, що «назви мешканців населених пунктів містять у собі важливу історико-етнографічну інформацію, <...> їхня будова потребує чіткої вмотивованості через визначальні мовні засоби» (Фаріон, 2012: 79), на сьогодні проблема утворення такої групи слів в українському мовознавстві досліджена фрагментарно. Катойконіми – це загалом той розряд онімної лексики, який потребує комплексного мовознавчого аналізу. Окремі нечисленні праці, присвячені назвам осіб за територіальною ознакою, вийшли ще задовго до процесу декомунізації. Так, у цьому контексті слід говорити про монографію Горпинича В.О. «Назви жителів в українській мові», опублікованій 1979 року, у якій в історичному аспекті розглянуто моделі і засоби творення назв жителів, досліджено тогочасні тенденції і закономірності словотвору та слововживання катойконімів, їхнє наголошення, причини словотворчих варіантів, стилістичну диференціацію у відтопонімному словотворі, принципи укладання нормативного словника цієї групи слів (Горпинич, 1979). Горпиничу В.О. належить також «Словник відтопонімних прикметників і назв жителів України» у 2-х томах 1994 року, у якому пояснено катойконіми Центральної та Південної України (Горпинич, 1994).

Окремі дослідження, присвячені вивченню катойконімійної системи української мови, здійснили українські мовознавці, відомі в галузі ономастики – Чучка П.П., який дослідив назви жителів Закарпаття (Чучка, 1965), та Карпенко Ю.О. Ґрунтовно вивчаючи топонімію, концепції топонімічної системи,

взаємовідношення власних і загальних назв, принципи ономастичної етимології, науковець звернув увагу також на питання творення деяких катойконімів, зокрема від назви міста Бібрка Перемишлянського району Львівської області (Карпенко, 1985).

На сучасному етапі проблему словотворення і слововживання катойконімів частково розв'язано в працях Валюх З.О. (проаналізовано структурно-семантичну специфіку словотвірної парадигми іменників-назв осіб за територіальною ознакою) (Валюх, 2009), Гуцул Л.І. (з'ясовано особливості наголошування українських катойконімів) (Гуцул, 2009), Кумеди О.П. (досліджено варіанти називання жителів міста Суми) (Кумеди, 2020), Думчака І.І. (охарактеризовано структурні особливості назв мешканців Івано-Франківщини, встановлено найпродуктивніші моделі творення сингулятивних катойконімів чоловічого й жіночого родів та множинних номінацій) (Думчак, 2022). Предметом аналізу в розвідках вказаних мовознавців стали ті катойконіми, які є давніми в українській мові, існують упродовж тривалого часу. Нові ж найменування, які виникли внаслідок перейменування населених пунктів, майже не потрапили в поле зору дослідників. В аспекті використання деяких із них у діловому листуванні проаналізовано вказану групу слів у роботі Литвинської С. В., Шелегеди О. В., Ніколаєнко С. В. (Литвинська, Шелегеда & Ніколаєнко, 2023).

Відсутність в українському мовознавстві праць, присвячених проблемі творення і використання нових катойконімів – назв мешканців перейменованих населених пунктів, зумовлює актуальність теми запропонованого дослідження. **Мета (Aim)** роботи – простежити особливості творення і вживання катойконімів від відповідних ойконімів-назв міст, що з'явилися в українському ономастиконі внаслідок декомунізації.

Матеріали і методи (Materials and methods). Матеріалом дослідження стали назви мешканців 30 населених пунктів – міст в Україні, перейменованих у межах декомунізації, а саме: Дніпро (Дніпропетровськ) Кропивницький

(Кіровоград), Благовіщенське (Ульяновка), Кипуче (Артемівськ), Голубівка (Кіровськ), Сорокине (Краснодон), Хрустальний (Красний Луч), Петрово-Красносілля (Петровське), Довжанськ (Свердловськ), Вознесенівка (Червонопартизанськ), Кадіївка (Стаханов), Подільськ (Котовськ), Заводське (Червонозаводське), Горішні Плавні (Комсомольськ), Вараш (Кузнецовськ), Олешки (Цюрупинськ), Сновськ (Щорс), Яни Капу (Красноперекопськ), Кам'янське (Дніпродзержинськ), Покров (Орджонікідзе), Кальміуське (Комсомольське), Бахмут (Артемівськ), Залізне (Артемове), Торецьк (Дзержинськ), Мирноград (Димитров), Бунге (Юнокомунарівськ), Хрестівка (Кіровське), Покровськ (Красноармійськ), Лиман (Красний Лиман), Чистякове (Торез).

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано такі методи: описово-аналітичний (для комплексного вивчення й аналізу новоутворених катойконімів); компонентного аналізу (уможливив установлення структурно-семантичної організації катойконімів, а також визначення типової словотвірної парадигми).

Результати та обговорення (Results and Discussion). Нині в мовознавстві існує розуміння катойконіма як терміна, що походить від грецького *κῆτοκος* – мешканець і *ὄνομα* – ім'я та застосовується для позначення назви людей за місцем їхнього народження або проживання, напр., кияни < Київ, галичани < Галичина (Голянич, 2011: 69).

Катойконіми в багатьох мовах існували вже в найдавніші часи. В українській їх фіксують пам'ятки XI – XIII ст. У них засвідчено, наприклад, найменування *ізяславці*, *перейславці*, *стародубці*, *звенигородці* та ін. Давність появи катойконімів свідчить про те, що вони можуть бути важливим джерелом історичної, етнографічної і лінгвальної інформації.

У мовній традиції катойконіми характеризуються такими ознаками: постійністю загального значення, однозначністю твірного слова і здебільшого однозначністю похідних структур, високим рівнем конкретності кожної назви особи, відсутністю омонімів

у цій лексичній групі, обмеженою кількістю основних словотворчих афіксів (Горпинич, 1979: 48).

У питанні вибору формантів для творення катойконімів треба опиратися на характерність їх для української літературної мови, вияв у них національної специфіки, а також необхідно брати до уваги структуру топонімів, щоб відповідний афікс у взаємодії з нею забезпечував милозвучність нового слова. «Вибір потрібного форманта залежить від таких чинників, як прагнення до милозвучності, свідомого повернення до питомих українських словотвірних моделей, а також від структурно-семантичних та функціональних особливостей твірного іменника» (Думчак, 2022: 33). Щоб правильно утворити той чи інший катойконім, потрібно враховувати також час появи назви, місцеву традицію і морфонологічні мовні процеси, які відбуваються у творенні катойконімів на межі твірної основи і суфікса (Карпенко, 1985: 89).

Не можна безоглядно орієнтуватися у творенні катойконімів від нових назв населених пунктів на модель староутворених назв. «Вибір твірної моделі відповідних нових апелятивів при перейменуванні зумовлює не модель давніх назв жителів (вона впливає на цей процес лише частково). Вирішальну роль тут відіграють <...> найпродуктивніші словотворчі моделі, які функціонують в українській мові» (Горпинич, 1979: 80).

До недавнього часу в українській мові словотвір назв осіб за місцем проживання реалізувався здебільшого за допомогою трьох формантів - *-ц-і*, *-ан-и*, *-чан-и*. Останній набув значного поширення у XX ст. – у період штучного, насильницького зближення української мови з російською. У цей час з'явилася низка назв мешканців населених пунктів України, неукраїнських за своєю природою. Так, суфікс *-чан-и* додався до тих основ, у яких жодних підстав для нього не було: *кримчанин*, *кримчани*, *полтавчанин*, *полтавчани*, *краматорчанин*, *краматорчани*, *луганчанин*, *луганчани*. Ці та багато інших подібних форм суперечать нормам української мови, є неорганічними для неї.

Відповідно до законів українського словотворення мали б уживатися *кримець, кримці, полтавець, полтавці, краматорець, краматорці, луганець, луганці*.

На сучасному етапі творення нових катойконімів – тих, які позначають жителів перейменованих міст в Україні, повинно здійснюватися за законами, що діють в українській мові, без впливу російської мови. У цьому процесі орієнтиром є тенденція до націоналізації, чи автохтонізації, спрямована на збереження національної словотвірної специфіки (Кислюк, 2012: 55), на свідоме віддалення від словотвірних типів російської мови, «укріплення «національного варіанта» за рахунок давніх питомих, діалектних словотвірних способів і моделей або спільних з іншими слов'янськими мовами, які не сприймаються як загроза специфіці національної мови» (Кислюк, 2018: 227). Тенденція до націоналізації (автохтонізації) в українському словотворенні з'явилася після відновлення незалежності в нашій державі і зумовлена була значною мірою позамовними чинниками, зокрема «змінami суспільно-політичного характеру в Україні, пробудженням національно-мовної свідомості української еліти, піднесенням культурного рівня населення тощо, а також мовними чинниками, насамперед розгортанням внутрішньомовних процесів, спрямованих на зміцнення автохтонних словотвірних варіантів та збереження самотності національного словотворення» (Городенська, 2013: 3-4).

Настанова на творення нових слів за допомогою питомих формантів розв'язує проблему, на яку вказують дослідники – відсутність «уніфікованих правил, згідно з якими лише певний словотворчий формант може поєднатися з тою чи іншою твірною основою» (Думчак, 2022: 33).

Найпродуктивнішим і найорганічнішим суфіксом в українській мові, за допомогою якого творяться катойконіми, є *-ець / -ці-*. Дослідники вважають цей афікс основним, тому що його здавна, ще в XI ст. і в актовій мові XIV–XV століть, використовували для

утворення назв осіб за місцем проживання (Городенська, 2013). Цей суфікс «із етнонімним та катойконімним значенням здобув перемогу над *-анин, -янин* щобиближе до XX ст., однак радянська доба асиміляційно призупинила цей процес» (Фаріон, 2012: 82). Сьогодні цей питомий для української мови формант активно повертається до вжитку і наполегливо рекомендується для використання в процесі деривації катойконімів, зважаючи на його тривалу традицію в мові. Крім того, саме цей суфікс з-поміж усіх найбільше забезпечує милозвучність нових слів (зокрема завдяки лаконічності).

Суфікс *-ець / -ці-* приєднується до топонімів на *-город, -град, -піль, -пілля, -ськ, -ів / -їв, -к, -ани (-яни, -чани), -ине, -єве* (Городенська, 2013: 9). Отже, від нових назв населених пунктів *Голубівка, Вознесенівка, Кадіївка, Хрестівка* катойконіми утворюємо, додаючи цей суфікс, відсікаючи при цьому кінцеву частину *-к-а* у твірних основах: *голубівець, голубівці, вознесенівець, вознесенівці, кадіївек, кадіївці, хрестівек, хрестівці*. Чергування *і // о* тут не відбувається через потребу зберегти звуковий склад вихідного топоніма.

Модель творення катойконімів від топонімів на *-к-а* з додаванням суфікса *-ець / -ці-* в українській мові є найактивнішою. Утворення цього типу в минулому столітті становили понад 85% від усієї кількості катойконімів, що походять від топонімів на *-к-а* (Горпинич, 1979: 81). Значно рідше назви жителів населених пунктів на *-к-а* утворювалися за допомогою суфікса *-чанин* (у тих випадках, коли він єдиноможливий).

Суфікс *-ець / -ці-* бере участь також у деривації катойконімів від ойконімів з основою на *-ськ-*, що відповідає нормам словотворення, а також впливає із продуктивності словотвірних моделей в українській мові, відповідно до якої більшість катойконімів від назв населених пунктів на *-ськ-* утворюється додаванням цього форманта (Горпинич, 1979: 83). Набагато рідше використовується в таких випадках суфікс *-чанин* (Горпинич, 1979: 81).

Отже, від нової назви міста Довжанськ має утворюватися катойконім *довжанець, довжанці*, від Заводське – *заводець, заводці*, від Сновськ – *сновець, сновці*, від Покровськ – *покровець, покровці*, від Кам'янське – *кам'янець, кам'янці*, від Подільськ – *поділець, подільці*, від Благовіщенське – *благовіщенець, благовіщенці*. Відповідно до законів милозвучності частина основи -ськ- у похідних катойконімах усикається. Структура ойконіма *Кальміуське*, утвореного від гідроніма *Кальміус*, що походить від слів іраномовних народів, очевидно, мотивує додавання до основи суфікса -чан, тому утвориться катойконім *кальміучанин, кальмучани*.

Із суфіксом -ець / -ці- взаємодіють основи таких ойконімів, як *Лиман, Бахмут, Мирноград, Покров, Чистякове*. Похідними від них будуть катойконіми *лиманець, лиманці, бахмутець, бахмутці, мирноградець, мирноградці, кровець, покровці, чистяківець, чистяківці*. До основ топонімів *Олешки, Залізне, Бунге, Дніпро* суфікс -ець / -ці- приєднується зі звукосполукою -ів(-ов-): *олешківець, олешківці; залізнівець, залізнівці; бунгівець, бунгівці, дніпровець, дніпровці*.

Детальніше варто зупинитися на питанні утворення катойконіма від назви обласного центру *Дніпро*. Назва міста з'явилася 2016 року і з того часу для позначення жителів цього населеного пункту використовують два варіанти – *дніпрянин (дніпрянці)* і *дніпровець (дніпровці)*. Варіантність у вживанні катойконімів засвідчує сучасна мовна практика: *За все життя здав 650,5 літрів крові. Дніпрянин став рекордсменом України з донорства* (<https://suspihne.media/dnipro/768641-za-vse-zitta-zdav-6505-litriv-krovi-dnipranin-stav-rekordsmenom-ukraini-z-donorstva/>), *Дніпрянин Михайло Краснюк виборов бронзу на Чемпіонаті Європи з фехтування серед спортсменів до 23-х років* (<https://dnipro.tv/news-dnipro/aktualnye-novosti/dniprianyn-mykhailo-krasniuk-vyborov-bronzu-na-chempionati-ievropy-z-fekhtuvannia-sered-sportsmeniv-do-23-kh-rokiv/>), *Піна, завишки у метр. Таку картину побачили дніпрянці біля озера Куряче,*

що на лівому березі. Місцеві б'ють на сполох

(<https://www.youtube.com/watch?v=iOosufXnyC0>), *Дніпровці встановили державний прапор України на найвищій вершині в Андах* (<https://suspihne.media/dnipro/15106-dniprovci-vstanovili-derzavnij-prapor-ukraini-na-najvisij-versini-v-andah/>), *Дорогі дніпровці, мешканці області! Щиро вітаємо Вас із Днем Незалежності України!* (<https://oblrada.dp.gov.ua/news>), *Дніпровське «НВО «Трансавторематика» належить дніпровцю Віталію Жадану, а керує нею Павло Вакулов* (<https://nashigroshi.org/2021/02/13/dniprovtsi-za-57-mil-yoniv-rekonstruiuiut-pereizdy-livis-koi-zaliznytsi-na-volyni/>).

Об'єктивних підстав для вживання варіанту катойконіма *дніпрянин (дніпрянці)* немає, оскільки, як уже зазначалося, там, де це можливо, повинен використовуватися основний у функції творення назв осіб за місцем проживання формант – -ець, що відповідає тенденції зміцнення історично сформованих українських словотвірних варіантів, збереження національної ідентичності словотворення. Отже, від назви *Дніпро* утворюємо катойконім *дніпровець (дніпровці)*. Такої думки дотримується й український мовознавець-ономаст Вербич С.О. (Вербич, 2016). Важливо, що катойконіми *дніпровець, дніпровці*, як показує аналіз, переважають у сучасному українському мовленні.

Подібну варіантність у вживанні виявляють й інші катойконіми, у яких за всіма законами нинішнього словотворення мав би бути суфікс -ець / -ці-, пор.: *Шановні покровчани! Щороку у третю неділю червня в Україні відзначають День батька* (<https://pkrv.dp.gov.ua/news/shanovni-pokrovchanuschoroku-utretiyu-nedilyu-chervnya-v-ukrayini-vidznachayut-den-batka-11033>), *Від стареньких до військових: як мирноградчанин допомагає жителям Донеччини* (<https://donbas24.news/news/vid-starenkix-do-viiskovix-yak-mirnogradcanin-dopomagaie-zitelyam-doneccini-video>).

Структура твірних топонімів, від яких утворено катойконіми, ніяким чином не мотивує використання в них форманта -

чан. Логічно, що від назв *Покров*, *Мирноград* мали би бути утворені катойконіми з органічним афіксом - *ець* / -*ц'* – *покровці*, *мирноградці*. Дослідження активності використання в сучасному мовленні обох варіантів – з *ець* / -*ц'* і -*чан* виявляє тенденцію до переважання форм на - *ець* / -*ц'*.

Від назв населених пунктів з основою на -*ш*-, -*цьк*-, -*ч*-, -*к*- (без -*ів*-) катойконіми утворюються за допомогою суфіксів -*анин*, -*янин*, -*чанин* / -*ан*- (-*ян*-, -*чан*-): *Вараш* – *варашанин*, *варашани*, *Кипуче* – *кипучанин*, *кипучани*, *Хрустальний* – *хрусталянин*, *хрусталяни*, *Кропивницький* – *кропивничанин*, *кропивничани*, *Торецьк* – *тореччанин*, *тореччани*, *Сорокине* – *сорочанин*, *сорочани*. Під час додавання суфікса -*чанин* до твірних основ топонімів на -*цьк*- відбувається усичення кінцевого суфікса твірної основи та чергування [ц'] // [ч]: *Торецьк* – *тореччанин*.

Суфікс -*анин* (-*янин*) сьогодні посідає в українській мові друге місце за продуктивністю у творенні назв осіб за місцем проживання після форманта -*ець* / -*ц'*. Це давній афікс, який виник ще в праслов'янську добу. У староукраїнській мові він вважався активним і перебував у словотвірному зв'язку з топонімічними основами як слов'янського, так і неслов'янського походження, що засвідчують різночасові писемні пам'ятки. Він був основним у процесі деривації катойконімів і етронімів в українській мовній традиції XVI–XVIII ст. (Кровицька, 2002: 31).

З другої половини XIX ст. продуктивність форманта -*анин* стрімко зростає і впродовж наступних періодів зберігається на тому ж рівні. Наприкінці XX ст. спостерігається зниження його активності, причому катойконіми на -*анин* більше властиві розмовному мовленню, ніж літературному (Кровицька, 2002).

Суфікс -*чанин* нині використовується дуже обмежено, оскільки його «було кодифіковано російською літературною мовою, а під її впливом він закріпився в українському словотворі як норма для окремих відтопонімічних дериватів» (Кумеда, 2020: 54). Борис Антоненко-Давидович називав катойконіми, утворені за

допомогою форманта -*чанин*, «дивовижами» і так мотивував їхнє виникнення: «Появу дивовиж полтавчанин, лубенчанин можна пояснити лише втратою мовного чуття, забуттям законів словотворення й чергування звуків (для появи звука ч треба, щоб у назві був звук к: порівняйте: м. Гребінка – гребінчанин, хоча природним є також гребінківець)» (Антоненко-Давидович, 1991: 240).

Зважаючи на те, що суфікс -*чанин* є наслідком «намагання водноманітнити утворення назв жителів міст у російській та українській мовах» (Городенська, 2013: 9), сьогодні існує тенденція уникання цього форманта в деривації катойконімів. Цей суфікс залишено тільки в тих назвах, «де він умотивований структурою топоніма, де він єдиний, безваріантний з погляду сучасного словотворення, пор.: *кияни*, *львів'яни*, *харків'яни*, *вінничани*, *донецчани* та ін.» (Городенська, 2013: 9). Отже, єдиним, безваріантним формант -*чанин* є в невеликій кількості похідних від перейменованих назв міст – *кропивничанин*, *тореччанин*, *сорочанин*, *кипучанин*.

Окремо треба розглянути особливості творення катойконімів – похідних від складених ойконімів, таких як *Горішні Плавні*, *Петрово-Красносілля*. У процесі творення катойконімів від вказаних найменувань діють ті ж закони, що властиві загалом деривації в українській мові – відбувається злиття твірних основ й утворюється однослівна складна назва. Вибір суфікса залежить від кінцевої основи головного слова – ним в обох ойконімах є друге (*Плавні*, *Красносілля*). Отже, до ойконіма *Петрово-Красносілля* додаємо формант -*ець* / -*ц'*, оскільки основа в головному слові закінчується на -*сілля* (а вона передбачає приєднання саме цього суфікса) й утворюємо похідні назви жителів – *петровокрасносілець*, *петровокрасносільці*. Від назви міста *Горішні Плавні* катойконім утворюється також за допомогою суфікса -*ець* / -*ц'*, але з додаванням звукосполуки -*ів*-: *горішньоплавнівець*, *горішньоплавнівці*.

Ще одне нове двослівне найменування населеного пункту, перейменованого в Україні, – *Яни Капу*.

Це незмінювана назва, тому у функції катойконіма використовуватиметься форма *мешканець Яни Капу, мешканці Яни Капу*.

Важливим є нормативний аспект уживання новоутворених катойконімів, зокрема питання їхнього правопису і словозміни. Ненормативні варіанти цієї групи слів, використані без дотримання правил орфографії та граматики, свідчать про низький рівень володіння мовою, з одного боку, з іншого, – завдають шкоди всім її структурним рівням.

За орфографічними нормами української мови, катойконіми, на відміну від топонімів, пишуть з малої букви: «назви народів, племен, а також людей за національною ознакою або за місцем проживання пишемо з малої букви» (Український правопис, 2019: 54): *лиманець, кропивничанин, дніпровець*, а не з великої, як це засвідчено в сучасному мовленні: *Шановні Кропивничани! Повідомляємо Вам, що наші послуги інтернет в приватному секторі тепер доступні за новими адресами району Велика Балка!* (<https://www.shtorm.net/index.php/uk/visoko-svidkistnii-internet-u-v-balci>), *Шановні Кияни та гості столиці! В умовах війни, проведення будь-яких масових заходів та зібрань, зокрема релігійних, може бути використано країною-агресором* (<https://pleso.kyiv.ua/2024/01/04>), *Шановні Вінничани! Сподіваємось, що інформація, яка викладена нижче ніколи не знадобиться Вам у повсякденному житті. Але у тривожні часи важливо бути підготовленим до будь-якого розвитку подій* (<https://www.vmr.gov.ua/mediapdf>).

Написання катойконімів з великої букви в наведених прикладах не відповідає чинному правопису і зумовлене, очевидно, незнанням мови, оскільки, окрім вказаної орфографічної помилки, тут є помилки й іншого змісту – пунктуаційні (зайва кома після *в умовах війни*, відсутня кома після *яка викладена нижче*), граматичні (неправильне поєднання слів (*наші послуги інтернет*), недотримання законів чергування у/в (*інтернет в приватному секторі*)).

Катойконіми – це змінювана група слів в українській мові, тому

використовувати їх треба, дотримуючись правил словозміни. Назви жителів у формі чоловічого роду належать до другої відміни (м'якої і твердої груп – залежно від кінцевого приголосного) і повинні відмінюватися як іменники, що до неї належать. При цьому слід дотримуватися правил звукових чергувань. Так, під час відмінювання катойконімів, які закінчуються на *-ець*, у непрямих відмінках однини і в усіх відмінках множини випадає голосний *е*: *горішньоплавнівець, горішньоплавнівця, горішньоплавнівцеві/горішньоплавнівцю* (перша форма є природнішою для української мови), *горішньоплавнівця, на/у горішньоплавнівці/горішньоплавнівцеві, горішньоплавнівцю; горішньоплавнівці, горішньоплавнівців, горішньоплавнівцям, горішньоплавнівців, горішньоплавнівцями, на/у горішньоплавнівцях, горішньоплавнівці*.

Під час відмінювання катойконімів з суфіксами *-анин (-янин), -чанин* в однині афікси зберігаються: *кропивничанин, кропивничанина, кропивничанинові/кропивничанину, кропивничанина, кропивничанином, на/у кропивничанинові/кропивничанині, кропивничанине*. У відмінковій парадигмі множини в них відбуватиметься усичення частини суфікса *-ин*: *кропивничани, кропивничан, кропивничанам, кропивничан, кропивничанами, на/у кропивничан, кропивничани*.

Детальніше варто зупинитися на питанні використання катойконімів у кличному відмінку, оскільки це той відмінок, у вживанні якого найчастіше трапляються помилки. Кличний відмінок, як відомо, є особливим в українській мові. Це одна із граматичних ознак, які роблять її унікальною і самобутньою, тому «всі борці за культуру рідної мови завжди обстоювали законні права цієї граматичної категорії, витіснення якої спричинило б зникнення ще однієї оригінальної, збереженої в віках риси» (Пономарів, 2011: 80). Будучи присутнім в українській мові ще з давніх часів (звертання в кличному відмінку зафіксовано у фольклорних текстах – колядках, щедрівках, замовляннях), цей відмінок виявляє її унікальність, є одним із засобів, завдяки якому мова набуває

милословності (Турчак, 2020: 238). У період радянської влади в Україні кличний було вилучено із відмінкової системи української мови і замінено на називний, щоб максимально наблизити її до російської мови. Наслідки знищення кличного відмінка далися взнаки. Вони відчутні й зараз, оскільки й досі (хоча цей відмінок і функціонує повноправно у відмінковій парадигмі української мови з 90-х рр. ХХ ст.) можна спостерігати неправильне утворення та використання форм звертання – за зразком російської мови, тобто в називному відмінку (Турчак, 2020: 238).

Змінений 2019 року український правопис посилює позиції кличного відмінка, встановлює правила вживання в ньому всіх компонентів складеного звертання:

1) у звертаннях, що складаються з двох загальних назв, форму кличного відмінка мають обидва слова: *добрóдію бригади́ре, па́не лейте́нанте*;

2) у звертаннях, що складаються із загальної назви та імені, форму кличного відмінка набувають і загальна назва, і власне ім'я: *бра́те Пе́трe, друже Гри́цю, коле́го Степа́не, ліка́рю І́горю, па́не Віта́лію, побратиме Іва́не*;

3) у звертаннях, що складаються із загальної назви та прізвища, форму кличного відмінка набувають і загальна назва, і власне ім'я: *дру́же Макси́менку, коле́го Євге́не О́нищук, па́не Кова́лю*; можливі також поєднання форми кличного відмінка іменника загальної назви та форми кличного відмінка прізвища, однакової з формою називного відмінка: *дру́же Макси́менко, коле́го Євге́не О́нищук, па́не Кова́ль*;

4) у звертаннях, що складаються з двох власних назв – імені та по батькові, обидва слова мають закінчення кличного відмінка: *Володи́мире Хо́мичу, Пе́трe Кузьми́чу, Яросла́ве Андрі́йовичу* (Український правопис, 2019: 124).

Катойконіми у формі кличного відмінка в однині мають обмежене застосування, значно частіше їх вживають у множині в цьому відмінку, форма якого збігається з називним:

Шановні дніпро́вці! Великі і маленькі! Пропонуємо приєднатися до флешмобу «Читаємо разом улюблені дитячі твори» (<https://biblioteka-2.blogspot.com/2020/04/2.html?m=1>),

Шановні горі́шньопла́вні́вці, жителі нашої громади! Вітаю вас із Новим роком! (<http://hp-rada.gov.ua/index.php/usi-novyny-mista/golovna/vitannia-miskoho-holovy-dmytra-bykova-iz-novym-rokom>).

Незважаючи на нешироке використання катойконіма в кличному відмінку в однині, важливо, щоб тут було чітко дотримано правил слововживання, адже «ігнорування кличного відмінка є свідченням неповаги до рідної мови, ознакою невибагливості до свого й чужого мовлення» (Пономарів, 2011: 81). Катойконіми на *-ець* у кличному відмінку мають закінчення *-у (ю)* (за зразком іменника *украї́нець*): *дніпро́вцю, довжа́нцю, покров́цю, петровокра́сно́сільцю, воздви́женцю*. У назвах жителів з основою на *-ин* (із суфіксами *-анин, -янин, -чанин*) вживається закінчення *-е*: *кипуча́нине, кропивни́чанине, вара́шанине, торечча́нине*.

Важливим питанням дотримання норм у використанні катойконімів є правильне узгодження їх з числівниками. За нормами, у поєднанні з числівниками *два (обидва), три, чотири* ті катойконіми, що закінчуються на *-ець*, у називному відмінку множини будуть мати флексію *-і*: *два дніпро́вці, три горі́шньопла́вні́вці, чотири петровокра́сно́сільці*. Порушенням норми є вживання під впливом російської мови в цій позиції закінчення *-а (-я)*: *два дніпро́вця, три покров́ця*. Катойконіми на *-анин, -янин, -чанин* фахівці з культури мовлення рекомендують поєднувати не з кількісними, а зі збірними числівниками – *двоє, троє, четверо*, мотивуючи це неоднаковістю основ таких слів в однині і множині: «Якщо йдеться про чоловіків — мешканців м. Львова, то потрібно вжити числівниково-іменникову сполуку *двоє (троє, четверо, п'ятеро і т. д.) львів'ян*, тому що іменники, основи яких в однині і множині не збігаються (пор. *громадянин — громадяни, селянин — селяни, львів'янин — львів'яни, киянин — кияни, харків'янин — харків'яни*), в українській мові поєднуються зі збірними

числівниками, що означають власне кількість, і до того ж у формі родового відмінка множини: *двоє громадян, троє селян, четверо киян, п'ятеро харків'ян*» (Городенська, 2016: 102).

Такі форми – зі збірними числівниками – переважають у сучасній мовній практиці: *Троє кропивничан увійшли до складу збірної України з боксу* (<https://www.youtube.com/watch?v=cbW5gY0jaN8>), *Двоє львів'ян 16 і 18 років зі спільниками викрали чоловіка* (<https://lviv.vgorode.ua/news/sobytyia/a1262028-dvoje-lvivjan-16-i-18-rokiv-zi-spilnikami-vikrali-cholovika>), *Двоє видатних киян можуть отримати звання почесних громадян столиці* (<https://kyivcity.gov.ua/news/dvoje-vidatnik-h-kiyan-mozhut-otrimati-zvannya-pochesnikh-gromadyan-stolitsi/>),

Рідше фіксується поєднання катойконіма на *-анин, -янин, -чанин* з кількісними числівниками, яке, хоч і не вважається порушенням мовної норми, але сьогодні кваліфікується як небажане: *Два львів'янина вигадали нову схему переправлення ухильників за кордон: детальніше* (<https://varta1.com.ua/news/dva-lviv-yanina-vigadali-novu-shemu-perepravlennya-uhilyantiv-za-kordon-detalshe-foto-372561.html>).

Висновки (Conclusions). Отже, творення, правопис і словозміна назв

жителів перейменованих міст в Україні мотивовані сучасними закономірностями словотворення в українській мові, її орфографічними і граматичними нормами. Тенденція до зміцнення історично сформованих українських словотвірних варіантів, збереження національної ідентичності словотворення, вилучення словотвірних типів російської мови та заміну їх українськими зумовлює переважання в утворенні від аналізованих перейменованих назв міст катойконімів питомого суфікса *-ець / -ц'.* Рідше в назвах жителів фіксується суфікс *-анин, -янин.* Формант *-чанин* використовується тільки в тих випадках, коли цього вимагає структура топоніма і він є єдиним, безваріантним для неї. Вживання катойконімів передбачає дотримання відповідних орфографічних і граматичних норм, які діють в українській мові.

Перспективним напрямом подальших досліджень є аналіз особливостей творення катойконімів від назв інших населених пунктів, перейменованих внаслідок декомунізації, а також укладання словника таких похідних для їхньої кодифікації і відповідно літературного слововживання.

Подяки. Немає.

Конфлікт інтересів. Немає.

References

Antonenko-Davydovych, B.D. (1991). As we say. Kyiv: Lybid.

Chuchka, P.P. (1965). Names of residents of Transcarpathia by place of residence or birth. Issues of onomastics, *Materials of the II Republican meeting on onomastics*, 1965, 245–251.

Farion, I.D. (2010). Language Norm: Destruction, Search, Restoration. Ivano-Frankivsk: Misto NV.

Holianych, M., Stefurak, R. & Babii, I. (2011). Dictionary of linguistic terms: lexicology, phraseology, lexicography. Ivano-Frankivsk: Holinei O. M.

Horodenska, K. (2013). New phenomena and processes in Ukrainian derivation: dynamics or destruction of derivational rules? *Ukrainian language*, 2, 3–12.

Horodenska, K. (2016). Lvivianyn – dva lvivianyna or dvoie lvivian? *Ukrainian language*, 4, 102.

Horpynych, O. (1979). Names of inhabitants in the Ukrainian language (issues of word formation, word usage and standardization). Kyiv: Vyshcha Shkola.

Horpynych, O. (1994). Dictionary of toponymic adjectives and names of inhabitants of Ukraine. Kirovograd.

Hutsul, L.I. Peculiarities of the accentuation of Ukrainian catoeconomies. Retrieved from: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/20153/1/%D0%9B.%20%D0%86.%20%D0%93%D1%83%D1%86%D1%83%D0%B.pdf>

Dumchak, I (2022). Structural and world formation peculiarities katoikonyms of the Ivano-Frankivsk region, *Transcarpathian*

philological studies, 24 (1), 32–36.

Karpenko, O.P. (1985). Bibriany, bibrychany or bobriaky? *The culture of the word*, 28, 88–90.

Kumeda, O. (2020). To the question of the history of one name formed from a place-name: sumchany – sumiany – sumtsi..., *Slavica Slovaca*, 55, (1), 55–63.

Krovytska, O. (2002). Names of Persons in the Ukrainian Language Tradition of the XVI-XVIII Centuries. Semantics and word formation. Lviv: I. Kropyakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine.

Kysliuk, L. (2012). Modern word-formation norm of the Ukrainian language: language practice and codification, *Ukrainian language*, 4, 52–66.

Kysliuk, L.P. (2018). *Word-formative nomination in Modern Ukrainian: system – uzus – idiolect* ((Doctoral dissertation, Institute of the Ukrainian language of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv).

Lytvynska, S., Sheleheda, O. & Nikolaienko, S. (2023). Details «Addressee» and «Text» in business correspondence: toponyms and place names, *Documentary and information communications in the*

context of globalisation: state of the art, problems and prospects: Proceedings of the VIII International scientific-practical. conf. (pp.94-98). Poltava.

Ponomariv, O. (2011). The culture of the word: Linguistic and Stylistic Advice, Kyiv: Lybid.

Turchak, O.M. (2020). Vokative as an element of ukrainian speech etiquette (special features and trends in the framework of the newest communicative discourse), *Alfred Nobel University Journal of Philology*, 2 (20), 237-245. DOI: 10.32342/2523-4463-2020-2-20-25.

Ukrainian orthography. Retrieved from:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Pravopys.2019/ukr.pravopys-2019.pdf>

Valiukh, Z.O. (2009). Structural semantical specific of word-building paradigms of proper nouns due to territor, *Linguistics*, 3, 84–90.

Verbych, S. (2016). Dnipro or Dniro: what the former Dniro is now called. Retrieved from:

<https://styler.rbc.ua/ukr/zhizn/dnepr-dniro-teper-nazyvaetsya-byvshiy-dnepropetrovsk-1463753764.html>

Names of Residents of Renamed Ukrainian Cities: Creation and Use

Svitlana LYTVYNSKA

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
15 Heroyiv Oborony Street, Kyiv 03041, Ukraine
svitlana.lytvynska@npp.nau.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-5761-5124>

Khrystyna STETSYK

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
National Aviation University
03058, Ukraine, Kyiv, 1, Liubomyra Huzara ave
khrystyna.stetsyk@npp.nau.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0007-2527-8753>

Abstract. The article investigates the peculiarities of creation and use of names of inhabitants of settlements that appeared in the Ukrainian onomasticon as a result of decommunization. The factors that influence the choice of a catoikonim are identified. It has been found that when creating catoeconomes, their characteristic for the Ukrainian literary language, the manifestation of national specificity in them is decisive; the choice of the formant also depends on the structure of the toponym. The most active suffix used to form the names of the inhabitants of the renamed settlements is identified. Most of the catoeconomes of the analyzed place names are formed by attaching the suffix -ець to the base of the place name, which is a specific formant for the Ukrainian language with a long history of functioning. The expediency and conditions of its use are substantiated, and the forms of catoeconomes formed with it are

© С. Литвинська, Х. Стецьук

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 15, № 2, 2024

presented. Less active in the studied derivatives is the suffix --анин (-янин), an ancient affix that originated in the Proto-Slavic period. From the fourteenth to the mid-twentieth century its productivity was one of the highest, since the end of the twentieth century there has been a decrease in its activity, today catonjunctions with - анин are more typical of colloquial speech than of literary speech. Therefore, the use of this suffix is not active in the names of residents that are now formed from new (renamed) settlements. At the present stage, the suffix -чанин is of limited use, as it expanded in the twentieth century as a result of attempts to make the Ukrainian language similar to Russian in word formation. Therefore, in the new catonconomies, this suffix is used only in those cases where it is the only one, without variants from the point of view of modern word formation.

Attention is drawn to the peculiarities of the normative use of the newly formed catonconomies, in particular spelling and declension. The analysis of the names of the inhabitants of other renamed settlements of Ukraine in this aspect is identified as a promising area for further research.

Key words: catonconomy, renamed name of a settlement, suffix, wordformation model, declension, spelling.

УДК – 953.16-458

[http://dx.doi.org/10.31548/philolog15\(2\).2024.06](http://dx.doi.org/10.31548/philolog15(2).2024.06)

Linguistic Representation of the Property Category in the English Terminology of the Food Industry

Valerii LASHKUL

PhD in Pedagogy, Senior Lecturer,
at the Foreign Philology and Translation Department,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
15 Heroyiv Oborony Street, Kyiv 03041, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-3709-3306>

Abstract. The article is devoted to the study of the peculiarities of the object categorization of English terms of the food industry. The relevance of the article is determined by the need to study object categorization in the formation, structuring and functioning of the English terminology of the food industry. The material of the study was the English-language terms of the food industry, which were obtained by the method of continuous sampling from specialized dictionaries. The analysis was carried out using definitional, semantic, categorical and conceptual research methods. The object category is widely represented by terms that designate concepts used in the terminology of the food industry and serve for their classification. It was determined that the terms representing the object category are divided into six groups: 1) terms for the designation of raw materials; 2) terms for labeling processing products; 3) terms for marking equipment and technology; 4) terms for marking packaging and labeling; 5) terms for designation of trademarks and brands; 6) terms for marking quality control and product safety. Groups of nominations corresponding to the object category are represented by the author. The study has shown that the various subcategories of the object are indeed represented in the specialized terminology of the food industry. The primary objective of the research is to shed light on the role of the object category and its linguistic representation in the English food industry terminology. The research also identifies productive linguistic elements, including special vocabulary, specialized morphemes, and syntactic constructions, that contribute to the formation of terms related to the object category. It is justified that the object category is widely used in the terminology of the food industry, as it is one of the basic categories that play an important role in the birth and formation of the naming of concepts in this industry.

Keywords: categorization, terminology, food industry, object category, classification of objects, methods of term formation.

Introduction. Scientific concepts expressed in language are systematically categorized by researchers, grouping them based on shared and identifiable features. This categorization is facilitated by the presence of various types of concepts within each terminological system, forming the core of the specialized vocabulary associated with a specific field of scientific knowledge. Various scientific disciplines have their own set of categories based on existential (ontological) categories, representing the most abstract qualities that are integral to reality. These ontological categories embody the most abstract qualities inherent in reality, encapsulating its fundamental properties and relationships. According to modern views on the categorization process, a conceptual understanding of categories is proposed in modern linguistics: "A category is a conceptual association of objects, or an association of objects based on a common

concept" (Martyniuk, 2011 : 29).

The pertinence of categorical structuring within the sphere of terminology is underpinned, firstly, by the necessity to arrange terminology systematically and, secondly, by the pivotal role that categorization plays in human cognition and thought processes.

The formation of the English terminology of the food industry as a system with a clear structure and interrelationship of units is due to the presence of a conceptual sphere at its core, which reflects the knowledge and practical experience gained in the process of learning about the field of food production. It is necessary to emphasize that the language of the food industry in modern English is a complex system related to a certain professional sphere of human activity aimed at the creation of food products.

Although there is no formal definition for the term, the food industry covers all aspects

© V. Lashkul

of food production and sale. It includes such areas as the raising of crops and livestock, manufacture of farm equipment and agrochemicals, food processing, packaging and labeling, storage, distribution, regulatory frameworks, financing, marketing, retailing, catering, research and development, and education (Food Industries, Food Standards Agency (UK).

Based on the results of the analysis of the collected material in the terminosphere of the food industry, O. Syrotina, V. Lashkul distinguish 8 categorical groups, each of which was named by a key generic term: objects, substances, processes, regimes, properties, values and units of measurement, sciences and industries, professions (Syrotina & Lashkul, 2023).

One of the most important categories for the food industry terminology in conceptual and linguistic aspects is the category of feature. It has a pragmatic significance due to the importance of determining the quality and characteristics of food products. In this context, a feature denotes specific traits or properties of a product that determine its quality, safety, taste qualities, and other characteristics.

However, the examination and elucidation of term-forming units and methods used to implement the categorical significance of features in the English terminology of the food industry has not yet been the subject of a dedicated study. Consequently, this area harbors numerous unresolved issues, underscoring the significance and relevance of our investigation.

Literature Review. The issue of language categorization within terminology has garnered considerable attention from linguists. The exploration of the processes involved in categorizing natural objects and phenomena, as well as the ways in which these processes are reflected in language, has been extensively addressed in the works of renowned foreign and domestic linguists-cognitologists.

Scientific study by O. Syrotina and V. Lashkul is devoted to conceptual categories represented by English terms of the food industry (Syrotina & Lashkul, 2023). V. Lashkul work presents object categorization of English terms in the food industry (Lashkul, 2023).

O. Reida focuses his attention on the main problems in the translation of terminology in the field of food industry (Reida, 2022).

A series of O. Narushevich-Vasilyeva's articles is dedicated to semantic-thematic and categorical-conceptual organization of the Ukrainian terminology of the food industry (Narushevich-Vasilyeva, 2017a), extralinguistic and linguistic factors of the emergence and formation of the Ukrainian terminology of the food industry (Narushevich-Vasilyeva, 2017 b), and foreign loanwords in the Ukrainian terminology of the food industry (Narushevich-Vasilyeva, 2017 c).

Despite the large number of scientific papers on food industry terminology in the domestic literature the study of the feature category role and analysis of language tools in English for its representation, did not receive sufficient coverage.

The aim of the paper is to study the role of the property category in the terminology of the food industry and identify a set of language tools for its verbalization in the English language.

Methods of the Research. This study was based on terms obtained through continuous sampling from scientific journals and Internet materials, as well as data from lexicographic sources and specialized dictionaries: Oxford Companion to Food (2014), Food Industry Glossary (2006), Dictionary of Food Science and Nutrition (2007), International Food Information Service (IFIS) Dictionary (2012), USDA National Agricultural Library's Food and Nutrition Information Center (FNIC) Glossary (2007), Food Safety Glossary (2006).

To accomplish our objective, a combination of methods was applied, including systematization, comparison, classification, linguistic analysis, structural-semantic analysis of the terminological corpus within food industry terminology.

Results and Discussion. A food industry terminology is a specialized set of terms used within the food manufacturing, processing, distribution, and service sectors to describe and communicate concepts, processes, ingredients, and various aspects related to the production and handling of food products (Davidson, 2014). Following O. Reida we define the food industry term as "a word a word or phrase in the field of

agriculture and fisheries, food industry and processing of agricultural products, which is a verbal designation of a scientific concept, has a terminological meaning established by the definition, which is the semantic basis of the corresponding concept, and is implemented within the limits of this terminological field" (Reida, 2023).

The importance of the property category for food industry terminology can be explained by several factors.

1. Quality specification. It is crucial for specifying and describing the quality attributes of food products. It allows for the detailed characterization of various elements such as taste, texture, color, aroma, and nutritional content, providing consumers and professionals with comprehensive information.

2. Safety standards. Properties related to safety, hygiene, and compliance with regulatory standards are integral components within the food industry. Defining and categorizing these properties ensures adherence to safety protocols and assists in effective communication across the supply chain.

3. Product differentiation. Properties contribute significantly to product differentiation. In a competitive market, highlighting unique properties helps distinguish one product from another. This aids consumers in making informed choices based on their preferences and dietary requirements.

4. Consumer expectations. Understanding and categorizing properties align with consumer expectations. This includes factors such as organic, gluten-free, or low-sugar properties, which are increasingly important considerations for consumers seeking specific features in their food choices.

5. Innovation and development. The "property" category facilitates innovation and the development of new food products. Researchers and developers rely on a precise understanding of properties to create novel formulations, improve existing products, and meet emerging trends in the market.

6. Marketing and communication. Properties play a pivotal role in marketing and communication strategies. Clear categorization allows for effective communication of a product's features,

helping businesses convey its unique selling points to consumers.

In summary, the "property" category in food industry terminology is critical due to its role in quality specification, safety standards, product differentiation, meeting consumer expectations, fostering innovation, and facilitating effective marketing and communication.

The concept of "property" is defined in the explanatory dictionaries as "a quality, a sign, characteristic of someone, something" (Busel, 2005); a quality in a substance or material, especially one that means that it can be used in a particular way (Cambridge Dictionary, 2021).

The category of "properties" encompasses characteristics, qualities, and attributes that are inherent to objects or substances. In the context of the food industry, these properties define the unique features that contribute to the identification, evaluation, and understanding of food products. The group of nominations corresponding to the category of "properties" is 12.4% of the total sample.

The category of properties in the terminosphere of the food industry is divided into three subcategories:

1) inherent properties focuses on inherent qualities that define the physical and structural attributes of food products, such as color, flavor, texture, and aroma. For example, physical properties of milk is represented by these terms: density, viscosity, pH, freezing point; visual appearance of ground meat: texture on cross-section, color of meat.

2) qualitative (positive and negative) characteristics define the nature of the food product, including appearance, taste, odor, and mouthfeel. Positive qualitative characteristics: vibrant color, rich aroma, smooth texture, distinct flavor. Negative qualitative characteristics: discoloration, off-odor, unpleasant mouthfeel, bland taste.

3) quantitative parameters addresses the capacity and capability properties that describe the functional behavior of food substances during processing and consumption. Capacity and capability properties are presented in the following terms, for example, fermentative activity of preparations: fermentation rate, yeast growth, gas production; water-holding capacity of

meat products: ability to retain moisture, resistance to exudate formation; rising ability of leavened dough, volume increase during fermentation, gas retention (Syrotina & Lashkul, 2023).

The category of properties in the terminology of the food industry is widely represented in the language by the grammatical category of an adjective. Adjectives name individual features (or properties) of objects, in contrast to nouns, with the help of which names are related to integral sets of features and properties. In the context of the food industry, they are often employed to characterize various properties of food products, such as: taste (delicious, savory, sweet, bitter, spicy, tangy); texture (creamy, crunchy, chewy, tender, flaky); color (red, yellow, golden, brown, vibrant, pale); nutritional content (nutritious, high-fiber, low-fat, protein-rich); aroma (fragrant, aromatic, spicy, sweet-smelling); consistency (smooth, lumpy, thick, thin, velvety); appearance (appealing, appetizing, colorful, glossy); freshness (fresh, crisp, juicy, ripe); origin (organic, local, farm-fresh, sustainable); temperature (hot, cold, warm, chilled).

Modern science increasingly strives to specify existing terms, in connection with which in scientific and technical texts there is a significant attraction to multi-component terms, which allows to imagine objects in a detailed and refined form.

Reflection of the properties of objects in the language requires referring to the grammatical category of the word-combination as the main nominative unit of terminology. The main number of such attributive phrases in the food industry terminology consists of two-valued phrases, that is, terms that include two words. The following terms can serve as examples: rich aroma, smooth texture, distinct flavor, bland taste, soft texture, fresh taste, pleasant smell, crunchy texture, flavorful taste, intense color, reflective surface.

Thus, the terms that verbalize the category of properties within the terminology of the food industry play a distinctive role in capturing and communicating the essential characteristics, qualities, and attributes of various food products. These terms serve as a foundation for understanding, evaluating, and differentiating food items, enabling professionals in the food industry to ensure

product quality, safety, and consumer satisfaction.

In the considered terminology terminological combinations function, by which we mean separately designed semantically complete combinations, formed by connecting two or more components. We discovered the following types of terminological phrases:

1) attributive phrases consisting of a stem noun and a complete adjective agreed with it (adverb) as a defining word; structural type: "adjective (adverb) + noun". In attributive phrases, the main element is expressed by a noun in the nominative case, and the attributive element by an adjective that performs the function of a prepositional definition. At the same time, the main element of the terminological combination determines the generic feature of the concept, and the attributive element – the specific one. For example: frozen dessert, innovative products, mincing machine, industrial oven, slicing machine, soft drinks, carbonated water.

2) attributive phrases consisting of a structural type "noun + noun" is a linguistic construction commonly used to succinctly describe and characterize various entities, objects, or concepts. In this structure, the first noun typically serves as a modifier or specifier for the second noun, providing additional information about its type, purpose, or nature. This structural type is frequently employed in technical and industry-specific terminology. In the context of the food industry, it is widely used to name and describe various products, dishes, or components. Examples: coffee beverage, fruit juice, olive oil, cheese sauce, sweet dessert, mustard dressing, soup bone, honey cake, sunflower seeds.

These examples illustrate how the "noun + noun" structure is commonly used in the food industry to provide concise and descriptive terms for various food and beverage items. In the food industry terminology, attributive phrases often play a crucial role in providing specific and descriptive information about various aspects of food production, preparation, and characteristics.

3) mixed phrases – in the structure of one terminological phrase, several types of syntactic relations take place at the same time. For example: protein-containing

product, unleavened bakery foods, unsweetened block chocolate, corrugated macaroni products, filled chocolate goods, quick-frozen vegetable medley, high-fiber breakfast cereal, dual-purpose cooking utensil, low-calorie salad dressing, premium quality chocolate truffles, oven-baked whole grain bread, crispy fried chicken wings, portable electric blender.

These examples showcase how mixed phrases combine various syntactic elements to convey detailed information within a single terminological expression. They are commonly used in the food industry and other technical domains to provide nuanced descriptions.

Modern science increasingly strives to specify existing terms, in connection with which in scientific and technical texts there is a significant attraction to multi-component terms, which allows to imagine objects in a detailed and refined form.

Multicomponent terms are created in a morphological-syntactic way and are characterized by consistency between words. The main number of complex terms consists of two-part phrases, that is, terms that include two full-fledged words that mainly belong to the following structural types:

N + N (coffee grinder, vacuum sealer, food processor, refrigeration unit, food ingredients, food production, yeast extract, butter substitute, goat cheese, dairy dessert, rye baguette, confectionery products, cake flour, cocoa solids, fruit smoothie, coffee extracts, chocolate cake, milk powder, mustard sauce, apple pie, carrot grader);

A + N (innovative product, fresh produce, industrial oven, organic vegetables, artificial sweeteners, natural color, raw meat, irregular can, instant porridge, exotic flavors, whole grain, artisanal cheese);

Past Participle + N (grilled vegetables, frozen dessert, carbonated water, baked goods, chopped meat, canned oysters, smoked salmon, dried octopus, kibbled peas, tableted tea, mixed acid, pickled cucumbers);

Present Participle + N (grilling vegetables, mincing machine, steaming dumplings, glazing unit, canning equipment, slicing machine, bottling apparatus).

There are also three-component terms in the English-language terminology of the food industry. Below, we identify specific structural models characterized by three-

component terminological phrases – phrases in which multiple types of syntactic relations are present. Mixed terminological phrases are constructed following these models:

A + A + N (crispy and golden fries, tropical and refreshing smoothie, sweet and savory sauce, spicy and tangy marinade, sour and citrusy dressing);

Past Participle + Past Participle + N (smoked-grilled salmon, marinated-roasted vegetables, steamed-glazed dumplings, baked-stuffed potatoes, fried-spiced tofu, roasted-infused beans);

N+ Past Participle + N (spice-rubbed steak, honey-glazed carrots, chocolate-coated almonds, beer-battered fish, vanilla-infused custard, spice-rubbed chicken);

Past Participle+ N+ N (grilled chicken wings, roasted coffee beans, fermented soy sauce, aged cheddar cheese, baked apple pie, infused olive oil);

Past Participle+ A + N (roasted spicy nuts, grilled tender chicken, fermented tangy yogurt, aged sharp cheddar, baked sweet potatoes);

Past Participle+ N+ A (homemade gluten-free, grilled salmon juicy, baked potato crispy).

Four-component terminological phrases in the field of food industry in the English language are represented in a small number. Examples of such terms are the following: slow-cooked-braised beef, grilled-marinated chicken wings, roasted-infused coffee beans, smoked maple bourbon bacon, grilled citrus herb chicken, cheese-filled baked potatoes, savory and herb-crust quiche, smoky and honey-glazed ham.

The predominance of terms-phrases in modern industries, to which the food industry belongs, is explained by the need to nominate complex constituent concepts, clarify professional objects and concepts as they learn their essence and discover new aspects of the studied phenomena. Terminological phrases not only name and differentiate emerging concepts, but also systematize paradigmatic relations between them, reflecting the systemic connections of units of a specific terminological system. Multicomponent terms are gaining prominence as they allow for detailed and refined descriptions, reflecting the evolving nature of scientific discourse within the food industry. This morphological-syntactic

approach contributes to precision and specificity in terminology.

A significant number of terms within the food industry's terminology, particularly those related to the concept of "property," are articulated through secondary nomination, primarily relying on metaphors. In the food industry, metaphorical terms conveying conceptualizations of processes aim to blend the innovative with the familiar by employing metaphors.

The most modern explanation of the mechanisms of metaphorization is provided by cognitive linguistics, in which the most common activity, according to O. Selivanova, is the theory of conceptual metaphor by J. Lakoff and M. Johnson. According to this theory, metaphor is a property of thinking, and metaphorical expressions in language are only a superficial expression of the conceptual metaphors that underlie them. Thus, in the theory of conceptual metaphor, the definition of metaphor acquires a new essence - it is "understanding and perception of one thing in terms of another" (Lakoff, 1994). Researchers have described conceptual metaphor as the intersection of knowledge about one conceptual area within another conceptual area. With regard to the conceptual field, it must be said that conceptualization is the process of defining a set of cognitive features (including categorial) of any phenomenon of the real or imaginary world that allows a person to have, keep in mind and add new information to any defined concepts and ideas about a particular phenomenon, to distinguish it from other phenomena. Metaphorization is based on the process of interaction between knowledge structures (frames, scenarios, schemes) of two conceptual domains – source domain and target domain. The source area is more specific, known from direct experience, anthropocentric – through one-way metaphorical projection (metaphorical mapping) "supplies" signs for a less clear conceptual target area, so the metaphor becomes a bridge from obvious to less obvious. In the concept of metaphorical models of J. Lakoff and M. Johnson the existing source domain and target domain are interpreted as donor domains and recipient domains in the research of O. Selivanova (Selivanova, 2000), E. Kittay (Kittay, 1987), V. Rudzka-Ostyn (Rudzka-Ostyn, 1988). In

the studied English terminology, temporal, qualitative, color and metric subcategorical features, which are main components of the property category, more often than others find their linguistic objectification by metaphorization means.

The adoption of existing linguistic labels often depends on "common" stereotypical associations. These metaphors are grounded in analogies derived from a complex network of associations. Below are examples of such metaphors.

Flavor symphony, this term metaphorically compares the variety of tastes in a dish to the harmony in a musical symphony, highlighting a successful blend of flavor nuances. The term *aromatic composition* is a metaphorical term representing the harmony of different aromas in food products or dishes as creating a captivating composition, similar to the creation of art. *Culinary masterpiece* is a metaphorical expression often used to describe cooking to an art form, where a recipe serves as the artistic foundation on which various ingredients and techniques are applied. *Harmony of ingredients* is a metaphorical term expressing the coordination and interaction of different ingredients in a dish as a harmony, emphasizing the harmonious combination of flavors. The term *elegance in taste* associates the addition of refined elements to a dish with the infusion of elegance, suggesting a sophisticated and tasteful culinary creation. The term *artistic flavor* metaphorically compares the creation of flavorful masterpieces to the creation of art, emphasizing the finesse and creativity involved. The term *sweet imagery* uses the concept of imagery to describe a sweet taste, conveying the idea of the process of forming a flavorful impression. *Energy of taste* metaphorically compares taste properties to energy, expressing the intensity and dynamism of the taste experience.

These examples demonstrate how metaphors can be used to express characteristics and qualities in the food industry, adding vividness and imagery to the language.

Conclusions and future perspectives. So, the property category is widely used in the terminology of the food industry, as it is one of the basic categories

used to classify its concepts.

It was determined that the terms representing the property category are divided into three subcategories: 1) inherent properties focuses on inherent qualities that define the physical and structural attributes of food products, such as color, flavor, texture, and aroma; 2) qualitative (positive and negative) characteristics define the nature of the food product, including appearance, taste, odor, and mouthfeel; 3) quantitative parameters addresses the capacity and capability properties that describe the functional behavior of food substances during processing and consumption. The category of properties in the terminology of the food industry is widely represented in the language

Список використаних джерел

Бусел В. Т. Бусел Великий тлумачний словник сучасної української мови, Київ, Ірпінь: Перун, 2005.

Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 196 с.

Нарушевич-Васильєва О. В. Семантико-тематична та категорійно-поняттєва організація української термінології харчової промисловості. *Словенська термінологіја данас*, 2017а. С. 567-576.

Нарушевич-Васильєва О. В. Екстралінгвістичні та лінгвістичні чинники виникнення й формування української термінології харчової промисловості. *Записки з українського мовознавства*, 2017b, (24 (1)). С 140-148.

Нарушевич-Васильєва О. В. Іншомовні запозичення в українській термінології харчової промисловості. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, 2017с. Випуск 154. С.582–586

Рейда О. А. Основні проблеми при перекладі термінології у галузі харчової промисловості. Мова та література у полікультурному просторі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Наукова філологічна організація «Логос», 11-12 лютого 2022 р.). Львів, 2022. С. 35-37.

Cambridge Dictionary, (2021). Property. URL: <https://dictionary.cambridge.org>

by the grammatical category of an adjective. In the context of the food industry, adjectives are often employed to characterize various properties of food products, such as taste, texture, color, aroma, consistency, appearance, freshness, origin, temperature. A significant number of terms verbalizing the category of property are represented by syntactic constructions and terms created on the basis of metaphorical transference.

We see the prospect of scientific research in the identification of a set of linguistic means in the English language, which are used to verbalize other categories in the terminology of the food industry.

Acknowledgments. None.

Conflict of interest. None.

/dictionary/ english/property

Davidson Alan, Jaine Tom The Oxford Companion to Food (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press, 2014.

Food Industries, Food Standards Agency (UK). URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/food-standards-agency>

Food Industry Glossary. 2006. URL: <https://www.fmi.org/our-research/food-industry-glossary>

Kittay E. Metaphor: Its Cognitive Force and Linguistic Structure. Oxford: Clarendon Press, 1987, 112 p.

Lashkul V. Object categorization of English terms in the food industry. *International journal of philology*. Vol. 12 (4), 2023. 69-76. DOI: [http://dx.doi.org/10.31548/philolog14\(2\).2023.08](http://dx.doi.org/10.31548/philolog14(2).2023.08)

Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor. Metaphor and Thought, Cambridge, New York: Cambridge University Press, 1994. 288 p.

Rudzka-Ostyn B. Topics in cognitive linguistics. Amsterdam: Benjamins, 1988. p.154.

Selivanova O. Cognitive onomasiology. Kyiv: Phytosociocenter, 2000. 95 p.

Syrotina, O., Lashkul, V. Conceptual categories represented by English terms of the food industry. *Cogito-Multidisciplinary Research Journal*, 2023. No. 4. P.286-303.

References

Busel, V. T. Busel, (2005). Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy [Big Explanatory Dictionary of the

Modern Ukrainian Language], Kyiv, Irpin: Perun.

Martynyuk, A. P. (2011). Slovník osnovnykh terminiv kohnityvno-dyskursyvnoyi linhvistyky [Dictionary of basic terms of cognitive-discursive linguistics Kharkiv]. Kharkiv : KHNU imeni V. N. Karazina, 196 p.

Narushevich-Vasilyeva, O. V. (2017a). Semantyko-tematychna ta katehoriyno-ponyattyeva orhanizatsiya ukrayins'koyi terminolohiyi kharchovoyi promyslovosti. [Semantic-thematic and categorical-conceptual organization of the Ukrainian terminology of the food industry]. Slovenian terminology today, 567-576.

Narushevich-Vasilyeva, O. V. (2017 b). Ekstralinhvistychni ta linhvistychni chynnyky vynykennya y formuvannya ukrayins'koyi terminolohiyi kharchovoyi promyslovosti. [Extralinguistic and linguistic factors of the emergence and formation of the Ukrainian terminology of the food industry]. Notes on Ukrainian Linguistics, (24 (1)), 140-148.

Narushevich-Vasilyeva, O. V. (2017 c). [Foreign loanwords in the Ukrainian terminology of the food industry]. Naukovi zapysky Kirovohrads'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka [Scientific notes of Volodymyr Vinnichenko Kirovohrad State Pedagogical University]. Issue 154, 582–586.

Reyda, O. A. (2022). Osnovni problemy pry perekladi terminolohiyi u haluzi kharchovoyi promyslovosti [The main problems in the translation of terminology in the field of food industry]. Mova ta literatura u polikul'turnomu prostori: materialy mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (Naukova filolohichna orhanizatsiya «Lohos», 11-12 lyutoho 2022r.). [Language and literature in a

multicultural space: materials of the international scientific and practical conference (Scientific Philological Organization "Logos", February 11-12, 2022)] L'viv. P. 35-37.

Cambridge Dictionary, (2021). Property. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/property>

Davidson Alan, Jaine Tom (2014). The Oxford Companion to Food (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press.

Food Industries, Food Standards Agency (UK). URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/food-standards-agency>

Food Industry Glossary (2006). URL: <https://www.fmi.org/our-research/food-industry-glossary>

Kittay, E., (1987), Metaphor: Its Cognitive Force and Linguistic Structure. Oxford: Clarendon Press, 112 p.

Lashkul, V. (2023), Object categorization of English terms in the food industry. International journal of philology. Vol. 12 (4), 2023. 69-76. DOI: [http://dx.doi.org/10.31548/philolog14\(2\).2023.08](http://dx.doi.org/10.31548/philolog14(2).2023.08)

Lakoff, G., (1994), The Contemporary Theory of Metaphor. Metaphor and Thought, Cambridge, New York: Cambridge University Press, 288 p.

Rudzka-Ostyn, B., (1988), Topics in cognitive linguistics. Amsterdam: Benjamins, p.154.

Selivanova, O., (2000), Cognitive onomasiology. Kyiv: Phytosociocenter, 95 p.

Syrotina, O., Lashkul, V. (2023). Conceptual categories represented by English terms of the food industry. Cogito-Multidisciplinary Research Journal. No. 4. P. 286-303.

Лінгвістична репрезентація категорії властивості в англійській термінології харчової промисловості

Валерій ЛАШКУЛ,

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри іноземної філології і перекладу мов і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
03041, Героїв Оборони, 15, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-3709-3306>

Анотація. Стаття присвячена аналізу специфіки категорії «властивість» в англійській термінології харчової промисловості. Метою дослідження є вивчення ролі категорії «властивість» у формуванні, структуруванні та функціонуванні термінології харчової промисловості та ідентифікація

© V. Lashkul

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 15, № 2, 2024

комплексного набору мовних засобів для ефективної вербалізації цієї категорії англійською мовою. Дослідження базується на вибірці англійських термінів харчової промисловості, отриманих методом суцільної вибірки з наукових журналів та матеріалів Інтернету, а також даних з лексикографічних джерел і спеціалізованих словників. Аналіз проводився за допомогою комплексу методів, у тому числі систематизації, порівняння, класифікації, лінгвістичного аналізу, структурно-семантичного аналізу термінологічного корпусу харчової промисловості. Категорія «властивість» широко представлена термінами, які позначають поняття, що використовуються в термінології харчової промисловості, сприяючи їх систематичній класифікації. Встановлено, що терміни, які представляють категорію «властивість», можуть бути розділені на три підкатегорії: 1) «власне властивості», тобто характерні особливості, що визначають фізичні та структурні ознаки харчових продуктів, такі як колір, смак, текстура та аромат; 2) «якісні (позитивні та негативні) характеристики» визначають характер харчового продукту, у тому числі зовнішній вигляд, смак і запах; 3) кількісні параметри стосуються властивостей місткості та здатності, які описують функціональну поведінку харчових речовин під час обробки та споживання. Категорія властивості в термінології харчової промисловості широко представлена в мові граматичною категорією прикметника. У контексті харчової промисловості прикметники часто використовуються для характеристики різних властивостей харчових продуктів, таких як смак, текстура, колір, аромат, консистенція, зовнішній вигляд, свіжість, походження, температура. У дослідженні також визначено продуктивні мовні засоби, зокрема спеціалізовану лексику, синтаксичні конструкції та терміни, створені на основі метафоричного перенесення, які служать для вербалізації категорії «властивість». Аргументується, що категорія «властивість» широко представлена в термінології харчової промисловості, оскільки вона є однією з основних категорій, що відіграє важливу роль в розвитку та конкретизації понять в галузі харчової промисловості.

Ключові слова: термінологія, харчова промисловість, категорія «властивість», класифікація властивостей, засоби вербалізації.

Structural Characteristics of The English Veterinary Metaphoric Terms

Yurii ROZHKOVA,

PhD in Philology,

Associate professor at the Foreign Philology and Translation Department,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

15 Heroyiv Oborony Street, Kyiv 03041, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-6830-9130>

Abstract. The article deals with the structural and quantitative analysis of metaphorical terms, which are an important means of nomination and an active word-formation factor in the English professional language of veterinary medicine. The object of our study is metaphorical terms in the English professional language of veterinary medicine, and the subject is their structural classification. The purpose of the article is to analyze and classify metaphorical terms of the English professional language of veterinary medicine according to the morphological principle. The task is to divide the metaphorical terms of this terminology into certain classes and study their structural models. The corpus of the study consists of metaphorical terms selected by the method of continuous sampling from modern professional dictionaries. The English professional language of veterinary medicine is built on the basis of the commonly used language and is in constant interrelation with it (it uses a common grammar: morphology and syntax), but has different areas of vocabulary realization. That is why the metaphorical terms of the English professional language are characterized primarily by the morphological and syntactic method of term formation. The structural analysis of metaphorical terms is aimed at determining the most effective ways of expressing metaphorical meanings in the studied professional language. It has been established that metaphorical terms can be expressed by root words, composites and phrases. Depending on the belonging of the word used in a figurative sense to a particular part of speech, the noun, adjective and adverbial metaphor terms are studied, the most active of them are identified, and their main structural models are described.

Key words: metaphor, veterinary medicine, structure, simple terms, derived terms, complex terms (composites), phrases.

Introduction. The modern intensive development of the science of veterinary medicine causes the emergence of a large number of new terms. The modern terminology of veterinary medicine is one of the most complex term systems. It includes several thousand words and phrases. The development of the terminological system of veterinary medicine at the current stage of its existence is a reflection of accelerated progress, specialization of veterinary science, which creates a need for a significant number of new terms.

Metaphorical nomination has been and remains one of the most effective mechanisms for creating terminological units necessary for the linguistic fixation of new realities, processes and concepts in veterinary medicine, as well as for rethinking previously accepted terms. As a rule, a metaphorical term reflects the accumulated experience of specialists in a particular field of knowledge and creates new knowledge, enriching the relevant terminological array.

The formation of metaphors is atypical for terminology, which follows from the basic requirements for terms (unambiguity, accuracy, etc.), but as for the field of veterinary medicine, it is replete with metaphors.

The question of the role of metaphor in the formation, structuring and functioning of veterinary terminology, together with the high productivity of metaphorical models and the effectiveness of the use of metaphors in modern veterinary medicine, demonstrates the relevance of our study.

Literature Review. Among the studies on veterinary terminology, a significant place belongs to the works of such domestic researchers as Amelina S. and Hopak I. (Amelina, Hopak, 2016), Lashkul V. (Lashkul, 2021, 2023), Nemova T., Lychuk M. (Nemova, Lychuk, 2021) Syrotina O., Polishchuk O. (Polishchuk, Syrotina, 2023), Rozhkov Yu. (Rozhkov, 2020), Syrotina O. (Syrotina, 2020), Cherepovska T., Binkevych O. (Cherepovska, Binkevych, 2019). In these

studies of veterinary medicine terminology, linguists define its main characteristics. However, they were not sufficient enough to cover a thorough analysis of metaphorical terms of clinical veterinary medicine.

Metaphor, which is currently an active word-formation factor, attracts the attention of a large number of domestic and foreign linguists such as Baker M. (Baker, 2015), Lakoff D. (Lakoff, 2013), Johnson M. (Johnson, 2008), Zhabotynska S. (Zhabotynska, 2014), Selivanova (Selivanova, 2010), Raad B. (Raad, 2015).

At the present stage of development of linguistic science, scientific metaphor is a relevant area for numerous studies of modern linguists. The literature devoted to the term metaphor deals with the issues of the origin and development of the concept of scientific metaphor, its function in a special text, mechanisms of metaphorization, and reveals the terminological potential of the vocabulary of the general literary language and languages for special purposes.

There is a growing interest in English-language metaphorical terms in humane and veterinary medicine, as evidenced by a number of scientific studies by Klochko T., Isaieva V. (Klochko, Isaieva, 2020), Push O., Hasiuk N. (Push, Hasiuk, 2021) Rozhkov Yu. (Rozhkov, 2020), Syrotina O. (Syrotina, 2023), Usyk H. (Usyk, 2020) Tsisar N. (Tsisar, 2019), Gonzales M. (Gonzales, 2022).

English-language metaphorical terms of veterinary medicine are increasingly becoming the object of scientific research. The cognitive mechanisms of the use of metaphor in the English-language terminology for animal diseases are considered in depth by S. Amelina and Hopak I. M.. Based on the theory of conceptual metaphor, the main donor domains that served as a source of metaphorical nominations for animal diseases in the studied terminology were identified, and the types of metaphorical transfers available in the terminological array for animal diseases were characterized: structural, gestalt, diffuse (Amelina, Hopak, 2020).

The study by Rozhkov Yu., Syrotin O. attempts to consider the cognitive basis of anthropomorphic metaphor as one of the mechanisms of creation of veterinary terms in English. Based on the theory of conceptual

metaphor, the author identifies the sources of anthropomorphic metaphor formation and examines the semantic groups of metaphor terms (Rozhkov, Syrotin, 2022: 225).

The analysis of biomorphic metaphor as the most productive way of forming terms in the veterinary lexicon is carried out by V. Lashkul and Y. Rozhkov. The authors substantiate the important role of biomorphic metaphor in the formation, structuring and functioning of veterinary medicine terminology and present the high productivity of metaphorical models (Lashkul, Rozhkov, 2023: 195).

However, the structural characterization of metaphorical terms in the veterinary vocabulary has been insufficiently studied in the scientific literature.

The aim of our work is to analyze and classify veterinary metaphorical terms in English according to the morphological principle.

Materials and methods of research.

The material for observations was reference literature and specialized dictionaries:

Veterinary Dictionary by Nakamura R. (Nakamura, 2019), Black's Veterinary Dictionary by E. Black (Black, 2015), Dictionary of Veterinary Nursing E-Book by Lane D. R., Guthrie S., Griffith S. (Lane, Guthrie, Griffith, 2007), Dorland's illustrated medical dictionary by Taylor E. J. (Taylor, 2018), Dictionary of epizootological terms by Nedosekov V., Polishchuk V. (Nedosekov, Polishchuk, 2014), Concise veterinary dictionary by Brown C. M., Hogg D. A., Kelly D. F. (Brown, Hogg, Kelly, 2018).

The main **methods** used in our study are the differentiation and identification of terminological units formed by metaphorization, as well as their analysis and systematization.

Results and Discussion.

Metaphorization as a special case of the semantic method of word formation is one of the most effective ways of forming terminological units. O. Selivanova interprets metaphor as "the most productive creative means of enriching the language, a manifestation of linguistic economy, a semiotic regularity manifested in the use of signs of one conceptual sphere to denote another" (Selivanova, 2010: 214).

The structural analysis of metaphorical terms, as part of our comprehensive study, is

aimed at determining the most effective ways of explicating metaphorical meanings in the studied professional language. From a cognitive point of view, the morphological word formation of metaphorical terms is not very important, since the cognitive function (the main function of a conceptual metaphor) and other functions can be performed by a metaphor of any part of speech. However, it is always interesting to know which parts of speech prevail in the verbalization of a concept by metaphors. The morphological classification of metaphors is based on the part of speech of the metaphorically used word. The basis for the morphological classification of metaphorical terms of the English professional language of veterinary medicine was taken the classification proposed by Diakov A. S., who, from the structural point of view, divides the terms into: root words, derivative vocabulary, compound words, phrase terms, abbreviations, letter symbols, symbols and nomenclatures (Diakov, 2000: 118).

For the English professional language of veterinary medicine, metaphorical terms are characterized by the following structural types: simple terms, derived terms, complex terms (composites), and multi-word terms (metaphorical phrases).

A simple term is a non-derivative term, the basis of which remains unchanged and includes the main meaning of the word. It consists of only one root morpheme, which can be joined by morphological inflections. Among the simple metaphorized veterinary terms, nouns are used mostly, e.g: *cyst*, *hunch*, *papilloma*, *nodule*, *comedo*, *pustule*, *anbury*, *papule*, *petechia*, *roseola*, *eczema*, *crop*, *spur*, *caruncle*, etc.

The main function of a noun is to name a subject reality or phenomenon, so noun metaphors are the most common structural type of one-word metaphors, for example *stress* - "a physiological state of an organism that develops as a result of trauma, illness or anxiety" (Black, 2015: 212); *cyst* (from rp. Kystis – bubble, cyst) – "a bubble-like cavity that occurs in pathological tissues, filled with liquid or semi-liquid contents" (Black, 2015:108); *papule* – "one of the forms of infectious rash – small dense nodules that appear on the skin, from which vesicles, pustules are formed or epithelial necrosis occurs, and the nodules turn into crusts"

(Lane, Guthrie, Griffith, 2007: 43); *passage* – "sequential infection of susceptible objects (animal, chicken embryos, cell culture) with microorganisms" (Lane, Guthrie, Griffith, 2007: 42); *isolate* – "a sample of a pathogen obtained from one strictly defined source" (Black, 2015:17); *tartar* – "calcium deposits on the teeth" (Taylor, 2018: 108), *roseola* – one of the forms of infectious rash - small rounded well-contoured red spots caused by inflammatory hyperemia of skin vessels and disappearing when pressed (Nedosekov, Polishchuk, 2014: 14); *furuncle* – (from Latin fur, furis – thief, furunculus - thief of the I century BC. later "a process on the vine"), in the first century AD it appears in the meaning of "boil", the scientific definition is an acute purulent-necrotic inflammation of the hair follicle and surrounding tissue caused by staphylococcus.

The study of single-word metaphorical terms in the professional language of veterinary medicine has shown that it also has derivational terms, i.e. terms in which it is possible to distinguish motivational bases and word-formation affixes. A derived term contains one root morpheme and one (or more) affixed morphemes. There are three models of derivative term formation:

- prefixation: *hemiplegia* – paralysis of the left or right half of the body (from the Greek hemisus - half + plege - blow), i.e. a blow that was inflicted by the disease on the right or left side of the body; the term *polyp* (from the Greek poly (many) + pus (leg) = millipede) has the meaning of a benign epithelial tumor of the mucous membranes (often in the form of a voluminous formation on the leg) (Brown, Hogg, Kelly, 2018: 389).

- suffixation: *inflammation* – "the body's protective reaction to various pathogenic effects" (Brown, Hogg, Kelly, 2018: 194); *frostbite* – "cold injury; tissue damage caused by hypothermia" (Taylor, 2018: 214); *screening* – "examination of a large group of animals, usually with the help of inexpensive tests, to detect a particular disease" (Lane, Guthrie, Griffith, 2007: 304); *carrier* – "an infected animal (individual) without clinical signs of disease, potentially capable of becoming a source of the pathogen" (Lane, Guthrie, Griffith, 2007: 36); *depression* (from the Latin deprimio - depressing) – "an animal that is inactive, does not respond to calls or shouts, lies down a lot, has a reduced or

absent appetite (Black, 2015:123); *granuloma* (from the Latin *granulum* - grain + *-oma* - tumor; carcinoma (from the Latin cancer, which means crab).

- prefixation-suffixation: *exacerbation* – “the transition of a disease to a more severe form” (Nakamura, 2019: 160); *infertility* – “a disorder of reproduction of offspring caused by abnormal conditions of existence of females and males, arising from the impact on the body of adverse factors of the external and internal environment” (Nakamura, 2019: 59); *agalactia* (from the Greek *a-* – to deny, *galakt* – milk) – the absence of milk in the mammary glands of a certain animal.

Word compounding, as a way of forming metaphorical terms in the English professional language of veterinary medicine, is characterized by high productivity among single-word terms. This is due to the fact that “compound words are needed not only to satisfy the need for new words, but also to express two ideas in one word” (Doroshenko, 2014: 118).

Compound metaphorical composite terms include words formed by combining two different noun roots, for example, heatstroke, lockjaw, and spasm of the masticatory muscles. As with any composite word, the semantic center of composite terms is the second morpheme, which verbalizes the problem, and the first morpheme has the function of definition, for example, *fibrosarcoma* – (*fibra*, from the Greek for thread and *sarcos* for meat), the disease got its name because of the thread-like appearance of the tumor. In borrowed roots, an important feature is the combination of Latin and Greek roots, which are no longer free morphemes, but their combination is based on the same semantic principle.

A small number of metaphorical composite terms are words formed by combining noun and adjectival roots, for example, *Blackleg* – “cattle disease (emphyseous carbuncle)”; *Blackhead* – an infectious disease of birds (infectious enterohepatitis); *Bluetongue* – infectious catarrhal fever of sheep, *Pink-eye* – acute infectious conjunctivitis (Nedosekov, Polishchuk, 2014: 69).

According to the method of combining components, complex metaphorical terms are divided into:

1) terms formed by combining two

morphemes: *rinderpest*, *heartstroke*, *sunstroke*. Examples include the following metaphorical composites: *Lionhead* – a small breed of rabbit with long fur around the face (Lane, Guthrie, Griffith, 2007: 18); *Ringworm* – any of several contagious fungal skin diseases, hair, or nails of humans and domestic animals that are characterized by ring-shaped discolored skin patches covered with vesicles and scales. The name given to certain skin diseases manifesting in circular patches (Lane, Guthrie, Griffith, 2007: 39).

2) terms formed on the basis of an interfixed combination of morphemes. The word-forming means of this method of term formation are the connecting elements *-i* and *-o-*, for example: *kernicterus*, *myxomatosis*. Etymologically, the term *myxomatosis* is derived from the Latin *myxa* – mucus + *mitosis* – cell division, for the combination of which the connecting vowel *-o-* or the vowel *-a-* borrowed from Greek was used in English. In the same way, the metaphorical term *fibrosarcoma* is formed, where the abbreviated word is *fibra*, from the Greek for thread and *sarcos* for meat, which are combined with the connecting vowel *-o-*.

In the terminology under consideration, the vast majority of metaphorical terms are phrase terms. The researchers explain this by the fact that “in compound names that have a nominative orientation and retain the meaning of words, their components fix the essential features of the depicted object, so that such a name of reality is included in the system of concepts of a certain field of knowledge” (Doroshenko, 2004: 75).

Modern science is increasingly striving to concretize existing terms, and in this regard, scientific texts show a significant tendency to multicomponent terms, which allows to present objects in a detailed and refined form.

We understand a phrase as “a nominal syntactic unit consisting of two or more full-sense components connected by subordinating conjunction, one of which is the core (main) and the other is the dependent” (Zagnitko, 2013: 88).

According to the structure, metaphorical terms-phrases of the English professional language are divided into two-component and multicomponent terms. In the analyzed terminology, two-component terms prevail, which make up 65.7% of the total number of

the studied terms. Two-component metaphorical phrases include a main component that names the main concept and a dependent component that indicates its more specific features.

The most productive structural model of two-component metaphorical term phrases is the noun model (N+N), which is involved in the formation of metaphorical term phrases. It is worth noting that the N+N model performs an attributive function, which is a characteristic feature of the English language. The most common model is N+N: *Vestibular disease*, *Radiation sickness*, *Abdomen diseases*, *May sickness*, *Travel sickness*, *Lyme disease*, *Muscle dystrophy*. Here are some more examples of the noun model of metaphorical term combinations: *milk stones* – “formed in the milk ducts as a result of phosphorus deposition in them” (Nakamura, 2019: 160); *summer mastitis* – “this disease is also called pyogenic mastitis; *rain scald* – dermatophilosis (rain skin) – “a skin disease that occurs in cattle of all ages, but especially in young animals. It is usually associated with wet weather (hence the name)” (Nakamura, 2019: 88); *clover disease* – clover poisoning – ‘intoxication that occurs in animals when they eat large amounts of pink clover on bright sunny days’ (Black, 2015: 198); *potato eczema* – “manifested as vesicular inflammation of the skin on the lower parts of the limbs. It occurs in cattle when they are fed a large amount of potatoes in the spring” (Black, 2015: 175); *soil infections* – ‘diseases whose pathogens persist in the soil for a long time and are transmitted through it’ (Nedosekov, Polishchuk, 2014: 12); *milk fistula* – ‘a narrow channel connecting the cavities of the milk tank or teat canal with the surface of the udder nipple, from which milk is constantly released in drops’ (Brown, Hogg, Kelly, 2018: 160); *Wall eye* – strabismus – “a violation of the position of the eyes caused by the uncoordinated work of the oculomotor muscles” (Brown, Hogg, Kelly, 2018: 185).

The N+N model is also typical for object phrases. Syntactically, they are a combination of a noun and a determiner in the genitive case and are the most important means of specifying the object. For example: *bowel obstruction* – “disruption of the passage of intestinal contents in the direction from the stomach to the anus” (Nakamura, 2019: 245); *host range* – “the range of organisms (species) susceptible to a given

pathogen” (Nedosekov, Polishchuk, 2014: 23); *drum belly* – “excessive accumulation of gases in the intestine caused by increased fermentation processes and disruption of its motor-secretory function”) (Nakamura, 2019: 153); *elephant leg or elephantiasis* – “chronic thickening of the skin and subcutaneous fat cells, which is accompanied by a pronounced stagnation of the lymph” (Lane, Guthrie, Griffith, 2007: 463); *hare lip* (Lat. labiurn – lip, leporinus – hare) – “congenital defect: bifurcation of the upper lip” (Nedosekov, Polishchuk, 2014: 39).

A variation of this model is the prepositional structure N+of+N, for example: *portals of infection* – “the place where a pathogenic microbe enters the body” (Nedosekov, Polishchuk, 2014: 10), *retention of placenta* – “retention of membranes in the uterus after a certain time after the birth of the fetus” (Brown, Hogg, Kelly, 2018: 194),

Another variant of this model is the use of a noun in the possessive case N's+N, e.g: *nun's murmur* – “a continuous systolic-diastolic murmur heard over the internal jugular vein” (Black, 2015: 322); *hare's eye* (*lagophthalmos*) – an abnormal condition in which an eye cannot close completely (Black, 2015: 154).

Terms that include disease nominations formed from proper names often become an integral part of the noun model, for example: *Addison's disease*, *Agaspher syndrome*, *Chagas disease*, *Barlow's disease*, *Carrion's disease*, *Barlow's disease*, *Cushing's disease*, *Bamberger's disease*, *Waldmann's disease*, *Hodgkin's disease*.

An adjectival metaphor is a characterization metaphor; it combines the functions of nomination and description with an emphasis on the descriptiveness of the metaphorical expression (Datsyshyn, 2020).

This type of metaphor is inferior to the noun metaphor (21.5% of the number of two-component metaphorical terms). With the help of an adjective, a feature of an object or phenomenon in veterinary medicine is expressed. In attributive phrases, the main element is expressed by a noun in the nominative case, and the attributive element by an adjective that performs the function of a prepositive definition; structural type: “adjective + noun”. At the same time, the main element of the terminological combination determines the generic feature

of the concept, and the attributive element – the specific one. For example: *spotty liver* – "the most common *hepatosis* in which fat accumulates in liver cells" (Nakamura, 2019: 112); *wooden tongue* – actinomycosis of the tongue (Black, 2015: 68); *Brown nose* – hypopigmentation of the nose of animals; *natural host* – "species of animals, individuals of which are the natural environment of an uninhabited causative agent of an infectious or invasive disease" (Nedosekov, Polishchuk, 2014: 50); *fleshy mole* – "a pathological formation of yellow-red color in the uterus at the death of the fetal egg" (Brown, Hogg, Kelly, 2018: 162); *proud flesh* – "tissue growth above the surface of the wound" (Brown, Hogg, Kelly, 2018: 104); *communicable diseases* – diseases that are transmitted, pathological conditions of the body that arise as a result of infection with a pathogen; *slow infections* – "a group of diseases, the distinctive features of which are the incubation period from several months to several years". The adjective metaphor should also include the adverbial metaphor (Part. II+N), in which the adverb acts as a designation and denotes not an action, but a sign inherent in a phenomenon in veterinary medicine, for example: *broken wind*, *propagated outbreak*, *dropped sole*.

Conclusion. Our analysis of two-component metaphorical terms showed the heterogeneity of the role of their constituent components in metaphorical reinterpretation. A metaphorical phrase consists of the main component, which is a categorical, generic concept, and a dependent component, which indicates more specific, qualitative or quantitative features of the concept. The most common form of metaphor expression is two-part phrases, in which the metaphORIZED core component (the second) is a word of common language and defines the meaning of the entire phrase, and the first component is related to the terminology vocabulary of veterinary medicine. The core metaphORIZED

component: a) defines the concepts: *bowel obstruction*, *drum belly*, *hare lip*; b) characterizes the concepts: *fungal ulcer*, *milk fistula*, *fleshy mole*. Noun phrases are a productive model of the three-component structure of a metaphorical term. 42.4% of metaphorical three-component terms-phrases from the total number of three-component terminological phrases of the studied terminology, formed according to the following models, were found: N+N+N: *grass seeds abscess*, *kidney stone disease*, *Rift valley fever*; N+N of+N: *Border disease of sheep*. A small group of adjectival metaphorical phrases stands out among three-component terms. The performance of the A+N+N model revealed participation in the formation of 18% of metaphorical phrases from the total number of three-component phrases. Such an observation leads to the conclusion that adding a meaning to a two-component phrase turns it into a three-component one, for example: *Greasy pig disease*, *Cold cow syndrome*, *Blind end of esophagus*, *Dry eye syndrome*, *Crazy chick disease*.

Thus, the carried out structural analysis of the English metaphor terms of veterinary medicine shows that these terms are characterized by the same word-forming means as veterinary terminology and commonly used vocabulary in general. The classification of metaphors according to the morphological principle makes it possible to understand how the process of naming veterinary objects and processes is affected by the choice of one or another part of the language for their metaphorical reinterpretation. A noun creates a new nomination, while an adjective shows their essential features. We see the perspective of the research in the study of the cognitive aspect of the metaphorical terms of veterinary professional language.

Acknowledgement. None.

Conflict of Interest. None.

Список використаних джерел

Амеліна С. М., Гопак І. М. Структурно-семантична характеристика англійських термінів підмови ветеринарії у контексті україномовного перекладу. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія:

Філологічні науки, 248, 2016. С. 156–161.

Дацишин Х. П. Морфологічний і синтаксичний принципи структурної класифікації метафор у політичному дискурсі. 2020. URL: http://www.franko.lviv.ua/faculty/jur/Internet/PART-6_12.htm

Дорошенко С. М. Формування та розвиток української термінології нафтогазової промисловості. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. Київ, 2014. 186 с.

Дьяков А.С. Основы терминотворения: Семантические та социолінгвістичні аспекти. Київ: Видавничий дім "KM Academia", 2000. 218 с.

Клочко Т. В., Ісаєва В. І. Метафоризація в медичній термінології. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 31 (70), 2020. С. 84-88.

Лашкул В. А. Гносеологічна категорія ознаки в англійській епізоотологічній термінології. Міжнародний філологічний часопис, 12 (3), 2021. С. 85-89. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2021.03.085>

Недосеков В. В., Поліщук В. В. Словник епізоотологічних термінів. Київ : ТОВ «ЦП КОМПРИНТ», 2014. 87 с.

Немова Т. В., Личук М.І. Особливості формування та перекладу термінології клінічної ветеринарної гематології. Міжнародний філологічний часопис. 11(3), 2020. С.73-81. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.03.012>

Пуш О., Гасюк Н. Специфіка метафоричних термінів у медичній термінології. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія, 48(3), 2021. С. 115-118

Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.

Сиротін О. С. Антропоморфна метафора в англійській термінології ветеринарії. Міжнародний філологічний часопис. 12(4), 2021. С. 67-70. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2021.04.012>

Усик Г. Метафора як спосіб утворення медичної термінології. *Advanced Linguistics*. 5, 2020. С. 62–67.

Цісар Н. Метафора в медичній терміносистемі. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології», 38 (5), 2019. С. 63–67.

Жаботинська С. А. Імя як текст: концептуальна мережа логічного значення (аналіз назви емоції). Когніція, комунікація, дискурс. (6), 2014. С. 47-76.

Baker M. Corpora in translation studies: An overview and some suggestions for future research. *Target. International Journal of Translation Studies*, 7(2), 2015. P. 223-243.

Black E. *Black's Veterinary Dictionary*. London: Bloomsbury, 2015. 514 p.

Brown C. M., Hogg D. A., Kelly D. F. *Concise veterinary dictionary*. Oxford: Oxford University Press, 2018. 250 p.

Cherepovska T., Binkevych O. Morphological peculiarities of veterinary terminology in the context of teaching English for specific purposes. *Scientific Herald of National University "Ostroh Academy"*. Ostroh, 5(73), 2019. P. 310–312.

Gonzales M. C. Variation in Spanish Accounting Terminology Implications for Translators. *Terminology*, 28(1), 2022. P. 65-102.

Johnson M. *Metaphors we live by*. University of Chicago press, 2008. 245 p.

Lakoff G. *The contemporary theory of metaphor*, 2013. 313 p.

Lane D. R., Guthrie S., Griffith S. *Dictionary of Veterinary Nursing E-Book*. Amsterdam: Elsevier Health Sciences, 2007. 303 p.

Lashkul V. A. Conceptual categories represented by English language epizootological terms. *International journal of philology*. 13(4), 2022. P. 50-57. DOI: [http://dx.doi.org/10.31548/philolog13\(4_1\).2022.005](http://dx.doi.org/10.31548/philolog13(4_1).2022.005)

Lashkul V., Rozhkov Yu. Biomorphic metaphor in the English veterinary terminology. *Cogito multidisciplinary research journal*. Bucharest, XV(I), 2023. P. 190-202.

Nakamura R. *Veterinary Dictionary*. Tokyo: Midori Shobo. Tokyo, 2019. 326 p.

Polishchuk O., Syrotina O. Morphological Analysis of English Clinical Veterinary Terms. *Cogito Multidisciplinary terms*. 15(2), 2023. P. 227-237.

Raad B. L. Modern trends in scientific terminology: morphology and metaphor. *American speech*, 64(2), 2015. P.128-136.

Rozhkov Yu., Syrotin, O. Verbalization of the concepts of disease and animal disease in English. *Cogito multidisciplinary research journal*. Bucharest. Vol. XIII (4), 2022. P. 224-233.

Syrotina O. *Origin Sources of English Veterinary Terminology*. Bucharest: Euromentor, 19(1), 2023. P. 103-121.

Taylor E. J. Dorland's illustrated medical dictionary. Toronto: WB Saunders, 2018. 630.

Zagnitko A. Syntax of the Ukrainian language: theoretical and applied aspect. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 224 p.

References

Amelina, S. M., Hopak, I. M. (2016). Strukturno-semantychna kharakterystyka anhliiskykh terminiv pidmovy veterynarii u konteksti ukraiino-movnoho perekladu. [Structural and semantic characteristics of English veterinary sublanguage terms in the context of Ukrainian translation]. Naukovi visnyk Natsionalnoho universytetu biore-sursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriya: Filolohichni nauky, 248, P. 156-161.

Datsyshyn, K. P. (2020). Morfolohichni i syntaktychni pryntsyipy strukturnoi klasyfikatsii metafor u politychnomu dyskursi. [Morphological and syntactic principles of structural classification of metaphors in political discourse]. Retrieved from: http://www.franko.lviv.ua/faculty/jur/Internet/P-ART-6_12.htm

Doroshenko, S. M. (2014). Formuvannia ta rozvytok ukraïnskoi terminolohii naftohazovoi promyslovosti. [Formation and development of Ukrainian oil and gas industry terminology] (Dissertation). Kyiv. 186 p.

Dyakov, A. S. (2000). Osnovy terminotvorennia: Semantychni ta sotsiolinhvystychni aspekty. [Fundamentals of terminology: Semantic and sociolinguistic aspects]. Kyiv: Publishing house "KM Academia". 218 p.

Klochko, T. V., & Isaeva, V. I. (2020). Metaforyzatsiia v medychnii terminolohii. [Metaphorization in medical terminology]. Scientific herald of TNU named after V. I. Vernadskyi. Series: Philology. Social Communications, 31(70), P. 84-88.

Lashkul, V. A. (2021). Gnoseological category of sign in the English epizootological terminology. International Journal of Philology, 12(3), P. 85-89. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2021.03.085>

Nedosiekov, V. V., Polishchuk, V. V. (2014). Slovnyk epizootolohichnykh terminiv. [Dictionary of epizootological terms]. Kyiv: TOV "TsP KOMPRYNT". 87 p.

Nemova, T. V., Lychuk, M. I. (2020). Features of formation and translation of terminology of clinical veterinary hematology. International Journal of Philology, 11(3), P.

73-81. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.03.012>

Push, O., Hasiuk, N. (2021). Spetsyfika metaforichnykh terminiv u medychnii terminolohii. [Specifics of metaphorical terms in medical terminology]. Scientific herald of International Humanitarian University, 48(3), P. 115-118.

Selivanova, O. O. (2010). Linhvystychna entsyklopediia. [Linguistic encyclopedia]. Poltava: Dovkillia-K. 844 p.

Syrotin, O. S. (2021). Anthropomorphic metaphor in English veterinary terminology. International Journal of Philology, 12(4), P. 67-70. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2021.04.012>

Usyk, H. (2020). Metafora yak sposib utvorennia medychnoi terminolohii. [Metaphor as a way of creating medical terminology]. Advanced Linguistics, 5, P. 62-67.

Tsisar, N. (2019). Metafora v medychnii terminosystemi. [Metaphor in the medical term system]. Scientific herald of National University "Lviv Polytechnics". Series: Issues of Ukrainian terminology, 38(5), P. 63-67.

Baker, M. (2015). Corpora in translation studies: An overview and some suggestions for future research. Target. International Journal of Translation Studies, 7(2), P. 223-243.

Black, E. (2015). Black's Veterinary Dictionary. London: Bloomsbury, 514 p.

Brown, C. M., Hogg, D. A., Kelly, D. F. (2018). Concise veterinary dictionary. Oxford: Oxford University Press, 250 p.

Cherepovska, T., & Binkevych, O. (2019). Morphological peculiarities of veterinary terminology in the context of teaching English for specific purposes. Scientific Herald of National University "Ostroh Academy", 5(73), P. 310-312.

Johnson, M. (2008). Metaphors we live by. University of Chicago press, 245 p.

Lakoff, G. (2013). The contemporary theory of metaphor, 313 p.

Gonzales, M. C. (2022). Variation in Spanish Accounting Terminology Implications for Translators. Terminology, 28(1), P. 65-102.

Lane, D. R., Guthrie, S., Griffith, S. (2007). Dictionary of Veterinary Nursing E-Book. Amsterdam: Elsevier Health Sciences, 303 p.

Lashkul, V. A. (2022). Conceptual categories represented by English language epizootological terms. International Journal of

Philology, 13 (4), P. 50-57. DOI: [http://dx.doi.org/10.31548/philolog13\(4_1\).2022.005](http://dx.doi.org/10.31548/philolog13(4_1).2022.005)

Lashkul, V., Rozhkov, Yu. (2023). Biomorphic metaphor in the English veterinary terminology. Cogito Multidisciplinary Research Journal, XV(I), P. 190-202.

Nakamura, R. (2019). Veterinary Dictionary. Tokyo: Midori Shobo. Tokyo, 326 p.

Polishchuk, O., Syrotina, O. (2023). Morphological analysis of English clinical veterinary terms. Cogito Multidisciplinary Terms, XV(2), P. 227-237.

Raad, B. L. (2015). Modern trends in scientific terminology: morphology and metaphor. American Speech, 64(2), P. 128-136.

Rozhkov, Yu., Syrotin, O. (2022). Verbalization of the concepts of disease and animal disease in English. Cogito

Multidisciplinary Research Journal, XIII(4), P. 224-233.

Syrotina, O. (2023). Origin sources of English veterinary terminology. Euromentor, 19(1), P. 103-121.

Taylor, E. J. (1988). Dorland's illustrated medical dictionary. Toronto: WB Saunders, 630 p.

Zagnitko, A. (2013). Syntax of the Ukrainian language: theoretical and applied aspect. Brno: Masarykova univerzita. 224 p.

Zhabotynska, S. A. (2014). Imya yak tekst: kontseptual'na merezha lohichnoho znachennya (analiz nazvy emotsiyi) [The name as a text: a conceptual network of logical meaning (analyzing the name of an emotion)]. Cognition, communication, discourse. (6), P. 47-76.

Структурні характеристики англійських ветеринарних метафоричних термінів

Юрій РОЖКОВ,

доктор філософії з філології,

доцент кафедри іноземної філології і перекладу,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

03041, Героїв Оборони, 15, Київ, Україна

E-mail: yuriev694@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6830-9130>

Abstract. У статті здійснено структурний та кількісний аналіз метафоричних термінів, які є важливим засобом номінації та активним словотвірним чинником в англійській фаховій мові ветеринарної медицини. Об'єктом нашого дослідження є метафоричні терміни англійської фахової мови ветеринарної медицини, а предметом – їх структурна класифікація. Метою статті є аналіз та класифікація метафоричних термінів англійської фахової мови ветеринарії за морфологічним принципом. Завдання зводиться до поділу метафоричних термінів цієї термінології на певні класи та вивчення їхніх структурних моделей. Корпус дослідження складають метафоричні терміни, відібрані методом суцільної вибірки з сучасних фахових словників. Англійська фахова мова ветеринарії будується на основі загальноживової мови й знаходиться з нею в постійному взаємозв'язку (використовує загальну граматику: морфологію і синтаксис), але має різні сфери реалізації лексики. Саме тому для метафоричних термінів англійської фахової мови характерний передусім морфологічний та синтаксичний спосіб термінотворення. Структурний аналіз метафоричних термінів спрямований на визначення найефективніших способів експлікації метафоричних значень в досліджуваній фаховій мові. Встановлено, що метафоричні терміни можуть бути виражені термінами-кореневими словами, композитами та словосполученнями. В залежності від належності слова, яке вжито в переносному значенні, до тієї чи іншої частини мови досліджено іменникові, прикметникові та прислівникові терміни-метафори, визначено найактивніші з них, описано їх основні структурні моделі.

Ключові слова: метафора, ветеринарна медицина, структура, прості терміни, похідні терміни, складні терміни (композити), словосполучення.

Англомовні запозичення в сучасній українській термінології сфери біотехнологій**Олена СИРОТИНА,**

кандидат педагогічних наук,

доцент іноземної філології і перекладу мов і перекладу,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

03041, Героїв Оборони, 15, Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-4802-4891>

Анотація. У статті розглядається явище англомовних запозичень сфери біотехнологій в сучасній українській термінології. Об'єктом дослідження є англомовні запозичені термінологічні біотехнологічні одиниці, відібрані зі спеціалізованих словників, наукових праць з проблем біотехнології та інтернет-сайтів, присвячених створенню та виробництву нових модифікованих організмів та продуктів. У дослідженні виділено основні тенденції та мотиваційні чинники, які визначають процес введення англомовних запозичень в сучасну українську термінологію сфери біотехнологій. Серед ключових мотивацій запозичення англомовних термінів у сферу біотехнологій визначаються такі, як відсутність аналогів в рідній мові, потреба в розмежуванні понять, спеціалізація та соціально-психологічні чинники, що впливають на престижність іншомовних слів. У статті також розглянуто структурні аспекти англомовних лексичних запозичень у сфері біотехнологій, зокрема прості та похідні терміни, а також композити. Наголошується на широкому використанні англомовних запозичених багатокомпонентних термінів біотехнологічної галузі в українській мові, що вказує на тенденцію до деталізації та уточнення об'єктів у науковому дискурсі. Аналіз лексичних запозичень у сфері біотехнологій свідчить про динамічний розвиток термінології в українській мові, а також про вплив англійської мови на цей процес. Це важливий аспект для наукового спілкування та подальшого розвитку сучасних технологій.

Ключові слова: запозичення, біотехнологічна термінологія, мотиваційні чинники, структурні аспекти.

Актуальність дослідження (Introduction). Протягом останніх десятиліть у зв'язку з активним розвитком різних аспектів міжмовної взаємодії увагу багатьох мовознавців привертають процеси запозичення іншомовної лексики в українську мову.

Сучасний світ переживає стрімкий прогрес біотехнологій, який супроводжується інтенсивним формуванням біотехнологічної терміносистеми. У цьому процесі значну роль відіграє терміносфера англійської мови, що продукує до терміносистем-реципієнтів велику кількість запозичених найменувань, які відображають останні досягнення в біотехнологіях. Ці запозичення стають невід'ємною частиною фахового лексичного складу, і їх правильний переклад має важливе значення для передачі точного змісту іноземних наукових робіт, документації та спілкування в цій галузі.

Сфера біотехнологій, як сукупність явищ, що потребують адекватної номінації, є одним із основних джерел інновацій, не

лише для англійської мови, але і для інших європейських мов, враховуючи наростаючий статус англійської як мови міжнародного спілкування. Збільшення кількості лексичних та фразеологічних одиниць, пов'язаних з біотехнологією, пояснює підвищений дослідницький інтерес до цієї сфери як одного з джерел поповнення словникового складу.

Лінгвісти виконали ряд досліджень біотехнологічної термінології, що визначають її основні характеристики. Низку статей, пов'язаних з біотехнологічною термінологією, написала О. Мишак: "The main means of formation of biotechnological terms" (2017), "Definition of the Term Biotechnology" (2019), "English Neologisms of Biotechnology Sphere" (2019), "Morphological peculiarities of English one component terms of biotechnologies" (2017), "Formation of English biotechnological terms on the basis of Greek and Latin prefixes" (2018), "Abbreviation as a method of terminology formation used in biotechnology" (2017).

"The main means of formation of

© О. Сиротіна

biotechnological terms" (Myshak, 2017), "Morphological peculiarities of English one component terms of biotechnologies" (Myshak, 2017), "Formation of English biotechnological terms on the basis of Greek and Latin prefixes" (Myshak, 2018), "Abbreviation as a method of terminology formation used in biotechnology" (Myshak, 2017).

Дослідженню багатокomпонентних біотехнологічних термінів та їх перекладу присвячені наукові студії О. Сиротіна "Multi-Component English Terms of Biotechnology Sphere" (2017) і «Особливості структури та перекладу біотехнологічних термінів» (2012), в яких розглянуто специфіку функціонування термінів-словосполучень та складні випадки їх перекладу через семантико-синтаксичні невідповідності структур в українській та англійській мовах.

Л. Рогач зосереджує свою увагу, переважно, на семантичних явищах, що визначають англійську біотехнологічну термінологію (Рогач, 2019).

За останні кілька років О. Сиротіна опублікувала низку статей, присвячених концептуальним домінантам і когнітивним категоріям англomовної біотехнологічної термінології (Сиротіна, 2020; 2021; 2022). В зазначених роботах дослідниця розглядає лінгвокогнітивні аспекти метафоризації, когнітивні категорії простору, ознаки та процесу на матеріалі англomовної термінології біотехнологічної галузі.

Незважаючи на велику кількість праць, присвячених біотехнологічній термінології в науковій літературі, проблема мовного запозичення потребує докладного дослідження у зв'язку з актуалізацією різних аспектів взаємодії мов. Виникає нагальна потреба у теоретичному та практичному вирішенні проблем адаптації, уніфікації та стандартизації запозичених термінів.

Актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю аналізу особливостей новітніх англomовних запозичень у сфері біотехнологій, причин їхнього виникнення у лексичній системі української мови та розробки принципів їхньої класифікації.

Матеріали та методи дослідження (Materials and methods of research). Матеріалом дослідження стала вибірка,

що складається з понад 800 термінологічних одиниць сучасної англійської мови, пов'язаних зі сферою біотехнології, відібраних зі спеціалізованих словників (Словник найуживаніших термінів з екології, біотехнології і біоенергетики, Англо-український глосарій термінів аграрної екології та екобіотехнології, Англо-російсько-український тлумачний словник з біотехнології, Glossary of Biotechnology and Genetic Engineering, FAO Glossary of Biotechnology for Food and Agriculture, Glossary of Biotechnology Terms) статей, наукових робіт з питань біотехнології, Інтернет-сайтів, присвячених створенню та виробництву нових модифікованих організмів і продуктів тощо.

В роботі використано наступні методи дослідження: теоретичний аналіз наукових джерел, лінгвістичний опис та його універсальні прийоми семантизації, інтерпретації, спостереження за мовними фактами. Застосовано також зіставний метод, компонентний аналіз та його елементи. Сукупність вищезазначених методів сприяла комплексному дослідженню англomовних термінологічних запозичень в галузі біотехнології.

Метою роботи (The aim of the paper) є дослідження англomовних запозичень сфери біотехнології в українській мові.

Аналіз літератури (Literature Review). Протягом останніх десятиліть, в зв'язку з активним розвитком різних аспектів міжмовної взаємодії, особливу увагу мовознавців привернула значущість процесу запозичення іншомовної лексики в українську мову. Низка робіт лінгвістів, таких як Э. Райст, Э. Хауген, Л. Блумфілд, Л. Дубровіна, Л. Булаховський, присвячена дослідженню іншомовних запозичень.

У вітчизняному мовознавстві проблема іншомовних запозичень у складі української мови розглядається численними науковцями, серед яких О. Потебня, І. Огієнко, О. Муромцева, Ю. Жлуктенко, Л. Лисиченко, О. Медведєвою, Л. Архипенко та інші. Словотвірне освоєння запозичень розглядається в роботах С. Рижикової, Л. Чурсіної, Д. Мазурик. О. Стишов і О. Тодор розглядають запозичення слів як ефективний спосіб поповнення лексичного складу мови. В. Симонюк аналізує лексико-

семантичну рецепцію іншомовних слів в українській мові. С. Федорець досліджує англійські запозичення в мові сучасної української реклами.

Низка дослідників, таких як Н. Попова, Л. Архипенко, А. Ломовцева займаються проблемами структурно-семантичних особливостей новітніх лексичних запозичень з англійської мови в українську. І. Скорейко-Свірська досліджує англомовні запозичення в українській науково-технічній термінології. Об'єктом уваги Т. Саржевської є взаємодія питомих та запозичених одиниць у термінології гуманітарних наук. Над цією проблемою працювали В. Радчук, С. Караванський, В. Русанівський і багато інших українських дослідників.

Результати (Results). Вивчаючи процес поповнення словникового складу мови, важливо вирішити, що слід розуміти під запозиченням і які терміни можна вважати запозиченими. Згідно з загальноприйнятим визначенням, запозичення – це процес переміщення елементів різного типу з однієї мови в інші мови. Зокрема, Ж. Фелізон надає таке тлумачення: «Запозичення – це процес, під час якого мова набуває лінгвістичні одиниці з іншої мови» (Phelizon, 1976).

Г. Багрій характеризує запозичення як універсальне мовне явище, яке полягає в прийнятті однією мовою лінгвістичного матеріалу із іншої мови через міжмовні контакти, що можуть відрізнятися за рівнем і формами. Варто підкреслити, що вивчення цього процесу як наслідку контактів між народами та їхніми мовами має важливе значення для вирішення численних лінгвістичних проблем і питань, пов'язаних з історією, археологією, психологією та іншими науками (Багрій, 2014: 29-30).

Б. Л. Хоффер, професор англійської мови в Університеті Трініті та один із засновників Міжнародної асоціації міжкультурної комунікації, трактує «запозичення» як процес імпорту мовних елементів з однієї лінгвістичної системи в іншу, процес, який відбувається будь-коли, коли дві культури перебувають у контакті протягом певного періоду часу (Хоффер, 2002).

Всесвітня глобалізація, стрімкі зміни в економіці, комп'ютерних та біологічних технологіях, а також розширення

міжнародного співробітництва України з іншими країнами світу спричинили стрімке надходження в українську мову англомовної лексики, оскільки виникла потреба в найменуванні українською мовою нових явищ, що вже існують у англомовній світовій практиці. Зв'язок України із зарубіжними країнами, зокрема англомовними, суттєво сприяв інтеграції англійської лексики в українську мову. Активне впровадження англомовних термінів є адекватною реакцією на процеси, що відбуваються в Україні.

Цей факт спричиняє виникнення процесу запозичень, що є неминучим у будь-якій термінології та зрештою збагачує її. Всього в сучасній українській термінології 40% іншомовних термінів, запозичених на різних етапах розвитку мови, різними шляхами (калькуванням, транслітерацією) і з різних причин (Семчинський, 2015 : 137).

Загалом, нові слова у різних мовах світу з'являються постійно. Не всі вони приживаються, але якась частина залишається. Цей процес свідчить, що мова «жива» та невинно розвивається. В українській мові нові поняття з'являються увесь час. Це пов'язано зі змінами, які відбуваються сьогодні в житті суспільства, починаючи від появи нових предметів повсякденного вжитку і закінчуючи культурно-естетичними, соціально-політичними ідеями. Сучасні міжнародні відносини характеризуються інтеграційними процесами, що сприяють стрімкому розповсюдженню запозичених слів, велику кількість яких складають англомовні запозичення. Це явище є неоднозначним. Якщо для позначення нових слів ми обмежимося запозиченнями і не будемо творити нових слів, то можемо втратити рідну мову. Загалом, лексичний склад будь-якої мови не є сталий, це відкрита система, яка постійно поповнюється новими лексемами. Поява великої кількості англомовних запозичень у сучасній науково-публіцистичній літературі викликають неоднозначне ставлення мовознавців: з одного боку, дослідники відзначають певне збагачення мови, наближення за допомогою асимільованих англійських запозичень до світових досягнень у науковій, економічній, торговельній сферах, з іншого, –

спостерігається переважання та засмічення рідної мови чужими лексемами, часто-густо навіть за наявності власне українських відповідників. Тому питання іншомовних запозичень, зокрема англомовних, залишається актуальним і сьогодні та заслуговує ретельного дослідження.

Процес новітнього запозичення англіцизмів в українську мову відбувається у межах загальної для всіх сучасних мов тенденції до універсалізації та інтернаціоналізації словникового складу. Особливістю сучасного періоду є те, що найчастіше за основу інтернаціональної лексеми обирається англійська за походженням номінація – власна або створена в англійській мові на базі латинських або грецьких міжнародних елементів. Цьому також сприяє й той факт, що протягом минулого сторіччя англійська мова стала мовою міжнародного спілкування та посіла місце засобу інтернаціональної комунікації. Процеси глобалізації, що протікають у сучасному світі, призвели до необхідності наявності загальновживаної мови. Англійська мова відповідає вимогам до такої мови. Існує думка, що у наш час англійська мова виконує функції, подібні до тих, що виконували раніше латинська та французька мови. Чинники, що вплинули на таке становище англійської мови: 1) багатство і глибина лексичного складу; 2) гнучкість, яка проявляється на різних рівнях мовної системи; 3) вищий ступінь уніфікації граматики порівняно з іншими світовими мовами; 4) відносна простота у плані правопису та вимови; 5) космополітичний характер англійської мови, яка запозичила безліч слів з інших мов. Також це політична та економічна перевага та інші екстралінгвістичні фактори. Ключовим для стабільності глобального статусу англійської мови є той факт, що саме ця мова стала основною для інтернет-комунікації, до якої зараз залучено понад 5 мільярдів осіб.

Серед найважливіших причин запозичень науковці визначають: 1) потребу в найменуванні нового об'єкта, відсутність у рідній мові еквівалентного слова для нового предмета, явища чи поняття; 2) потребу в розмежуванні змістово близьких, проте не тотожних

понять, прагнення до підвищення чіткості терміну; 3) потребу в спеціалізації поняття в тій чи іншій сфері; 4) наявність у мові, яка запозичує, сформованих терміносистем, що мають традиційні джерела запозичення термінів, тенденція до використання одного запозиченого слова замість звороту в українській мові, наприклад в біотехнології: *splicing* – укр. сплайсинг: а) при дозріванні еукаріотичної іРНК процес, який видаляє послідовності інтронів і ковалентно з'єднує послідовності екзонів (Zaid et al., 1999: 153); б) у генетичній інженерії термін позначає лігування двох фрагментів ДНК; 5) соціально-психологічні причини – сприйняття іншомовного слова як більш престижного.

В українській мові є ще одна специфічна причина, що стимулює поповнення лексикону англіцизмами, – використання одиниць англійського походження як альтернативу русизмам, чи словам, що потрапили в українську мову через російську і багатьма сприймаються як русизми (Анжук, 2008 : 191- 197).

Іноземна термінологічна лексика є незамінним засобом лаконічної й точної передачі інформації в текстах, призначених для вузьких фахівців. У зв'язку із стрімким впровадженням у наше життя новітніх біотехнологій активно розвивається біотехнологічна терміносистема, в становленні якої значну роль відіграє терміносфера англійської мови, яка продукує до терміносистем-реципієнтів велику кількість запозичених найменувань. Біотехнологічна наука обслуговується виключно англомовною термінологією, хоча розробка наукових досліджень в галузі біотехнології не є пріоритетом англо-американського співтовариства, тому особливо відчувається вплив біотехнологічних інновацій на розвиток термінологічних одиниць англійської мови.

Сфера біотехнології як сукупність феноменів, що потребують адекватної номінації, є однією з основних джерел інновацій не тільки в англійську мову, але й в інші європейські мови з урахуванням того, що останнім часом англійська мова набуває статусу мови міжнародного спілкування.

Українська біотехнологічна термінологія активно використовує

англомовні запозичення, оскільки англійська мова є однією з основних мов у галузі науки та технологій, включаючи біотехнологію. Серед основних чинників, які впливають на використання англомовних слів і термінів в українській біотехнологічній термінології, можна виділити наступні.

1. Глобалізація. Біотехнологія – це галузь, де інновації та дослідження швидко поширюються по всьому світу, і велика кількість наукових публікацій та досліджень проводяться англомовними вченими. Біотехнологія часто вимагає міжнародного співробітництва та обміну інформацією між вченими та компаніями з різних країн. Використання англійської термінології допомагає полегшити спілкування між різними національностями та культурами, оскільки англійська є мовою міжнародного спілкування в науці та технологіях. Це призводить до природного використання англійської термінології в українській біотехнології.

2. Відсутність точних відповідників. Деякі поняття і технології в біотехнології можуть бути новими або унікальними і не мати точних відповідників в українській мові. У таких випадках англійські терміни використовуються для передачі специфічної інформації.

3. Потреба у стандартизації. В біотехнології важлива стандартизація і спільне розуміння термінів. Використання англомовних термінів може допомогти забезпечити однозначність і спільне розуміння у міжнародному співробітництві.

4. Наявність великої кількості англомовної літератури. Англійська мова вважається мовою наукового та технічного прогресу, і багато важливої інформації, новин та розробок доступні в першу чергу англійською. Використання англійської термінології сприяє доступності цієї інформації для українських фахівців та дослідників. Багато українських науковців та студентів вивчають біотехнологію на англійськомовних курсах, а також користуються англомовною науковою літературою. Це сприяє поширенню англійської термінології. Запозичення англійських термінів може бути корисним для точного передавання специфічних наукових концепцій та дослідницьких розробок в біотехнології, але важливо

враховувати потреби української мови та споживачів і забезпечувати відповідний переклад і пояснення цих термінів для розуміння українськими громадянами та фахівцями в галузі.

Незалежно від причин важливо забезпечити адекватний переклад та адаптацію іноземних термінів до української мови, щоб зберегти якість та зрозумілість наукового та технічного спілкування в галузі біотехнології.

Важливо збалансувати використання англійських термінів зі збереженням української мови та культурної спадщини. Розробка відповідних українських термінів, створення словників та рекомендацій для перекладу допомагають зберегти баланс і сприяти розвитку української біотехнологічної термінології.

Сучасна українська термінологія активно поповнюється новими англомовними одиницями, особливо тими, що репрезентують інноваційно-технічну сферу. Так, наприклад, буденними вже стали такі терміни з біотехнологічної галузі: *генетично модифікований організм (ГМО), біотехнології, генна інженерія, генетичний матеріал, клонування, аутбридинг, ембріотехнологія, онкоген, канцерогенний, біоаугментація, біоаналіз, псевдоген, гимеропластика, реплікація, біосенсор, біореактор, генетичний маркер, сплайсинг* та багато інших.

Мовними запозиченнями є назви біотехнологічних препаратів, наприклад: *інсулін – Insulin* (препарат для лікування діабету); *еритропоетин – Erythropoietin* (препарат для стимулювання червоних кров'яних тілець); *ремкейд – Remicade* (препарат для лікування захворювань імунної системи); *енбрел – Enbrel* (препарат для лікування ревматоїдного артриту); *глівек – Gleevec* (препарат для лікування лейкемії); *авастін – Avastin* (препарат для лікування раку); продуктів і лікарських засобів, наприклад: *продукти генної терапії – Gene Therapy Products, моноклональні антитіла – Monoclonal Antibodies, терапія заміною ферментів – Enzyme Replacement Therapy, терапія стовбуровими клітинами – Stem Cell Therapies, редагування генів за допомогою технології – CRISPR-Cas9 Crispr-Cas9 Gene Editing* (Zaid et al.,1999 : 113).

© О. Сиротіна

Існування закордонних біотехнологічних компаній та організацій також спричинило появу запозичень в українській мові: *Амген* – *Amgen: США*, глобальний біотехнологічний гігант, спеціалізується на розробці лікарських препаратів; *Генентек* – *Genentech: США*, компанія, що займається розробкою та виробництвом біотехнологічних лікарських препаратів; *Новартис* – *Novartis: Швейцарія*, фармацевтична компанія, яка також активно вкладає в біотехнологічні дослідження; *Редженерон Фармацевтикалс* – *Regeneron Pharmaceuticals США*, спеціалізується на біотехнологічних методах лікування; *Біоген* – *Biogen: США*, фармацевтична компанія, яка фокусується на нейробиологічних дослідженнях; *КРІСПР Терапевтикс* – *CRISPR Therapeutics Швейцарія/США*, спеціалізується на редагуванні геному за допомогою технології CRISPR; *БіоНТЕХ*: *BioNTech: Німеччина*, відома своєю роботою над вакциною проти COVID-19 в співпраці з Pfizer; *Модерна* – *Moderna США*, інша компанія, яка розробляє вакцину проти COVID-19; *АстраЗенека* – *AstraZeneca: Велика Британія/Швеція*, фармацевтична компанія з інтересами в біотехнологіях (FAO Glossary).

За структурою лексичні запозичення сфери біотехнологій поділяємо на прості, похідні терміни та композити.

На підставі вивченого матеріалу було встановлено, що кількість простих українських запозичених термінів у сфері біотехнології становить 19%. До цих термінів відносяться виключно вузькоспеціалізовані терміни, запозичені з латинської та грецької мов, які не функціонують поза науковою сферою, наприклад: *клон*, *вакцина*, *гамета*, *гормон*.

Показники похідних термінів в англійській та українській мовах майже однакові – 60% англійської та 62% української, але шляхи створення та афікси, що використовуються в мовах, можуть відрізнятися. В англійській мові найпродуктивніші суфікси сфери біотехнології – це суфікси з абстрактним значенням *-ion*, *-tion*, *-ation*, and *-or*, які утворюють іменники зі значенням дії або процесу. В українській мові англійським термінам із суфіксами *-ion* / *-tion* та *-or*

зазвичай відповідають терміни, що містять латинські суфікси - *атор*, *-ація* та *-ор* і утворені шляхом транслітерації та / або калькування, наприклад: *гібридизація*, *рекомбінація*, *реплікація*, *біосенсор*, *термінатор*, *стимулятор*. Однак є й такі випадки в українській мові, коли запозичений термін утворюється шляхом поєднання транслітерації та калькування, але з використанням суфікса української мови, наприклад, *cloning* – *клонування*, *sequencing* – *секвенування*, *insemination* – *запліднення*, *mapping* – *картування*.

Для запозичених біотехнологічних термінів-прикметників в українській мові найпродуктивнішими є такі суфікси: *-ичн* / *ічн* (*абіотичний*, *біотехнологічний*, *метаболический*, *соматичний*, *органічний*, *генетичний*, *гібридологічний*, *метаболічний*); *-енн* (*антропогенний*, *екзогенний*, *ендогенний*, *гетерогенний*, *гомогенний*, *канцерогенний*); *-ов* (*міжродовий*, *гідратований*, *пістоновий*, *залишковий*); *-н* (*одноклітинний*, *гаметний*, *ядерний*, *маркерний*, *кислотний*); *альн-*, *лін-* (*моноклональний*, *базальний*, *латеральний*, *поглинальний*, *функціональний*).

Характерні для біотехнологічних запозичень української мови і композитні утворення. Композит – похідне складне слово, утворене способом основоскладання, в широкому розумінні композити витлумачують як складні слова, утворені з двох або кількох слів, основ чи коренів.

Складні слова в українській мові, як і в англійській створені шляхом примикання, тобто вони не містять сполучних елементів і мають зрощене написання, наприклад: *химеропластика*, *макромолекула*, *макрофаг*, *хроматографія*, *радіоімунаналіз*, *ретровірус*, *пірофосфат*, *псевдоген*, *іоаугментація*, *біоаналіз*, *бактеріоцин*, *бактеріофаг*, *бакуловірус*, *ембріотехнологія*, *ембріогенез*, *глюкоінвертаза*, *гіалоплазма*, *онкоген*, *біоаугментація*, *біоаналіз*. Невелика кількість запозичень термінів біотехнології в українській мові, як і в англійській, графічно пов'язані і мають переносні орфограми, наприклад: *бета-галактозидаза*, *гель-фільтрація*, *бетаситостерин*, *ген-сирота*, *даунстрім-процесинг*, *нонсенс-мутація*.

Сучасна наука все більш прагне до

конкретизації існуючих термінів, що виявляється у істотному тяжінні до багатокомпонентних термінів в науково-технічних текстах з біотехнологій. Це сприяє деталізації та уточненню об'єктів у науковому дискурсі.

Багатокомпонентні термінологічні словосполучення стали характерними для термінотворення ХХ століття, особливо останніх 3-4 десятиліть, що відзначають період прогресивного розвитку науки і техніки. З розвитком науки росте і складність мовних засобів, призначених для позначення предметів та явищ у цих галузях.

Згідно з нашими спостереженнями багатослівні терміни є найпоширенішими в сфері біотехнологій. Ці терміни, які лінгвісти називають термінологічними словосполученнями, утворюють синтаксичні конструкції за допомогою поєднання двох або більше термінів на основі семантичної сполучуваності.

У нашому дослідженні ми визначили декілька видів запозичених термінологічних біотехнологічних словосполучень. Одним з них є атрибутивні словосполучення, які складаються з основного іменника та прикметника (дієприкметника), який узгоджений з ним, у ролі визначального слова. Структурно такі словосполучення мають форму "прикметник (дієприкметник) + іменник". В атрибутивних словосполученнях основний елемент виражений іменником у називному відмінку, тоді як атрибутивний елемент представлений прикметником, який виконує функцію препозитивного визначення. При цьому основний елемент термінологічного сполучення визначає родову ознаку поняття, а атрибутивний елемент – видову. Наприклад: *генетична карта, геномна бібліотека, інактивований агент, клітинна терапія, генетична інженерія, стовбурові клітини, геномне редагування* (Мельничук, 2009).

Об'єктні словосполучення є групою іменникових сполучень для вираження понять про предмети. Синтаксично вони складаються з поєднання іменника з визначальним компонентом у родовому відмінку і є ключовими засобами конкретизації позначуваного. Наприклад: *клонування тканин, біоінженерія тканин,*

секвенування геному, експресія гена, секвенування ДНК.

Змішані словосполучення мають в структурі одного термінологічного словосполучення одночасно кілька видів синтаксичних відносин. Наприклад: *генетично модифіковані організми, опосередкована антитілами імунна відповідь, маркерний ген стійкості до антибіотика, полімеразна ланцюгова реакція з довільними праймерами, транспортний білок пластид* (Олійник, Ритікова, 2014).

Висновки (Conclusions). У статті проаналізовано процес введення англomовних запозичень в сучасну українську термінологію сфери біотехнологій. Виділено основні тенденції та мотиваційні чинники, які визначають цей процес. Серед ключових мотивацій для введення англomовних термінів у сферу біотехнологій визначаються такі, як відсутність аналогів в рідній мові, потреба в розмежуванні понять, спеціалізація та соціально-психологічні чинники, що впливають на престижність іншомовних слів.

У цілому, процес адаптації англomовних термінів у сучасній українській термінології біотехнологій є складним явищем, обумовленим як лінгвістичними, так і соціокультурними факторами, що свідчить про необхідність вивчення та розуміння впливу мовного виміру на науковий та технічний прогрес. У дослідженні також розглянуто структурні аспекти лексичних запозичень у сфері біотехнологій, зокрема прості та похідні терміни, а також композити. Наголошується на широкому використанні англomовних запозичених багатокомпонентних термінів біотехнологічної галузі в українській мові, що вказує на тенденцію до деталізації та уточнення об'єктів у науковому дискурсі. Аналіз лексичних запозичень у сфері біотехнологій свідчить про динамічний та різноманітний розвиток термінології в українській мові, а також про вплив англійської мови на цей процес. Це важливий аспект для наукового спілкування та подальшого розвитку сучасних технологій.

Список використаних джерел

Ажнюк Б. М. Англіцизми в сучасній українській, російській і чеській мовах. Мовознавство. 2008. №2-3. С.191-197.

Багрий Г. Компаративний аналіз вживання англomовних запозичень у сучасних засобах масової інформації. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство), 2014. №20. С. 29–33.

Мельничук М. Д., Гайченко В. А., Григорюк І. П., Дубровін В. О., Чайка В. М. Словник найуживаніших термінів з екології, біотехнології і біоенергетики. Київ: Видавничий центр НУБіП України, 2009. 292 с.

Олійник, А., Ритікова, Л. Англо-російсько-український тлумачний словник з біотехнології. Київ : Вид. центр НУБіП, 2014. 154 с.

Порач Л. Semantic Phenomena Characterizing English Terminology of Biotechnology. Сучасні дослідження з іноземної філології. 2019. Вип. 17. С. 112-120.

Семчинський С. До питання про сучасне засвоєння українською мовою англіцизмів. Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії. 2015. С. 137–140

Сиротін О. С. Особливості структури та перекладу біотехнологічних термінів. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки». 2012. № 2 (4). С. 206-209.

FAO Glossary of Biotechnology for Food and Agriculture http://www.fao.org/biotech/index_glossary.asp?lang=en

Hoffer B. L. Language Borrowing and Language Diffusion: an Overview. Intercultural Communication Studies XI: 4. 2002. URL: <http://web.uri.edu/iaics/files/01-Bates-L.-Hoffer.pdf>

Myshak O. Structural and derivational analysis of English biotechnology terminology. Cogito: Multidisciplinary Research Journal, 2016. No. 4. P. 131–136.

Myshak O. The main means of formation of biotechnological terms. European Journal of Research. 2017. Vol. 3 (3). P. 19– 40.

Myshak E. Formation of English biotechnological terms on the basis of Greek

and Latin prefixes. Cogito-Multidisciplinary Research Journal, 2018 (2), 116-123.

Myshak, E. Abbreviation as a method of terminology formation used in biotechnology. Cogito-Multidisciplinary research Journal, 2017, (2), 107-115.

Phelizon J. H. Vocabulaire de la linguistique. Paris: edsRoudel. 1976. 280 p.

Syrotina H. Concept Categories Expressed in English Terms of the Biotechnology Sphere. Cogito-Multidisciplinary research Journal, 2022 (1), 174-187.

Syrotina E. Linguocognitive aspect of metaphorization in the English language terminology of biotechnology sphere. Cogito-Multidisciplinary research Journal, 2020, 2, 202-212.

Syrotina E. Representation of the space category in the English terminology of biotechnology. Euromentor Journal-Studies about education, 2021, 12(1), 118-132.

Syrotin A. Multi-Component English Terms of Biotechnology Sphere. Cogito. Multidisciplinary. Research Journal. 2017. 9 (3). P. 78-86.

Zaid A., Hughes H.G., Porceddu E., Nicholas F. Glossary of biotechnology and genetic engineering. Food and Agriculture Organization of the United Nations, 1999, p. 112-115.

References

Azhnyuk. B. M. (2008). Anhlitsyzmy v suchasniy ukrayins'kiy, rosiys'kiy i ches'kiy movakh. [Anglicisms in modern Ukrainian, Russian and Czech languages]. Linguistics. No. 2-3. P.191-197.

Bagriy, H. (2014). Komparatyvnyy analiz vzhyvannya anhlomovnykh zapozychen' u suchasnykh zasobakh masovoyi informatsiyi [Comparative analysis of the use of English loanwords in modern mass media]. Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi. Series: Philology (linguistics), No. 20. P. 29–33.

Melnychuk, M. D., Gaichenko, V. A., Grigoryuk, I. P., Dubrovin, V. O., Chaika, V. M. (2009). Slovnyk nayuzhyvanishykh terminiv z ekolohiyi, biotekhnolohiyi i bioenerhetyky [Dictionary of the most frequently used terms in ecology, biotechnology and bioenergy]. Kyiv: Publishing Center of NUBiP of Ukraine, 292.

© О. Сиротіна

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 15, № 2, 2024

- Oliynyk, A., Rytikova, L. (2014). English-Russian-Ukrainian explanatory dictionary of biotechnology. Kyiv: Ed. NUBiP center, 154 p.
- Rogach, L. (2019). Semantic Phenomena Characterizing English Terminology of Biotechnology. *Modern research on foreign philology*. Vol. 17. P. 112-120.
- Semchynskyi, S. (2015). Do pytannya pro suchasne zasvoyennya ukrayins'koyu movoyu anhlitsyzmiv. [To the question of modern assimilation of anglicisms in the Ukrainian language] *Problemy ta perspektyvy rozvytku nauky na pochatku tret'oho tysyacholittya u krayinakh Yevropy ta Aziyi* [Problems and prospects of the development of science at the beginning of the third millennium in the countries of Europe and Asia]. P.137–140.
- Syrotin, O. S. (2012). Peculiarities of the structure and translation of biotechnological terms. *Bulletin of the Dnipropetrovsk University named after Alfred Nobel. Series "Philological Sciences"*. No. 2 (4). P.206-209.
- FAO Glossary of Biotechnology for Food and Agriculture http://www.fao.org/biotech/index_glossary.asp?lang=en
- Hoffer, B. L. (2002) *Language Borrowing and Language Diffusion: an Overview*. *Intercultural Communication Studies* XI: 4. 2002. URL: <http://web.uri.edu/iaics/files/01-Bates-L.-Hoffer.pdf>
- Myshak, O. (2016). Structural and derivational analysis of English biotechnology terminology. *Cogito: Multidisciplinary Research Journal*, No. 4. P. 131–136.
- Myshak, O. (2017). The main means of formation of biotechnological terms. *European Journal of Research*. Vol. 3 (3). P. 19– 40.
- Myshak, E. (2018). Formation of English biotechnological terms on the basis of Greek and Latin prefixes. *Cogito-Multidisciplinary Research Journal*, (2). P. 116-123.
- Myshak, E. (2017). Abbreviation as a method of terminology formation used in biotechnology. *Cogito-Multidisciplinary research Journal*, (2). P. 107-115.
- Phelizon, J. H. (1976). *Vocabulaire de la linguistique*. Paris: edsRoudel. 280 p.
- Syrotina, H. (2022). Concept Categories Expressed in English Terms of the Biotechnology Sphere. *Cogito-Multidisciplinary research Journal*, (1). P. 174-187.
- Syrotina, E. (2020). Linguocognitive aspect of metaphorization in the English language terminology of biotechnology sphere. *Cogito-Multidisciplinary research Journal*, 2. P.202-212.
- Syrotina, E. (2021). Representation of the space category in the English terminology of biotechnology. *Euromentor Journal-Studies about education*, 12 (1). P. 118-132.
- Syrotin, A. (2017). Multi-Component English Terms of Biotechnology Sphere. *Cogito. Multidisciplinary. Research Journal*. 9 (3). P. 78-86.
- Zaid, A., Hughes, H.G., Porceddu, E., Nicholas, F. (1999). *Glossary of biotechnology and genetic engineering*. Food and Agriculture Organization of the United Nations. P. 112-115.

English Borrowings in the Modern Ukrainian Terminology of Biotechnology

Olena SYROTINA,

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor
at the Foreign Philology and Translation Department,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
15 Heroyiv Oborony Street, Kyiv 03041, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-4802-4891>

Abstract. The article deals with the phenomenon of English borrowings in the field of biotechnology in modern Ukrainian terminology. The object of the study is English borrowed biotechnological terminological units selected from specialized dictionaries, scientific works on biotechnology and Internet sites devoted to the creation and production of new modified organisms and products. The study identifies the main trends and motivational factors that determine the process of introducing English borrowings into the modern

Ukrainian biotechnology terminology. The key motivations for borrowing English terms in the field of biotechnology include the lack of equivalents in the native language, the need to differentiate between concepts, specialization, and socio-psychological factors that affect the prestige of foreign words. The article also examines the structural aspects of English lexical borrowings in the field of biotechnology, including simple and derived terms, as well as composites. The article emphasizes the widespread use of English borrowed multicomponent terms of the biotechnology industry in the Ukrainian language, which indicates a tendency to detail and clarify objects in scientific discourse. The analysis of lexical borrowings in the field of biotechnology shows the dynamic development of terminology in the Ukrainian language, as well as the influence of English on this process. This is an important aspect for scientific communication and further development of modern technologies.

Keywords: borrowings, biotechnology terminology, motivational factors, structural aspects.

COMMUNICATION STUDIES. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 37.015.31:379.823:502.131.1

[http://dx.doi.org/10.31548/philolog15\(2\).2024.09](http://dx.doi.org/10.31548/philolog15(2).2024.09)

Екологічна медіаграмотність в умовах сталого розвитку

Світлана ХАРЧЕНКО

доктор філологічних наук, професор

Національний університет біоресурсів і природокористування України

03041, Героїв Оборони, 15, Київ, Україна

<http://orcid.org/0000-0001-9336-1259>

Анотація. Вступ. У сучасному світі все стрімко змінюється, і змінюється, погіршуючи природний баланс між використаним і відтвореним, що і стало причиною катастрофічної деградації довкілля в масштабах біосфери, а також загрозою навкіллю і здоров'ю людини. Розмірковування про способи подолання цієї кризи та усунення (або послаблення тиску) загроз привели світ до концепції сталого розвитку, яка, з-поміж іншого, опирається і на екологічну грамотність.

Методи. У дослідженні використано низку загальнонаукових та лінгвістичних методів. Зокрема, методи аналізу, синтезу, дедукції та індукції, дискурс-аналіз, описовий метод застосовано для обґрунтування теоретичної бази дослідження та узагальнення власних спостережень. Термінологічний аналіз застосовано до розгляду понять «екологічна грамотність», «екологічна медіаграмотність», «екомедійна грамотність».

Результати та обговорення. Дискурс-аналіз дав підстави висновувати, що поняття «грамотність», «екологічна грамотність» протягом останнього століття істотно еволюціонували. Підкреслено, що в контексті сталого розвитку екологічна грамотність є ключовим поняттям для формування, корегування поведінки кожного індивідуума, щоб свідомо реагувати на екологічні виклики в сучасному світі. Екологічну грамотність потрактовано як концепцію, що є основою для майбутнього усвідомленого, відповідального сприйняття довкілля, прийняття рішень і вчинення дій для відновлення рівноваги в життєвому середовищі, а також знання, навички і мотивацію запобігання новим екологічним загрозам. В основі такого потрактування — ідеологія сталого розвитку. Усвідомлення екологічних проблем і турбота про довкілля задля його збереження і відновлення є сучасною світовою стратегією розвитку людства. Запропоновано складові екологічної грамотності. Зазначено, що екологічна грамотність базується на концепції захисту довкілля через обізнаність. Простежено роль медіа у вирішенні екологічних загроз. На прикладі Національного університету біоресурсів і природокористування України показано формування екологічної грамотності через змістове наповнення навчальних дисциплін спеціальності «Журналістика».

Ключові слова: екологічна медіаграмотність, сталий розвиток, екологізація свідомості, екоетичний імператив, навчання впродовж життя, неформальна освіта, інформальна освіта.

Актуальність (Introduction).

Вибуховий розвиток цифрових технологій надав нам безпрецедентний доступ до інформації за принципом «тут і зараз». Водночас цифрові технології (зокрема штучний інтелект, інструменти для редагування фото, відео, аудіо) ускладнюють ідентифікацію надійних джерел. І шалений потік інформації також потребує значних зусиль, щоб відділити правду від вигадки, а то й від відвертої брехні, щоб пізнавати маніпуляції, пропаганду. Правдива, достовірна інформація будь-якого тематичного

спрямування стала надцінним ресурсом, а саму інформацію перетворили на товар. Поняття «медіаграмотність» в сучасному інформаційному, освітньому, науковому просторі – надпопулярне. Його розглядають у різних дискурсах, зокрема й в екологічному.

З іншого боку, в сучасному світі все стрімко змінюється. На жаль, зміни відбуваються за рахунок виснаження природних ресурсів, що відповідно погіршує баланс між використаним і відтвореним не на користь відтвореного, що і стало причиною катастрофічної

деградації довкілля в масштабах біосфери, а також загрозою навкіллю і здоров'ю людини. Розмірковування про способи подолання цієї кризи та усунення (або послаблення тиску) загроз, активний розвиток субдисциплінарних наук (етика й філософія довкілля, екологічна журналістика, екокритика в літературі, зелена політична теорія тощо) привели світ до концепції сталого розвитку, яка, з-поміж іншого, опирається й на екологічну грамотність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Literature Review). Зацікавлення екологічним дискурсом у всій його різноаспектності з погляду різних галузей знань відобразилося в наукових публікаціях. Активно вивчають й екологічну грамотність. Аналіз наявних наукових праць дав можливість виокремити кілька найдосліджуваних тем.

Науковці сходяться на тому, що екологічна грамотність – міцна основа для переходу до більш стійкого суспільства та здорового способу життя, наприклад [11; 12]. Її розглядають на практичних кейсах. Зокрема, К. Бессінжер і Ф. Х. Богнер розробили інтервенцію, зосереджену на афективних сферах, включаючи цінності навколишнього середовища, а також когнітивну сферу (особливо знання, пов'язані з дією та ефективністю) у напіваавтентичному навчальному середовищі ботанічного саду, ставлячи за мету сприяти отриманню знань, посилити концепцію учасника «Залучення природи в себе», оцінити ставлення учасників і намірів проекологічної поведінки [11]. Цілі вони досягли, що підкреслило потенціал запропонованих активностей для підвищення екологічної грамотності.

Використовуючи змішаний метод дослідження, де поєднано як якісні, так і кількісні методи, провели дослідження В. Х. Кая і Д. Ельстер, відшукуючи відповіді на питання: як експерти визначають екологічну грамотність, які поняття та контексти входять до рамок екологічної грамотності, які компетенції екологічно грамотної людини, що потрібно зробити, аби сприяти розвитку екологічно грамотних людей [14]. Оскільки вони вважали цю проблему складною, то використали техніку Delphi. За результатами дослідження вони запропонували

уточнений обсяг поняття «екологічна грамотність»: «знання та розуміння екологічних питань; наявність ставлення, занепокоєння, моралі та етики щодо навколишнього середовища; мати здатність і намір діяти екологічно відповідально; мати активну участь і соціальну участь, пов'язану з навколишнім середовищем, а також мати навички оцінювати дані та робити висновки, щоб сформувати власну думку та співпрацювати із зацікавленими сторонами для вирішення екологічних проблем» [14].

В іншому своєму дослідженні В. Х. Кая і Д. Ельстер працюють над визначенням і порівнянням дисперсії основних чинників, що впливають на екологічну грамотність п'ятнадцятирічних студентів, які навчаються в Сінгапурі, Естонії та Німеччині, що впливають на середні показники екологічної грамотності країн вибірки та ступінь впливу цих факторів [19]. Із цією метою вони розробили *шкалу екологічної грамотності*. Результати дослідження вказали на те, що "позакласні заходи" є детермінантом, який мав найбільш значний позитивний вплив на екологічну грамотність серед студентів у всіх трьох країнах.

Цікавить науковців і зв'язок між екологічною грамотністю, екологічним ставленням і здоровим способом життя. Наприклад, А. Бісвас на основі розробленого кількісного методу із застосуванням екологічної грамотності як головного предиктора в процесі досліджував екологічні аспекти способу життя з погляду сталого способу життя, споживання та індивідуального здоров'я [12]. Підсумовуючи результати, він стверджує, що постійний розвиток і застосування практик управління способом життя дозволить розробити політику та стратегії, які прагнуть переходу до сталого розвитку серед усіх зацікавлених сторін навколишнього середовища через розгалуження доброчесності окремих осіб, установ та організацій.

Розглядаючи екологічну грамотність як фактор консолідації українського суспільства в перспективі, Н. Сердюк розмірковує про те, що екологічна грамотність повинна стати складником загальної грамотності праці і знайти своє

реальне відображення в системі критеріїв соціально-економічної оцінки виробничих результатів як кожного трудового колективу, так і окремого індивіда [9].

Незважаючи на те, що терміном «екологічна грамотність» послуговуються активно, і він узвичаєний, загальноприйнятий, однак досі точаться термінологічні дискусії. В англійськомовному науковому дискурсі натрапляємо на три терміни *environmental literacy* (екологічна грамотність), *ecological literacy* (екологічне розуміння), *ecoliteracy* (еколітерація, або екограмотність (розуміння та усвідомлення екологічних проблем)). Науковці, розглядаючи названі дефініції, прагнули чітко визначити й окреслити їхні основні компоненти, а також міцно закріпити їхні характеристики в теоретико-філософські основи. Рушійною метою цих наукових пошуків було просування повних, орієнтованих на педагогіку та широко застосовуваних рамок для цих ідеалів, що дозволило б встановити стандарти та оцінювання навчальних досягнень [16]. Б. Б. Макбрайд, К. А. Брюер, А. Р. Берковіц, В. Т. Боррі, розглядаючи різноманітність поглядів на терміни, відзначаючи відмінне/спільне й нюанси, класифікували численні пропонувані структури екологічної грамотності, екологічного розуміння, еколітерації (екограмотності) (передових у галузях екологічної освіти, екології та ширших гуманітарних наук відповідно), а також зазначили, що їхнє дослідження є точкою відліку для продовження критичного дискурсу і джерелом натхнення для розробки і/або збагачення програм, спрямованих на культивування цих типів грамотності [16]. В українськомовному дискурсі функціонують терміни «екологічна грамотність» й «екологічна компетентність» (наприклад [5; 7]). Зокрема екологічний слід і екологічні напрацювання є ключовими поняттями для потенційного використання в курсах медіаосвіти, доповнених вивченням екомедіа. У цьому розділі подано загальний огляд цих концепцій, які стосуються екомедійної грамотності [15].

Н. Костриця і Н. Мазур розкривають зміст поняття «медіаграмотність журналіста». Автори наголошують на потребі розвивати вміння та навички

критичного мислення, оцінювати факти і події щодо їх достовірності, окреслюють завдання пошуку джерел інформації і виявлення критеріїв оцінювання журналістських текстів, також зосереджують увагу на виробленні навичок і засвоєнні базових знань для встановлення правдивої інформації і наголошують на визначенні ролі медіаграмотності у пропагандистсько-психологічних війнах [4].

Екологічну грамотність розглядають і в освітньому аспекті. О. Джам витлумачує екологічну компетентність як показник якості екологічної освіти та екологічної безпеки у системі принципів і стратегій сталого розвитку [1].

Актуальні проблеми екологічного виховання та освіти досліджує І. Ліпич [5]. Вона також розкриває механізми формування етичних імперативів в екологічній культурі особистості, зазначаючи, що «метою екологічного виховання є глибоке усвідомлення ідеї оптимальної взаємодії суспільства і природи (соціально-екологічний ідеал), свого зв'язку з природним середовищем і відповідальністю за його стан, що реалізується в відповідній діяльності й стилі поведінки» [5, с. 110].

Дослідниця В. Маркова звертає увагу на проблему експертності в медіапросторі. Вона на основі проведеного аналізу констатувала, що залучення експертів до коментарів під час підготовки журналістських матеріалів має технологічний характер, унаслідок чого з'явилася ціла низка проблем у співпраці журналістів з експертами та в сприйнятті аудиторією медіапродуктів, які містять експертні коментарі [6]. Вихід із такої ситуації дослідниця вбачає в тому, щоб взаємовідносини між журналістами й експертами змінити з технологічних на екологічні.

Попри те, що різні аспекти екологічної грамотності ставали предметом наукових розвідок, низка питань, пов'язаних з екологічною грамотністю потребує подальшого вивчення.

Мета розвідки (The aim of the paper) – розглянути екологічну грамотність як концепцію з погляду ідеології сталого розвитку, визначити її складники,

простежити роль медіа й освіти у вирішенні екологічних загроз.

Матеріали і методи дослідження (Materials and methods of research).

У дослідженні використано низку загальнонаукових та лінгвістичних методів. Зокрема, методи аналізу, синтезу, дедукції та індукції, дискурс-аналіз, описовий метод застосовано для обґрунтування теоретичної бази дослідження та узагальнення власних спостережень. Термінологічний аналіз застосовано до розгляду понять «екологічна грамотність», «екологічна медіаграмотність», «екомедійна грамотність».

Результати дослідження та їх обговорення (Results and Discussion).

Наше щодення оточене величезною кількістю повідомлень у різних формах. Повідомлення нас про щось інформують, вони нас розважають, вони нам щось продають тощо. Щоб бути функціонально грамотними в нашому насиченому ЗМІ світі, діти та молоді люди — фактично всі ми — повинні вміти читати повідомлення не тільки на першому, поверхневому рівні, а й на інших також, виражених як експліцитно, так й імпліцитно. Цифрові платформи ще більше розширили діапазон повідомлень, і він постійно зростає. У зв'язку з цим бути медіаграмотним — це питання безпеки кожного зокрема і всіх разом. Коли особа має сформовані навички медіаграмотності, то така особа вміє критично аналізувати, інтерпретувати й оцінювати будь-які медіаповідомлення, будь-яку інформацію, навіть вузьконаукову, виявляти можливі, приховані упередження, маніпуляції, фейки тощо, і як результат — така особа вміє сформулювати власну думку, приймає обґрунтовані рішення, захищає свою конфіденційність, протистоїть негативним впливам інформаційного простору; вона — активний учасник медіаландшафту або будь-якого іншого дискурсу. Медіаграмотність людини примушує її бути обережною й обачною в поширенні інформації (особливо неперевіреної з різних причин), а це зменшує дезінформацію в інтернеті. На жаль, неправдива інформація поширюється в рази швидше в соціальних мережах, ніж перевірена, заснована на фактах. Нагадаємо, що в українському фольклорі

побуває паремія «як брехня по селі», що передає багаторічні (або й багатовікові) спостереження наших предків. Отже, медіаграмотність — цінна навичка, яка дає можливість людині критично і безпечно працювати з контентом у різних дискурсах.

Медіаграмотність (її ще називають інформаційна грамотність, інформаційна гігієна) загалом витлумачують як компетенцію, що дає змогу особі критично оцінювати медіаповідомлення. Медіаграмотність як інструмент допомагає розшифровувати, аналізувати, оцінювати і кваліфікувати повідомлення, а як щит убезпечує споживача інформації від дезінформації, відвертих фейків, маніпуляцій, пропаганди. Медіаграмотність як компетенція забезпечує і прийняття обґрунтованих, зважених і виважених рішень, а також перетворює особу з пасивного споживача медіаповідомлень на активного учасника інформаційного простору.

Саме поняття «грамотність» еволюціонувало. Аж до 50-х рр. XX ст. цим терміном позначали тільки вміння читати і писати. Нині ж грамотність не тільки вміння читати, писати, а ще й правильно говорити, зрозуміло висловлювати свою думку. Грамотність — це спосіб сприймання світу, відтворення його у свідомості, здатність використовувати прочитане, одержувати нові знання для себе та передавати їх іншим для поліпшення якості життя, а також передбачає створення динамічного грамотного середовища [16; 18, с. 8–11], це концепція, яка поєднує в собі кілька компетенцій, які сприяють проекологічній поведінці [11, с. 2081].

ЮНЕСКО проголосила 8 вересня Міжнародним днем грамотності на 14-й сесії Генеральної конференції 26 жовтня 1966 року. Від 1967 року цей день щорічно відзначають у всьому світі, щоб нагадати громадськості про важливість грамотності як питання гідності права людини та просування програми грамотності, спрямованої на створення більш грамотного та сталого суспільства, під гаслом «Сприяння поширенню грамотності у світі, що переживає перехідний період: створення основи для стійких і мирних суспільств». Міжнародний день грамотності покликаний віднайти

можливість об'єднати зусилля для прискорення прогресу в досягненні четвертої цілі сталого розвитку щодо освіти та навчання впродовж життя, а також поміркувати про роль грамотності в побудові більш інклюзивних, мирних, справедливих і сталих суспільств. ООН вважає грамотність і тривалість життя людини однаково важливими характеристиками життя народу.

Екомедійна грамотність – це нова сфера медіаграмотності, яка навчає інтегрованому зв'язку між медіа та живими системами [15]. Це цілісна структура, яка досліджує екологічний «слід» і «відбиток розуму» ЗМІ як рушій екологічних проблем і рішень, що передбачає критичне вивчення впливу медіа та комунікаційних технологій на фізичне середовище та досліджує різні способи, якими медіасистеми поширюють переконання про стосунки між людьми та живими системами, які їх підтримують. Визнається також і позитивний внесок ЗМІ у вирішення екологічної кризи; і він сприяє цьому, заохочуючи молодіжні медіа, громадську участь, альтернативні медіапрактики та глобальне громадянство для сприяння стійкості.

Новим напрямом у медіаграмотності є екологічна медіаграмотність, або екомедійна грамотність. Його особливістю є те, що він навчає інтегрованому зв'язку між медіа та екосистемами, де медіа відіграють роль рушій у вирішенні екологічних проблем і пошуків шляхів їхнього запобігання. Медіа формують переконання про взаємостосунки між людьми й екосистемами або поширюють, підтримують, коригують наявні переконання. Не менш важлива медіаграмотність і для журналістів [4]. Екологічна медіаграмотність відіграє визначальну роль у спрямованій на висвітлення екологічної тематики журналістській діяльності, адже важливо не тільки вміти працювати з інформацією (див., наприклад: [17]), тобто журналіст має бути екологічно грамотним.

Екологічна грамотність, як стверджують дослідники, переорієнтовує медіаосвіту на екоцентричну етику, поширюючи поняття спільноти за межі людей до світу, що є більший, ніж людський світ [15]. Зрештою й мета

екомедійної грамотності полягає в тому, щоб обґрунтувати медіаграмотність екоцентричною етикою, яку часто асоціюють з глибинною екологією і яка займає радикальну та трансформаційну сферу екологічної ідеології, пов'язану з системою екосправедливості, фундаментально кидаючи виклик економічному та політичному статус-кво [15]. Інакше кажучи, екологічну грамотність можемо розглядати:

– як функціональну освіту / освіченість населення, що має достатній мінімум знань, умінь і мотивів, що має здатність відповідати на виклики екологічних чинників і сприяти справі гармонійного розвитку;

– як функціональну грамотність, де функція – уміння вирішувати проблеми, залучати в цей процес громади – стає робочим принципом екологічної освіти.

Екологічний рух перетворюється (перетворився) на один із найважливіших рухів сучасності, демонструє свою зрілість, беручи на себе політичну і практичну відповідальність за збереження і покращення довкілля, тобто якості життя. Важливість цього руху підкреслює й те, що Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй наприкінці грудня 1989 року встановила Міжнародний день зменшення небезпеки стихійних лих (*International Day for Disaster Reduction*), який відзначали щороку 13 жовтня в межах Міжнародного десятиріччя зменшення небезпеки стихійних лих (1990 – 1999 рр.).

Поява й впотужнення ролі екологічного руху зумовлено турботою (справжньою чи удаваною) про довкілля, якою пронизано людство протягом останніх півтори сотні років. Промислові революції загострили взаємини людини і природи, погіршивши природний баланс між використаним і відтвореним, що і стало причиною катастрофічної деградації довкілля в масштабах біосфери, а також загрозою навкіллю і здоров'ю людини. Комунікація про способи подолання цієї кризи та усунення (або послаблення тиску) загроз привели світ до Цілей сталого розвитку [8], які між собою взаємопов'язані, взаємозумовлені. Зокрема, у Цілях сталого розвитку України до 2030 р. як загальному заклику до дій, спрямованих на те, щоб покінчити з

бідністю, захистити планету і забезпечити мир і процвітання для всіх людей у світі: 2) подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства; 3) забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці; 5) забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів; 6) забезпечення доступності та сталого управління водними ресурсами та санітарією; 7) забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх; 8) забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва; 9) вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками; 10) збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку; 11) захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття [8]. Вони комплексні та неподільні, зрівноважують три виміри сталого розвитку: економічний, соціальний та екологічний. Крім того, залучення цілей сталого розвитку в екологічну комунікацію є обов'язковим, адже цілі потрібно пропагувати, потрібно навчати людей, потрібно впливати на прийняття позитивних природоохоронних рішень, зрештою потрібно контролювати якість реалізації прийнятих рішень. У цьому важливу роль відіграють сучасні медіа, а особливо, екологічна обізнаність / грамотність журналіста, тобто журналіст повинен знати і розуміти те, про що він пише. Саме тому в контексті сталого розвитку екологічна грамотність є ключовим поняттям для формування, корегування поведінки кожного індивідуума, щоб свідомо реагувати на екологічні виклики в сучасному світі, щоб досягнути Цілей сталого розвитку.

Екологічна грамотність — це усвідомлення, знання та навички, які дозволяють індивідуумам розуміти складність екологічних проблем,

взаємозв'язки між природними системами та людською діяльністю, а також приймати зважені й обґрунтовані рішення, що враховують екологічні наслідки, та діяти так, щоб підтримувати стійкий розвиток. Які ключові аспекти визначають екологічну грамотність?

Уважаємо, що складниками екологічної грамотності є екологічні знання, екологічні цінності і переконання, екологічна свідомість та екологічна діяльність, а також критичне мислення (пор. [11; 14; 16]). Удокладнимо кожен із них.

Екологічні знання — отримання відомостей про факти, теорії, закони, ідеї екології, про особливості різних екосистем, роль біорізноманіття та значення природних ресурсів для теперішніх і майбутніх поколінь, про екологічні проблеми, про роль екологічної освіти для збереження довкілля і сталого розвитку з подальшим усвідомленням взаємозв'язків між усіма елементами, а також про причини, шляхів вирішення глобальних екологічних проблем і загроз, знання екологічного законодавства, норми екологічної етики. Екологічні знання допомагають усвідомити самоцінність природи, особисту причетність до виникнення та вирішення екологічних проблем різного рівня. Екологічні знання стають опертям для усвідомлення багатогранного і складного характеру екологічних проблем і тощо, що їх вирішення вимагає комплексного підходу. Важливим є не тільки отримати ці знання, а й усвідомити їх, сформувати вміння й навички щодо застосування в різних сферах життя. Уміння оперувати екологічними знаннями забезпечує коректну екологічну комунікацію [10].

Критичне мислення передбачає аналізування наявних даних про конкретну подію, конкретне явище чи конкретний факт, вивчення аргументів «за» і «проти», різних думок, навіть альтернативних чи радикальних, тобто передбачає вміння працювати з постійно оновлюваними інформаційними потоками, розвиває здатність людини думати, розпізнавати упередження та дезінформацію, аналізувати, аргументувати, переконувати, досліджувати, розв'язувати екологічні проблеми (як і будь-які інші),

обґрунтовуючи дискусувати, установлювати причинно-наслідкові зв'язки і, зрештою, ухвалювати рішення, орієнтовані на сталий розвиток. Критичне мислення можна виховати, розвинути, адже воно – усвідомлений, самостійний, рефлексивний, цілеспрямований, обґрунтований, контрольований та самоорганізований процес.

Екологічні цінності і переконання формують у людини стійку й усвідомлену впевненість, що до природи треба ставитися відповідально, берегти все живе, розв'язувати екологічні проблеми можна тільки спільними зусиллями, на основі знань законів природи. Екологічні цінності та переконання вважають основоположними для формування екологічної грамотності і відповідальної поведінки щодо довкілля [18]. Вони визначають ставлення людей до природи, ресурсів і екосистем, формуючи загальну свідомість про те, що їх важливо захищати й зберігати. Усі, хто мають сформовану систему екологічних цінностей і переконань, насамперед:

- сприймають природу як цінність (природа має вартість сама по собі, і що біорізноманіття, екосистеми та їх елементи (від рослин і тварин до природних ландшафтів) заслуговують на захист, а природні ресурси потрібно використані обережно та раціонально, щоб зберегти їх для наступних поколінь),

- виявляють повагу до всіх істот, неістот та їхніх прав;

- визнають взаємозв'язок усього живого й неживого у великій екосистемі планети, а також взаємозв'язки в суспільстві;

- усвідомлюють вплив людини на довкілля, переконані, що розвиток повинен бути сталим, тобто задовольняти потреби нинішніх поколінь, не ставлячи під загрозу можливості майбутніх поколінь, усвідомлюють й особисту причетність до виникнення та вирішення екологічних проблем різного рівня;

- розуміють, що чисте, безпечне довкілля важливе для фізичного, фізіологічного і психічного здоров'я людей;

- незалежно мислять на перспективу (ураховують передусім майбутні, навіть у віддаленій перспективі, наслідки екологічних рішень і/або дій).

На основі екологічних знань, цінностей, переконань за допомогою системних уявлень про світ, сприйняття природних об'єктів як партнерів у взаємодії з людиною, балансу прагматичної та непрагматичної взаємодії з природою формується *екологічна свідомість*, тобто усвідомлене ставлення до природних ресурсів й екосистем. Вона вимагає від людини діяти.

Екологічна діяльність, яка передбачає а) залученість до екологічних громадських ініціатив і волонтерських акцій, громадських об'єднань, громадських обговорень, б) щоденну екологічну практику в повсякденні, в) контроль за реалізацією екологічних програм загальнодержавних, регіональних, місцевих тощо і г) соціальну відповідальність, тобто усвідомлення й прийняття своєї ролі в суспільстві і того, як особисті рішення й дії можуть впливати на довкілля. Кожна екологічна дія, навіть найменша, має значення і може призвести до конструктивних змін у ставленні до навкілля. Однак важливо, щоб набутий досвід екологічної діяльності розвивався, тому вважаємо, що екологічна діяльність охоплює, з одного боку, постійне власне навчання, аби бути обізнаним з останніми дослідженнями і технологіями, пов'язаних з екологією, а з іншого боку – навчання інших. Це четвертий складник екологічної діяльності – самоосвіта, освіта і просвіта, що посилює, підвищує загальний рівень екологічної свідомості як окремої людини, так і суспільства загалом. Усе разом працює на створення свідомого суспільства з екологічними цінностями та переконаннями, що допоможе забезпечити здорове, чисте та стійке майбутнє для наступних поколінь, а отже, забезпечить досягнення Цілей сталого розвитку. Крім того, екологічна грамотність впливає на ставлення до збереження довкілля, і що, зрештою, відіграє ключову роль у спонуканні споживачів до прийняття сталого та здорового способу життя [12], адже екологічно грамотна людина розуміє реальність навколишнього середовища, конкретно визначаючи причинно-наслідкові зв'язки, має системне мислення, який передбачає визначення різних біофізичних і соціальних компонентів у певному контексті довкілля та розрізнення їхніх

взаємозв'язків, що дозволяє вибудувати «загальну картину» [16].

Ці складники працюють комплексно, підкріплюючи один одного і створюючи фундамент для подальшого розвитку екологічної грамотності. Важливо, щоб особа усвідомлювала ці елементи, розвивала їх у собі та заохочувала інших до їхнього освоєння, діючи для збереження довкілля, аби передати наступним поколінням. Погоджуємося з дослідниками, що екологічна грамотність (компетентність) є «складовою життєвої, набуваючи соціальних ознак: по перше, вона пов'язана з можливостями задоволення матеріальних, духовних потреб людини; по-друге, із зростанням відповідальності за екологічні наслідки дій і вчинків перед іншими людьми, наступними поколіннями» [1, с. 104]. Нам імпонує й погляд Н. Сердюк на екологічну грамотність як показника соціальної зрілості, що визначає характер особистої участі в процесі техногенного впливу на природне середовище проживання, і як чинника консолідації українського суспільства [9].

Екологічна грамотність вповні виявляє себе в екологічній комунікації, яку витлумачують як циркуляцію екологічної інформації, що нею на міжособистісному, груповому, організаційному і масовому рівнях обмінюються учасники комунікативного процесу, провадячи діяльність, спрямовану на боротьбу за екологію [10, с. 78]. Важливу, потужну роль в екологічній комунікації відіграють медіа.

Медіа реалізують кілька ключових функцій, які сприяють підвищенню обізнаності, зміні свідомості та стимулюванню дій на всіх рівнях суспільства, а отже, і сприяють вирішенню екологічних загроз і відіграють одну з вирішальних ролей у формуванні сталого майбутнього. Такими функціями вважаємо:

– інформаційну, суть якої, з одного боку, в поширенні знань (медіа забезпечують доступ до інформації про екологічні проблеми), а з іншого в просвітництві, де через різні медіажанри роз'яснюють складні наукові концепції, екологічні ризики та наслідки екологічних загроз;

– формувальну, суть якої в тому, журналісти і блогери, висвітлюючи

проблеми (особливо ті, яким приділяють недостатньо уваги), провадячи опитування й оприлюднюючи їхні результати, позитивно впливають на просування і пропагування ідей сталого розвитку, на формування, коригування громадської думки щодо екологічних питань, підвищуючи обізнаність і заохочуючи людей до обговорення та дії, а також посідають провідну роль у формуванні екологічно спрямованого світогляду широкої читацької та глядацької аудиторії;

– активувально-мобілізаційну, тобто інформаційні кампанії, що їх провадять медіа, можуть спонукати людей долучатися до волонтерських ініціатив, акцій протесту або інших форм дій, спрямованих на захист довкілля, а також медіа можуть впливати на рішення представників влади, інвесторів та бізнесу, змушуючи їх звертати увагу на екологічні проблеми; медіа через програми і документальні фільми залучають аудиторію до національних і міжнародних екологічних ініціатив та угод, спрямованих на збереження планети, а розповіді про успішні ініціативи збереження природи, впровадження екологічних технологій або ініціатив можуть надихати інших на дії;

– контролювальну, адже медіа, провадячи журналістські розслідування, виявляють екологічні злочини, корупцію та неетичні практики в промисловості, що негативно впливають на екологію, документують вплив на довкілля, а публікації та звіти про екологічні порушення допомагають виявляти відповідальних осіб та організацій.

Зауважимо, що медіа є платформою для обміну ідей, для дискутування, трибуною для експертів, екологів, активістів і представників громади для обговорення можливих рішень екологічних проблем, а також інструментом висвітлення екологічної тематики й інструментом впливу, спрямованим на збереження довкілля і стійкий розвиток. Екологічну грамотність потрібно пропагувати [12].

Відповідальна місія медіа в розв'язанні екологічних питань і вирішення екологічних загроз актуалізує проблему експертності. На думку В. Маркової «нині формується така нова міждисциплінарна галузь знань, як медіаекологія, яка своїм

головним завданням бачить вивчення механізмів взаємодії людини та інформаційного середовища, пошук найбільш оптимальних моделей, які дозволяють ефективно використовувати медіатехнології, уникаючи при цьому їх негативного впливу на особистість і соціум» [6]. Дослідниця переконана, що вибудовувати взаємини між журналістами, експертами та споживачами інформації потрібно на основі медіаекологічного підходу. В англійськомовному науковому дискурсі також фіксують різнотлумачення цього терміна [16]

Як уже йшлося попереду, одним із складників екологічної грамотності є екологічні знання, які кожна особистість нагромаджує впродовж життя, починаючи від перших кроків маленької дитини, коли батьки (не)вчать бережно ставитися до природи ((не)зривати квітку, (не)бити собаку чи кішку, (не)годувати тваринок, (не)рятувати/допомагати їм тощо), до себе, до інших. Сучасні екологічні загрози, 17 цілей сталого розвитку зумовили потребу змінити стратегію / стратегії екологічної освіти, зокрема застосовувати різноманітні практики навчання екологічної комунікації, починаючи від мережевих цифрових просторів і закінчуючи практиками, заснованими на мистецтві. Інакше кажучи, здатність сприймати умови довкілля, середовища проживання, усвідомлювати, приймати рішення та діяти, щоб відновити рівновагу в життєвому середовищі і захищати довкілля, тобто бути екологічно грамотним, формується в людини протягом тривалого часу. Усвідомлення екологічних проблем і потреби їх вирішення, аби залишити майбутнім поколінням планету, придатну до проживання, зумовило й потребу в екологічній освіті. Про необхідність розробити стратегії розвитку екологічної освіти на національному рівні чи не вперше розглянули на Міжурядовій конференції з екологічної освіти, що її організувало ЮНЕСКО 1977 року [20, с. 6]. В Україні 2002 року ухвалено концепцію екологічної освіти в Україні [7], де зазначено, що шлях до високої екологічної культури лежить через ефективну екологічну освіту, а також, що екологічна освіта – елемент концепції гармонійного розвитку держави. У цьому ж документі

подано й визначення поняття та окреслено його обсяг: «Екологічна освіта – це сукупність наступних компонентів: екологічні знання – екологічне мислення – екологічний світогляд – екологічна етика – екологічна культура. Кожному компоненту відповідає певний рівень (ступінь) екологічної зрілості: від елементарних екологічних знань, уявлень дошкільного рівня до їх глибокого усвідомлення і практичної реалізації на вищих рівнях. Умовно можна виділити наступні узагальнені рівні екологічної зрілості: початковий (інформативно-підготовчий), основний (базово-світоглядний), вищий, профільно-фаховий (світоглядно-зрілий)» [7].

Поняття «екологічна освіта» в Україні загалом оформилося. У «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України» [2] одним із складників національно-патріотичного виховання названо екологічне, «як цілісне культурологічне явище, що включає процеси навчання, виховання, розвитку особистості, повинна спрямовуватися на формування екологічної культури, як складової системи національного і громадського виховання всіх верств населення України (у тому числі через екологічне просвітництво за допомогою громадських екологічних організацій), екологізацію навчальних дисциплін та програм підготовки, а також на професійну екологічну підготовку через базову екологічну освіту». Результати демонструють важливість «позакласних заходів» для формування екологічної грамотності, вони є детермінантом, який мав найбільш значний позитивний вплив на екологічну грамотність серед студентів [19]. Результатом екологічної освіти та виховання (як окремої особи, так і суспільства загалом) мають стати глибоко опановані екологічні знання, сформоване екологічне мислення, свідомість і культура, «що ґрунтуються на ставленні до природи як універсальної, унікальної цінності» [2], екологічна культура як універсальний, адаптивний та оптимізаційний механізм людського суспільства, завдяки якому і є можливим коеволюційний процес, спрямований, насамкінець, на досягнення гармонійної взаємодії в системі «суспільство – природа» [5, с. 111]. Інакше кажучи, результатом екологічної освіти має

бути сформована екологічна грамотність, або, як узвичаєно в педагогічній науці, екологічна компетентність (наприклад, [1]).

Щоб підвищити практичну результативність програм екологічної освіти, науковці рекомендують 1) обирати екологічні теми, фокусуючись на локальному, 2) формувати партнерство з науковцями і менеджерами природних ресурсів у місцевих установах і некомерційних організаціях, 3) використовувати проєкти дій, 4) бути скрупульозним, відповідальним у вимірюванні результатів і звітності про результати програми [11; 15]. Такий підхід створить синергетичне середовище, де науковці, члени місцевої громади та інші зацікавлені сторони можуть продуктивно орієнтуватися у дискурсі досліджень сталого розвитку довкілля і впровадження результатів цих досліджень. Цей шлях співпраці сформує простір впровадження, відкритий для різних зацікавлених сторін, у якому партнери можуть обговорювати і спільно розробляти ініціативи, впроваджувати інноваційні заходи, а отже, підвищувати ймовірність того, що їхні спільні заходи досягнуть конкретних, вимірних результатів збереження та якості довкілля. Це заохочує зацікавлені сторони до цілеспрямованості, креативності та інклюзивності.

Екологічну підготовку, на наше переконання, потрібно розглядати як обов'язкову складову наскрізної програми екологічної освіти (маємо на увазі не фахову екологічну освіту). Національний університет біоресурсів і природокористування України має певний досвід у реалізації підходу «навчання впродовж життя» у формуванні (коригуванні, підтриманні тощо) екологічної грамотності студентів [2]. Крім того, унікальність освітньої програми «Журналістика» другого (магістерського) рівня освіти полягає також і в тому, що пропонує магістрам – майбутнім журналістам фахово зануритися в екологічну проблематику, вивчаючи обов'язковий освітній компонент «Екожурналістика», а також пропонуючи вибіркового блок «Публічний екопростір», який формують такі компоненти «Екологічний PR», «Екологічна безпека в медіадискурсі», «Екологічна етика». Які знання для

розвитку екологічної грамотності отримають здобувачі вищої освіти?

Окрім фахових знань, що стосуються українських медіа екологічного спрямування, особливостей як виду журналістської творчості, особливості тематичного пошуку, аспектів її висвітлення, жанрово-стильових особливостей спеціалізованих матеріалів, основних методів роботи над жанрами, затребуваними в трихотомії «екологія, природа — людина — суспільство», основний компонент «Екожурналістика» формує в студентів систему знань про

особливості екологічної комунікації в Україні та на міжнародному рівні, знання про екологію, а також понятійний апарат екології та природоохоронної галузі, їх змістові трансформації протягом періоду функціонування, що розвиває екологічне мислення.

Вибіркові компоненти «Екологічний PR», «Екологічна безпека в медіадискурсі», «Екологічна етика» укладують, розвивають низку аспектів «Екожурналістики». Навчальна дисципліна «Екологічний піар» формує знання про тенденції розвитку журналістики в Україні щодо екологічного піару та реклами, основні види та засоби екологічного піару, засади визначення якості, об'єктивності та проблематичності медіаматеріалів з екологічного піару, особливості презентації матеріалів на екологічну тематику; екологічну проблематику в центральних та регіональних ЗМІ в Україні; специфіку підготовки медіа-матеріалів з екологічного піару для різних видів ЗМІ. Освітній компонент «Екологічна безпека в медіадискурсі» акцентує на екологічній безпеці як складовій національної безпеки та її ціннісному змісті, на правових засадах національної екологічної безпеки, на міжнародній і національній екологічній політиці, про екологічний тероризм і міжнародне гуманітарне право, про специфіку екологічної інформації тощо. Дисципліна «Екологічна етика» розширює знанняву базу про риси, закономірності, правові основи сучасної екокультури й екологічної етики, принципи і правила етичного ставлення до природи, права живої і неживої природи, про природу як рекреаційний ресурс, про громадський екологічний рух і міжнародну співпрацю у

сфері екоетики, що розвиватиме еколого-етичну свідомість та еколого-етичний світогляд на основі історико-філософського досвіду взаємовідносин між людиною і природою, формуватиме й надалі свідому екологічну мотивацію, навички і моделі поведінки, безпечної для довкілля і здоров'я, спрямованої на реалізацію принципів стійкого розвитку.

Висновки і перспективи (Conclusions and Future Research). У сучасному цифровому світі уміти критично споживати інформацію повинен кожен, тому медіаграмотність – саме та навичка, яка дає можливість людині безпечно працювати з контентом у різних дискурсах. Крім того, діяльність людини створила ситуацію, коли стан довкілля загрожує як природі, так і самій людині, тому світ випрацював концепцію стійкого (сталого) розвитку, удокладнивши її в Цілях сталого розвитку до 2030 року. У цьому контексті екологічна грамотність є ключовим поняттям для формування, корегування поведінки кожного індивідуума, щоб свідомо реагувати на екологічні виклики в сучасному світі, щоб досягнути Цілей сталого розвитку. складниками екологічної грамотності є екологічні знання, екологічні цінності і переконання, екологічна свідомість та екологічна діяльність, а також критичне мислення.

Роль медіа у вирішенні екологічних загроз є вагома, оскільки вони формують, інформують, мобілізують і контролюють

вплив різних ініціатив на довкілля. У зв'язку із цим формується новий напрям медіаграмотності, що навчає інтегрованому зв'язку між медіа та живими системами, – екомедійна грамотність. Такі функції медіа, як інформаційна, формувальна, активувально-мобілізаційна й контролювальна, сприяють підвищенню обізнаності, зміні свідомості та стимулюванню дій на всіх рівнях суспільства, а отже, і сприяють вирішенню екологічних загроз і відіграють одну з вирішальних ролей у формуванні сталого майбутнього.

Досвід Національного університету біоресурсів і природокористування України у формування екологічної грамотності через спеціалізовані освітні компоненти новий і нетривалий, але важливий у формуванні (коригуванні, підтриманні тощо) екологічної грамотності студентів.

Перспективи подальший досліджень вбачаємо в термінологічному аналізі понять “екологічна грамотність” й “екологічна компетентність”, в дослідженні чинників, що впливають на формування складників екологічної грамотності, у вивченні ролі/впливу соціальних мереж на формування екомедійної грамотності й освітніх програм – на проєкологічну поведінку.

Конфлікт інтересів. *Немає.*

Список використаної літератури

1. Джем О. А. Екологічна компетентність як показник якості екологічної освіти та екологічної безпеки у системі принципів і стратегій сталого розвитку. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Екологія. 2016. Вип. 14. С. 102-105. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhNU_2016_14_17.
2. Кафедра журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України (сайт) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nubip.edu.ua/node/1874>
3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : наказ Міністерства освіти і науки

України від 06.06.2022 № 527 <https://imzo.gov.ua/dokumenty/nakazi-mon-ukrayini/>

4. Костриця Н. М., Мазур Н. В. Медіаграмотність майбутніх журналістів – вимога часу. Теорія та історія соціальних комунікацій. 2019. Том 30 (69), № 1. Ч. 2. С. 133–136.

5. Ліпич І. І. Екологічна компетентність як продукт екологічної освіти та екологічного виховання. Філософія та політологія в контексті сучасної культури, 2016. 3(12), 107-112.

6. Маркова В. А. Експерти в медіа: від технології до екології. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціальні комунікації». 2020. № 17.

7. Про концепцію екологічної освіти

в Україні: Рішення колегії МОНУ № 13/6-19 від 20.12.2001. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakononline.com.ua/documents/show/441315__441380

8. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

9. Сердюк Н. А. Екологічна грамотність як фактор консолідації українського суспільства. Аналітично-порівняльне правознавство. 2021. № 2. С. 34-38. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.02.6>

10. Харченко С.В., Шинкарук В.Д. Функціональні параметри екологічної комунікації. Міжнародний філологічний часопис. 2022. № 13 (2). С.74-86. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2022.02.008>

11. Bissinger, K., Bogner, F.X. Environmental literacy in practice: education on tropical rainforests and climate change. *Environ Dev Sustain* 20, 2079–2094 (2018). <https://doi.org/10.1007/s10668-017-9978-9>

12. Biswas, A. A nexus between environmental literacy, environmental attitude and healthy living. *Environ Sci Pollut Res* 27, 5922–5931 (2020). <https://doi.org/10.1007/s11356-019-07290-5>

13. Blevins, J. L., Lee, J. J., McCabe, E. E., & Edgerton, E. (2019). Tweeting for social justice in Ferguson: Affective discourse in Twitter hashtags. *New Media & Society*, 21(7), 1636–1653. <https://doi.org/10.1177/1461444819827030>

14. Kaya, V.H.; Elster, D. A Critical Consideration of Environmental Literacy: Concepts, Contexts, and Competencies. *Sustainability* 2019, 11, 1581. <https://doi.org/10.3390/su11061581>

15. Lopez, A. Expanding Ethics to the Environment with Ecomedia Literacy (2020) *The Handbook of Media Education Research*, pp. 383-397. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9781119166900> doi: 10.1002/9781119166900.ch36

16. McBride, B. B., C. A. Brewer, A. R. Berkowitz, and W. T. Borrie. 2013. Environmental literacy, ecological literacy, ecoliteracy: What do we mean and how did we get here? *Ecosphere* 4(5):67.

<http://dx.doi.org/10.1890/ES13-00075.1> (<https://esajournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1890/ES13-00075.1>)

17. Nichols T. Philip, LeBlanc Robert Jean Media education and the limits of “literacy”: Ecological orientations to performative platforms, *Curriculum Inquiry*, 2021, 51:4, 389-412, DOI: 10.1080/03626784.2020.1865104

18. UNESCO Education Sector. 2004. The plurality of literacy and its implications for policies and programs: position paper. UNESCO, Paris, France. <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001362/136246e.pdf>

19. Kaya, V.H.; Elster, D. Comparison of the Main Determinants Affecting Environmental Literacy between Singapore, Estonia and Germany. *Int. J. Environ. Sci. Educ.* 2018, 13, 1–17

20. UNESCO. Intergovernmental Conference on Environmental Education Final Report; UNESCO: Tbilisi, Georgia, 1977. <https://www.gdrc.org/uem/ee/tbilisi.html>

References

1. Dzham, O. A. (2016). Environmental competence as an indicator of the quality of environmental education and environmental safety in the system of principles and strategies of sustainable development. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Ecology.* Issue 14. P. 102-105. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhNU_2016_14_17

2. Department of Journalism and Language Communication of the National University of Life and Environmental sciences of Ukraine (site) [Electronic resource]. Retrieved from: <https://nubip.edu.ua/node/1874>

3. The concept of national-patriotic education in the systems and education of Ukraine: order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 06.06.2022 No. 527 <https://imzo.gov.ua/dokumenti/nakazi-mon-ukrayini/>

4. Kostrytsia, N. M., Mazur, N.V. (2019). Media literacy of future journalists – the need for time. *Theory and history of social communications.* Vol. 30 (69), No. 1. Part 2. P. 133–136.

5. Lypych, I. I. (2016). Ecological competence as a product of ecological

education and ecological education. Philosophy and political science in the context of modern culture, 3(12), 107-112.

6. Markova, V.A. (2020). Experts in the media: from technology to ecology. Herald of V. N. Karazin Kharkiv National University. "Social Communications" series. No. 17.

7. On the concept of environmental education in Ukraine: Decision of the board of the Ministry of Education and Culture No. 13/6-19 dated 12.20.2001. [Electronic resource]. Retrieved from: https://zakononline.com.ua/documents/show/441315___441380

8. On the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period until 2030: Decree of the President of Ukraine dated September 30, 2019 No. 722/2019. [Electronic resource]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

9. Serdyuk, N. A. (2021). Environmental literacy as a factor in the consolidation of Ukrainian society. Analytical and comparative law. No. 2. P. 34—38. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.02.6>

10. Kharchenko, S. V., Shynkaruk V. D. (2022). Functional parameters of ecological communication. International journal of philology. No. 13 (2). P. 74-86. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2022.02.008>

11. Bissinger, K., Bogner, F.X. (2018). Environmental literacy in practice: education on tropical rainforests and climate change. Environ Dev Sustain 20, 2079–2094. <https://doi.org/10.1007/s10668-017-9978-9>

12. Biswas, A. A (2020). Nexus between environmental literacy, environmental attitude and healthy living. Environ Sci Pollut Res 27, 5922–5931. <https://doi.org/10.1007/s11356-019-07290-5>

13. Blevins, J. L., Lee, J. J., McCabe, E. E., & Edgerton, E. (2019). Tweeting for social justice in Ferguson: Affective discourse

in Twitter hashtags. New Media & Society, 21(7), 1636–1653. <https://doi.org/10.1177/1461444819827030>

14. Kaya, V.H.; Elster, D. A. (2019). Critical Consideration of Environmental Literacy: Concepts, Contexts, and Competencies. *Sustainability*, 11, 1581. <https://doi.org/10.3390/su11061581>

15. Lopez, A. (2020). Expanding Ethics to the Environment with Ecomedia Literacy. *The Handbook of Media Education Research*, pp. 383-397. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9781119166900> doi: 10.1002/9781119166900.ch36

16. McBride, B. B., C. A. Brewer, A. R. (2013). Berkowitz, and W. T. Borrie. Environmental literacy, ecological literacy, ecoliteracy: What do we mean and how did we get here? *Ecosphere* 4(5):67. <http://dx.doi.org/10.1890/ES13-00075.1> (<https://esajournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1890/ES13-00075.1>)

17. Nichols, T. Philip, LeBlanc, Robert Jean (2021) Media education and the limits of "literacy": Ecological orientations to performative platforms, Curriculum Inquiry, 51:4, 389-412, DOI: 10.1080/03626784.2020.1865104

18. UNESCO Education Sector (2004). The plurality of literacy and its implications for policies and programs: position paper. UNESCO, Paris, France. <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001362/136246e.pdf>

19. Kaya, V.H.; Elster, D. (2018). Comparison of the Main Determinants Affecting Environmental Literacy between Singapore, Estonia and Germany. *Int. J. Environ. Sci. Educ.* 2018, 13, 1–17

20. UNESCO (1977). Intergovernmental Conference on Environmental Education Final Report; UNESCO: Tbilisi, Georgia. Retrieved from: <https://www.gdrc.org/uem/ee/tbilisi.html>

Environmental Media Literacy in the Conditions of Sustainable Development Svitlana KHARCHENKO,

Doctor of Philology, Professor

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

15 Heroyiv Oborony Street, Kyiv 03041, Ukraine

<http://orcid.org/0000-0001-9336-1259>

Abstract. Introduction. In the modern world, everything changes rapidly, and changes, worsening the natural balance between used and reproduced, which has become the cause of catastrophic environmental

© С. Харченко

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 15, № 2, 2024

degradation on the scale of the biosphere, as well as a threat to the environment and human health. Thinking about ways to overcome this crisis and eliminate (or reduce pressure) threats has led the world to the concept of sustainable development, which, among other things, relies on environmental literacy.

Methods. A number of general scientific and linguistic methods were used in the research. In particular, the methods of analysis, synthesis, deduction and induction, discourse analysis, and the descriptive method are used to substantiate the theoretical base of the research and generalize own observations. The terminological analysis is applied to the consideration of the concepts of "ecological literacy", "ecological media literacy", "ecomedia literacy".

Results and discussion. Discourse analysis gave reasons to conclude that the concepts of "literacy" and "environmental literacy" have evolved significantly over the last century. It is emphasized that in the context of sustainable development, environmental literacy is a key concept for shaping and correcting the behavior of each individual in order to consciously respond to environmental challenges in the modern world. Environmental literacy is interpreted as a concept that is the basis for future conscious, responsible perception of the environment, decision-making and taking actions to restore balance in the living environment, as well as knowledge, skills and motivation to prevent new environmental threats. This interpretation is based on the ideology of sustainable development. Awareness of ecological problems and care for the environment for its preservation and restoration is a modern global strategy for the development of mankind. The components of environmental literacy are proposed. It is noted that environmental literacy is based on the concept of environmental protection through awareness. The role of the media in solving environmental threats is traced. On the example of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, the article shows the formation of environmental literacy through the content of the disciplines of the specialty "Journalism".

Key words: environmental media literacy, sustainable development, environmentalization of consciousness, ecoethical imperative, lifelong learning, informal education, informal education.

**THEORY AND METHODS OF TEACHING.
ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА НАВЧАННЯ**

UDC 378:37.091.32

[http://dx.doi.org/10.31548/philolog15\(2\).2024.10](http://dx.doi.org/10.31548/philolog15(2).2024.10)

**Developing Capacity of Case Lecture in Higher Education:
Problematicity, Interactivity, Heuristics**

Andrii VITCHENKO,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Social Sciences,
National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi,
28 Povitrianykh Syl Avenue, Kyiv 03049, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-1694-401X>

Anastasiia VITCHENKO,

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Methods of Teaching
Foreign Languages and World Literature,
Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanov,
9 Pyrohova Street, Kyiv 01601, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-3009-993X>

Svitlana KHRYSYTIUK,

PhD in Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Philosophy and
International Communication,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
15 Heroyiv Oborony Street, Kyiv 03041, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-4802-4891>

Abstract. The article is devoted to the case lecture substantiation and its elaboration as the lecture method of instruction as well as technique of interactive learning in modern higher education. The empirical research result is that significant drawbacks in the modern university lecture methods have been ascertained and confirmed the urgency of its improvement. The article's focus is on defining the newly introduced concept, highlighting the case lecture principal specifics, identifying its substantial advantages, related to ensuring the symbiotic relationship of students' independent learning as well as classwork on a specific theme, problematicity of learning content, enhancing subjects' interaction in the course of interactive communication, searching ways and methods of the topical issues solving, discussing them, working out algorithms for applying the knowledge and solutions obtained. It has been found that interpretation of the problem-based situation described in the case is key to apply motivation for acquiring new theoretical knowledge, and provides a clear example for perceiving the ways and methods of their practical application in solving topical issues. The case lecture technological chain has been worked out; the methods of its implementation have been exemplified on the monographic culture-oriented linguistic topic "Two development patterns of English statehood in the second half of the 17th century: Mary or Elizabeth?" It has proved that the case lecture provides overcoming of stereotypes and oversimplifications in learning, students' consumer attitude to acquiring new knowledge; it provides theoretical learning of problematicity, interactivity, heuristics; contributes to the formation of students' conscious as well as concerned attitude to their own theoretical learning.

Keywords: case lecture, problematicity, theoretical instruction, tutoring system, interactivity, heuristics.

Introduction. In the terms of intense informatization and technologization of society, there is a growing demand for professionals with scientific sophistication, perceptual unity of processes and

phenomena of the world around us, who show analytical abilities, critical thinking, predictability, readiness for interactive communication, public discourse on complex issues, generation of ideas, coordinated

© A. Vitchenko, A. Vitchenko, S. Khrystiuk

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 15, № 2, 2024

problem solving.

This is exactly what explains the topicality of updating both the content and learning technologies in higher education, their direction to ensure a close connection between theory and practice, teaching and research, uptaking of scientific information and generation of new knowledge. It is no coincidence that the Roman Communiqué has highlighted the novel development agenda of the European Higher Education Area, focused on the prospects for introducing “new and better aligned learning, teaching and assessing methods and practices, closely linked to research” (Rome Ministerial Communiqué, 2020). This explains the urgency of the theoretical learning improvement in higher education, the search for new types and forms of lecturing, thus, the following scientific research’ results are devoted to its thorough study.

Literature review. Fundamental ideas for overcoming knowledge-centrism, optimizing theoretical learning, as well as implementing the learning developmental capacity have been laid by B. Hershunskyi, J. Dewey, P. Freire, D. A. Kolb, C. Rogers, and others.

The famous Brazilian educator P. Freire has come under intense criticism the conventional learning model based on acquired knowledge, saying, “The banking concept of education, which serves the interests of oppression, is also necrophilic. Based on a mechanistic, static, naturalistic, spatialized view of consciousness, it transforms students into receiving objects. It attempts to control thinking and action, leads women and men to adjust to the world, and inhibits their creative power” (Freire, 2000: 77). In order to overcome problems and drawbacks raised, the author of the book “Pedagogy of the oppressed” has developed the concept of “liberating (domain-specific) education”, characterized by conscious cognitive activity based on freedom of thought, dialogue and critical thinking (Freire, 2000: 79-86).

The principal highlights of Kolb’s experimental learning theory (ELT) is the statement on the process of creativity: “Learning is the process of creating knowledge” (Kolb et al., 2005: 194). Hence, the conclusion of the research’ authors “Learning Styles and Learning Spaces:

Enhancing Experiential Learning in Higher Education” on “integrative approach to learning that balances feeling, thinking, acting, and reflecting” seems to be logical (Kolb et al., 2005: 200).

Recently, considerable attention of scientists has been attracted to the issue of updating the educational environment in modern information society. They rightly remarks that “learning is becoming more social and informal and less structured in contrast to the character of formal lecture halls and classrooms that teachers and teacher educators are at home with. As a matter of fact, modern learning spaces which can be physical or virtual are not as restrictive as the traditional learning space as they seek to provide freedom of access and interaction between learners and with peers and /or teachers within and outside the locality. This is because teaching and learning today is no longer limited to the four walls of the classroom rather it can take place anywhere and anytime, the classroom is equally flexible and collapsible. This increases the rate of interaction and collaboration in learning» (Afurobi et al., 2015: 142).

J. P. Mazer, J. A. Hess, M. W. Kramer, K. D. Stokes and others, covers common didactic and instructional aspects of the problem under consideration. Some researchers refer to the scientifically unsound dominance of lectures in higher education (Goffe & Kauper, 2014; Smith & Valentine, 2012), functional limitations of the lecture methods, focused mainly on teaching and pedagogical centrism (Kramer, 2017). Others see a lecture as “an instructional communication between lecturers and students where both communicate orally about course content” (Mazer, J. A. Hess, 2017: 236). Quite common in modern scientific research are proposals to overcome matter of form in lecturing, diversify learning with “typed min-lectures” (Hathaway, 2014), improve the methods of online lectures, develop new diagnostic tools for students, monitor knowledge levels during lectures (Pan et al., 2020). Despite some achievements, modern researchers reveal certain tendency in their views on lectures’ place and role in higher education; they make mistakes in the use of scientific terminology. For example, they use unreasonably “online lecture” (Pan et al., 2020: 543) and “video

lecture” (Pan et al., 2020: 544) as synonymous terms.

M. Roshni, K. D. Stokes, and G. A. Vaughn have chosen lecture as a form of theoretical learning in higher education as research subject. In particular, the dissertation of K. D. Stokes rightly points out the urgency of taking into account some discipline specifics choosing among a large variety of lectures’ types and forms as well. The author of the dissertation has highlighted on lecture advantage for teaching History, “where factual information forms the basis of knowledge, the lecture format provides the foundation that students need” (Stokes, 2020: 21).

G. A. Vaughn relies on his vision of the lecture method of instruction as “a direct form of instruction that involves manipulation, design, and delivery of course content by the instructor so that students can reach curriculum-defined outcomes” (Vaughn, 2020: 11). Analyzing modern approaches to teaching in universities with special vocational training, the author of the dissertation has concluded that advantage is given to “methods of collaborative learning, in-class activities, and problem-based learning than lecturing styles” (Vaughn, 2020: 46).

The dissertation of M. Roshni “Public Digital Note-Taking in Lectures” is devoted to the issue of students’ work technologization in the process of keeping digital records at formal conventional lectures in various disciplines (Mathematics, Physics, or Social Sciences). The main idea of the research is to design a coherent information technology environment based on a combination of various resources, software and technologies, e.g., StuPad, Classroom Presenter, Ubiquitous Presenter, DyKnow, Classroom Response Systems, NoteBlogs, Livescribe technology, etc. in order to properly uptake the lecture content based on public digital notes. Based on the results obtained, the author of the dissertation has proved that “public digital notes are indeed democratic in nature and motivating to students. Technologies and applications to support public digital notes span the design space specified. Some guidelines for the design of future student-oriented technologies include minimizing the perceived changes to existing practices, encouraging students to

participate voluntarily, selecting more than one student to generate public digital notes, providing an outlet for self-expression, and striving to make more immediate the long-term benefits» (Roshni, 2009: 123).

Expanding access to higher education, growing demand for skilled social interaction as well as interactive communication in the context of the global COVID-19 pandemic are causing an active search for new organizational forms of learning (distance, blended), improving the efficiency of lectures based on a technologized approach (Moschetti et al., 2021; Sadeghi et al., 2014; Tuma, 2021). According to American scientists, in order to overcome the quarantine negative consequences in medical schools, a “multi-institution web-based weekly collaborative, the Arthroplasty Consortium (AC) was developed to educate trainees through case-based discussion on complex arthroplasty topics. Other resources being utilized during the COVID-19 pandemic include online surgical videos, and webinars from the American Association of Hip and Knee Surgeons (AAHKS), the American Academy of Orthopedic Surgeons (AAOS), and industry. In addition, AAHKS sponsored the Fellows Orthopedic Continued AAHKS Learning (FOCAL) collaborative lecture series» (Moschetti et al., 2021).

F. Tuma does not object to the practicality of the use of lectures for training future doctors, since “lectures are used in most medical schools to teach large groups efficiently. They convey up-to-date information, clarify concepts, and guide students learning. Hence, fostering the quality of lectures will impact educational outcomes positively” (Tuma, 2021, 233). At the same time, the author of the article “The use of educational technology for interactive teaching in lectures” insists on the urgency of updating approaches to lectures in order to enhance students’ learning and cognitive activities, and says that “Interactive learning in lectures can be enhanced with educational technology applications in a well-designed and structured format. Educators should choose the appropriate technology tool based on their educational needs and objectives” (Tuma, 2021: 233). At the same time, unfortunately, there is a certain tendency approach in the use of e-learning tools, which are identified with educational technologies.

“Examples of some of the educational technology tools that are widely used are: web-conferencing or webinars, video lecture capture technology (VLCT) for asynchronous activities, Course Management Systems (CMS) or platforms to organize the course interactions, wikis as a collaborative work to simulate group work, podcasting (a digital audio file shared via the web), real simple syndication (RSS) (system for distributing content from an online publisher to subscribed users), simulation in training, and digital learning objects (collection of digital content, including practice and assessment items combined into a single learning object)” (Tuma, 2021: 233). However, insufficient attention is paid to the issue of the synchronization of conventional and modern practices of theoretical instruction in F. Tuma’s article.

Among the advantages of a case lecture, researchers note the creative teacher-students cooperation, their emotional interaction, the intensification of students’ mental activity, significant informative value, the economy of uptaking substantial research findings, a variety of teaching methods, etc. (Smovzhenko, 2015: 48). In the context of the higher education re-orientation from uptaking scientific knowledge to its interpreting and applying as well, there is a growing interest in interactive lectures, which are identified by the following features: “they have two-way flow of information – both from the lecturer and students, contain topical issues that have signs of heuristics, it is also possible to discuss the issues concerned during the lecture encouraging different points of view” (Smovzhenko, 2015: 48). From our perspective, the proposed interactive lecture tools and its designated purpose are considered debatable: in addition to the “microphone”, “brainstorming” and other interactive technologies, the author’s method of “problem solving” has been used to develop “the ability to solve problems independently and make collective decisions or defend one’s own point of view” (Smovzhenko, 2015: 49). Because of the technique implementation, an interactive lecture turns into a discussion or a seminar, and therefore does not achieve its main purpose – the presentation of structured theoretical ideas with personal perceiving, the identification of different views on certain

issues, the exchange of views on the ways and means to solve knowledge-based issues.

The purpose of the article is to substantiate a case lecture as an interactive form and method of theoretical instruction in higher education, to determine its developing capacity, to ascertain the case lecture methods while studying the monographic culture-oriented linguistic topic (“Two development patterns of English statehood in the second half of the 17th century: Mary or Elizabeth?”).

Material & Methods. In order to implement the stated purpose, a system of research methods and interactive tools was used, such as analyzing scientific publications on the issue raised in pedagogical theory; surveying, generalizing, Excel to collect, process and present empirical data, drawing intermediate and final conclusions; thinking, comparing, modeling, algorithm developing to substantiate the newly introduced didactic concept of “case lecture”, matching different types of lectures and approaches to their practical application in higher education, developing case lecture methods.

To clarify the problem under consideration in modern university practice, an empirical study has been conducted, in which the attitude towards lectures as a form of theoretical instruction in higher education has been studied. During the interactive survey “Lecture through the eyes of lecturers and students”, they were offered to answer the questions, the choice of answers to which was carried out on a scale: a) positively; b) neutrally; c) negatively. The formulated questions are reflected in Table 1.

Having analyzed all answers, a generally positive attitude to a lecture has been established by both lecturers (82%) and students (74%). At the same time, they have showed a tendency associated with the desire to update lecture methods, to overcome its focus on implementing a purely informational function (62% of lecturers and 76% of students), to provide theoretical instruction with appropriate flexibility, vividness, interactivity (68 % of lecturers, 74 % of students).

To study the issue raised comprehensively, an expert group of 32 people was formed, which involved scientists, lecturers, and administrators with more than

Table 1. Questions for the interactive survey
“Lecture through the eyes of lecturers and students”

Lecturers	Students
1. How do you feel about lecturing in modern higher education?	1. How do you feel at lectures?
2. Does a lecture allow you to achieve educational objectives, improve your own professionalism?	2. How does a lecture affect your attitude towards learning?
3. How appropriate is the focus on the lectures' informational function?	3. Are you satisfied with a lecture aimed at transmitting of acquired knowledge?
4. How should we perceive current trend of enhancing the lecturer-audience interaction, making it more interactive?	4. How do you assess the offer to be active in the course of lecture, in particular to ask some questions to the lecturer?
5. Is a lecture able to meet students' promising educational needs, to ensure high quality teaching in the future?	5. Is it advisable to leave a lecture as one of the forms to organize learning sessions in higher education?

The summarized results of the interactive survey are presented in charts (Fig. 1 & Fig. 2).

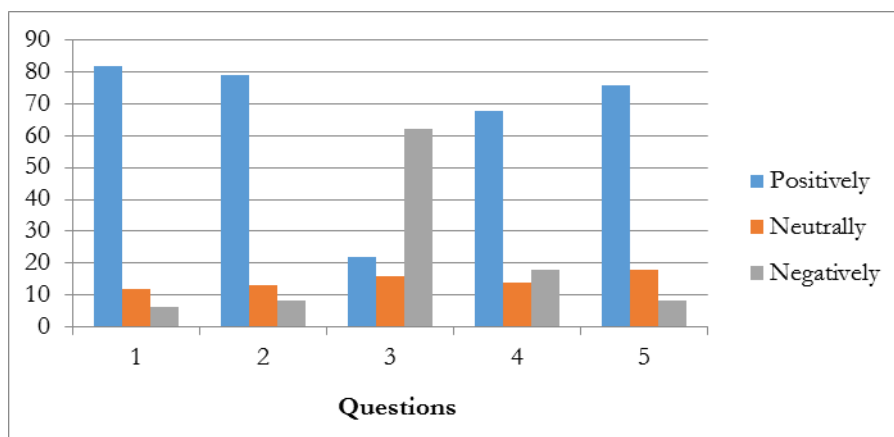

Fig. 1. Results of lecturers' interactive survey

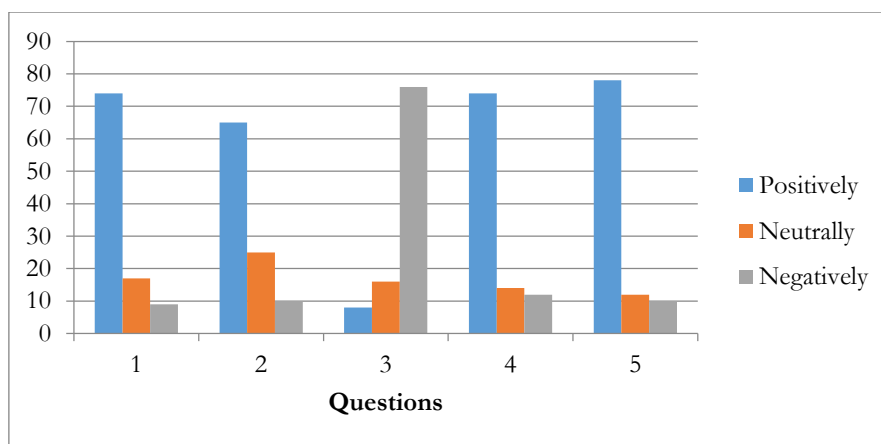

Fig. 2. Results of students' interactive survey

10 years of methodological experience in higher education. The experts were suggested answering the following questions:

- What is the purpose of modern academic lecture?
- What are the criteria for assessing the lecture quality and the lecturer proficiency?
- What factors influence students' success in uptaking lectures?

- What types of lectures are of priority importance for the further development of teaching methods in higher education, and which are outdated and unacceptable for modern practice?

- What conditions are required to motivate students to learn better and provide high quality theoretical instruction?

Most experts called a lecture the optimal form of theoretical instruction in

higher education, that is aimed at uptaking large amount of summarized and structured learning information with saving time, material and technical resources. Among the main criteria for lecture assessing, they highlighted the focus on the development of students' theoretical knowledge, analytical skills, critical thinking, and creativity, the ability to jointly identify and study problems, substantiate effective ways and means of solving them. Experts associated lectures' success with the readiness of students to apply practically the knowledge acquired in specific professional activities, e.g., diagnostics, planning, organizing, monitoring, results' analyzing, adjusting, etc. It depends on a number of factors: students' activity and concern, their wide reading and orientation in information sources, the topicality of a lecture, the ability to establish constructive learning relationships and interactive communication. At the same time, experts pointed out some drawbacks in the modern lecturing practice and academic lecture methods, such as lecturers' focus on the presentation of learning content, a low level of interaction with students; the uniformity of lecture types and forms, the oversimplification of methodological approaches to students' learning and cognitive activities (listening → taking notes → reproducing the stated theoretical content); stereotyped techniques

and means of lecturing; the advantage of reproductive component in lecture content, monologic modes of its presentation (word, story, message); and insufficient connection of the lecture with students' preliminary and subsequent learning and cognitive activities (Fig. 3). In overcoming these drawbacks, experts see the main condition for increasing applicants' motivation for higher education, for successful learning at lectures and providing them with quality theoretical instruction.

Having analyzed and summarized the empirical data obtained, we concluded that it is necessary to improve the theoretical learning in higher education, to update methodological approaches to lectures, taking into account the following factors:

- To establish the construction lecture-students interaction.
- To diversify lecture types and forms.
- To think over the choice of methods and means of lecturing.
- To clarify the lecture problematicity, its debatable nature.
- To provide sufficient connection of the lecture with students' preliminary and subsequent learning and cognitive activities.

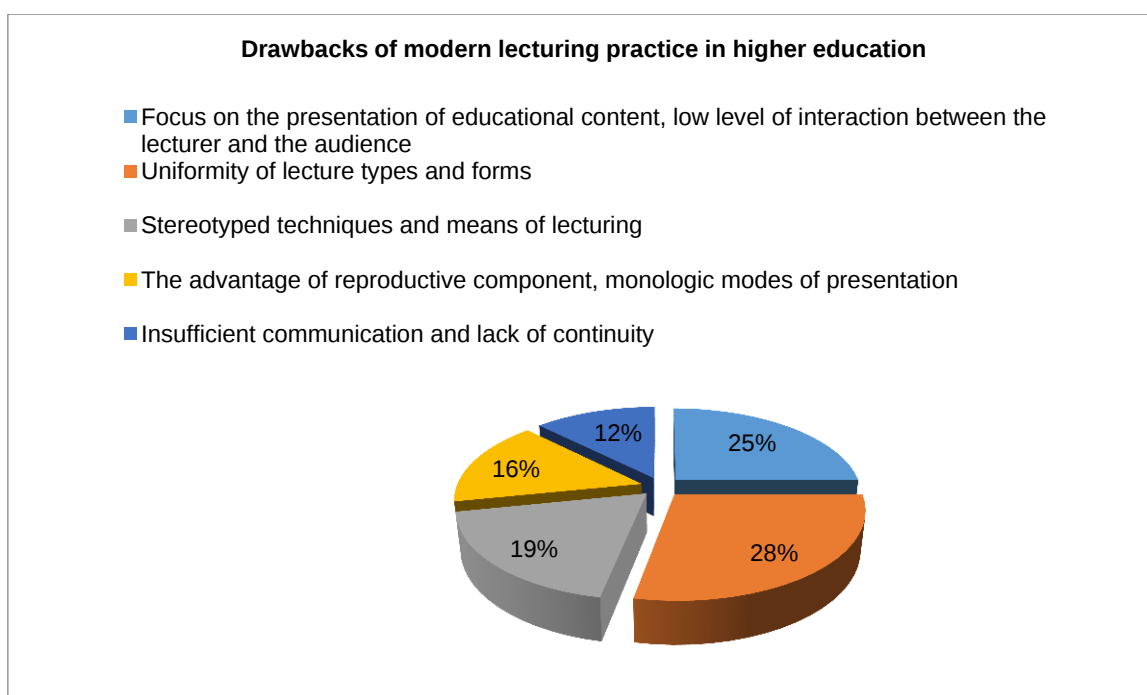

Fig. 3. Results of experts' interactive survey on drawbacks in the modern lecturing practice as well as methods of academic lectures

Results & Discussion. Many scientists are inclined to think that lecture is the least effective learning form and method compared to other ones. Anyway, they refer to “Learning Pyramid” developed by the US National Training Laboratories in Bethel, Maine based on “Dale’s cone of experience”. As a basis, American psychologists have chosen a conventional lecture based on lecturer’s monologue presenting certain instructional medium and its reproductive uptaking by students. The rate of uptaking theoretical data at the lecture after two weeks at the Learning Pyramid is the lowest at just 5% (Magennis, & Farrell, 2005: 49; Lalley et al., 2007: 67). However, other types of lectures, such as problematic, true-false (binary), interactive, etc., were left without the attention of American researchers.

The findings of the US National Training Laboratory on the retention of auditory material as a learning method, despite criticism of “Learning Pyramid” (Letrud, 2012; Masters, 2020), negatively affected the attitude towards it in university circles. A chain reaction was the reduction of

lecture courses, their replacement with other forms and types of classes. However, there is no alternative to lecture: it allows not only to achieve its optimum in complex and combined theoretical knowledge acquisition, but also to have a positive impact on students, through a variety of techniques (“contagion”, “mass recollection”, “dramatization”, etc.); it increases learning motivation, develops mental activity and forms a culture of learning communication and discussion.

A lecture is a universal form of theoretical learning in higher education; lecture’s application is expected in various systems and technologies, in particular, tutoring systems based on case technology. Undoubtedly, the advantage of advanced approach in students’ auditory learning, providing for the context problematicity, its interactive uptaking in the survey of problematic situations, turn out to be due to the comparison of methodological approaches to lecturing on conventional and tutoring learning systems (Table 2).

Table 2. Comparative characteristics of lectures’ methodological approaches according to conventional and tutoring learning systems

Phases	Types of students’ learning and cognitive activities	
	Conventional system	Tutoring system
Preparatory	Repetition of pre-uptaken theoretical knowledge	Independent study of recommended sources, carrying out of advanced tasks
Principal	Perception of learning information, its processing and recording in summary form	Participation in the discussion of learning issues, presentation of the results of your own searches, exchange of views, development of simultaneous inferences and constructive solutions
Postanalytical	Independent study of additional sources, completion of lecture notes	Study of ways and means of practical application of the acquired theoretical knowledge, improvement of individual techniques and means, algorithms of actions

The retention of auditory learning is due not only to thoughtful and specific purposes, substantiated and structured content, but also to proven technological support, corresponds to the prospects for the personal and career development of future professionals, contributes to the activation of their learning and cognitive activities. This explains our appeal to the case lecture.

In our perspective, case lecture is a variety of the lecture method, the technique of interactive learning in higher education, aimed at purposeful uptaking of new theoretical knowledge based on an in-depth

surveying of problematic situations, heuristic searching, comparing alternative ideas (proposals, solutions), their joint discussing, drawing reasonable conclusions and recommendations to solve similar problems in the future. The principal features of a case lecture include:

- *integrity* – focus on uptaking theoretical knowledge, developing research and general educational skills as well as critical thinking, culture of communication, creative skills;
- *problematicity* – focus on identifying and solving topical issues of educational,

scientific, professional and practical areas;

- *heuristics* – the exploring nature of learning, which involves the generation of ideas, the search for new approaches and ways to solve the raised problems;

- *complexity* – symbiotic and coordinated relationships of the main components of learning and professional training (educational, research, applied, etc.);

- *interactivity* – interpersonal interaction, cooperation, collaboration aimed at developing common views and approaches to implement problems raised;

- *dialogics* – the form of learning communication, based on the interchange of information, opinions, ideas and solutions, compliance with the interactive rules of communication;

- *technological effectiveness* – clear structuring of learning interaction with the help of curated tools (forms, techniques, activities, training resources), that provides effective lecturing. The technological effectiveness of the case lecture is manifested in the unity of stages, operations

and procedures implemented under the guidance of a lecture to achieve the planned academic purposes.

Compared to a conventional lecture, a case lecture has a number of advantages, determined in the symbiotic relationships of students' independent learning as well as in-class learning on the specific theme, problematization of learning content, focus on students' place and role in lecture comprehending, searching for ways and means of solving topical issues, their discussion, working out algorithms for applying the knowledge and solutions obtained. The problematic situation described in the case acquires a special functional stress during the case lecture, which motivates for uptaking new theoretical knowledge, and is a vivid example of clarifying the ways and methods of their practical application in solving topical issues.

The case lecture technological chain consists of a sequence of educatees' algorithm-driven actions, aimed at purposeful solving of learning problems (Table 3).

Table 3. Typical system of preparing and reading a case lecture in higher education

Phases	Tasks	Actions of lecturer	Actions of students
Preparatory	To motivate on lecture theme, to focus on key problems; To know publications on learning materials and sources of information; To concentrate on advancing the case, to carry out tasks to it.	To establish the case, supply it with additional learning information; To compose advanced tasks for all lectures; To develop a lecture plan.	To uptake the case and additional information sources; to carry out all tasks; To develop own ways of problem solving and substantiate them.
Principal	To discuss the case and develop solutions to the problematic situations; To study learning issues in-depth; To work out the ways and methods of the acquired knowledge' practical application.	To organize a brainstorming discussion of the case; To read lecture; To manage the learning discussion; To direct the audience to find the optimal problem solving; To make conclusions and identify individual learning tasks.	To participate in group learning discussions of the case; To represent own ways of problem solving; To uptake new theoretical knowledge; To generate ideas on ways and means of problem solving, practical applying of acquired knowledge; To ask questions on lecture items.
Postanalytical	To concentrate on additional information resources; To work out skills to apply the knowledge gained for further refining your own solutions.	To consult, to give systematic advice; To monitor the performance of additional creative tasks, to evaluate students' independent work.	To model different scenarios in the case; To work out own scenario for controlled problem solving; To perform some creative tasks related to the individual interpretation of events and decisions.

To elucidate the methods of case lecture, we have chosen the monographic culture-oriented linguistic topic "Two development patterns of English statehood in

the second half of the 17th century: Mary or Elizabeth?"

At the preparatory phase, students were offered to independent study a case

“Two suns cannot shine in the sky” and a lecture plan consisting of the following questions:

1. The story of the struggle of Elizabeth Tudor and Mary Stuart for the English throne: confrontation over life and at the expense of life.

2. Is Elizabeth’s “Golden Age” a solid foundation of English statehood or a missed opportunity?

The case was based on the scene of Elizabeth’s imaginary meeting with Mary Stuart, recreated in F. Schiller’s tragedy “Mary Stuart” (act III, scene IV). Independent work of students on the case was organized using a system of questions and tasks:

1. Under what circumstances do two queens meet in Fotheringay Park?

2. Compare the emotional state of Elizabeth and Mary in certain drama situations, clear up the reasons for the excitement of each of them. How is the main characters’ general state reflected in their appearance, speech, actions and deeds?

3. What explains Elizabeth’s response to Mary’s request for generosity and help:

You are where it becomes you, Lady Stuart;
And thankfully I prize my God’s protection,
Who hath not suffered me to kneel a suppliant

Thus at your feet, as you now kneel at mine (Schiller, 2006)

4. Comment on Mary Stuart’s remark, which reflects her personal perception of events, as well as views on the monarch place and role in world history:

See – I will throw the blame of all on fate,

There not your fault, no more than it was mine.

An evil spirit rose from the abyss,
To kindle in our hearts the flame of hate,
By which our tender youth had been divided.
It grew with us, and bad, designing men
Fanned with their ready breath the fatal fire:
Frantics, enthusiasts, with sword and dagger
Armed the uncalled-for hand! (Schiller, 2006)

5. Why does Elizabeth challenge the “House of Lorraine” and, accusing Mary of an insidious conspiracy against her, threatens with bloody revenge? Explain the role of the following monologue of the Queen of England

in clearing up reasons for her hostility towards her cousin: “What’s kindred then to me, or nation’s laws? // The church can break the bands of every duty // It consecrates the regicide, the traitor; // I only practise what your priests have taught! // Force is my only surety; no alliance // Can be concluded with a race of vipers.” (Schiller, 2006)

6. Why was Mary forced to throw off the mask of humility and obedience, to reveal the contempt of the English queen, who she called a bastard, a hypocrite, a vulgar dancer? How did this affect Elizabeth and the further fate of her captive?

7. To what extent does the version of the tragedy “Mary Stuart” correspond to the logic of real historical events, your idea of the conflict? Make out your case using the F. Schiller’s script and featured resources.

8. Why does F. Schiller put such words in Elizabeth’s mouth, full of anger and contempt for her cousin:

The treacherous snare!

That in my life you might seduce my people;

And, like a sly Armida, in your net

Entangle all our noble English youth;

That all might turn to the new rising sun,

And I – (Schiller, 2006)

9. How do the quoted lines help predict the further course of events and the final denouement in the irreconcilable struggle between the two queens?

In the course of lecture, the lecturer is refreshing the monarch personality problem and his influence on the strengthening of English statehood, identifies England’s agenda in the second half of the 16th century as exemplified by Elizabeth Tudor and Mary Stuart. To do this, the introductory part provides a concise overview of the principal events that led to the royal confrontation; it summarizes facts and is briefly displayed by students in a concise form (Table 4).

By identifying major differences in the actions and deeds of queens, appropriate conditions are created for concentration on the circumstances that caused a struggle between Elizabeth I Tudor and Mary Stuart. For this purpose, during the main case lecture, a discussion of the case is carried out on issues and tasks addressed in advance;

Table 4. Comparative characteristics of the reign of Elizabeth Tudor and Mary Stuart

Areas of activity	The reign outcomes	
	Elizabeth I	Mary Stuart
the topical issues programmed are highlighted.		identifying contradictions and causal relationships, searching ways and approaches to solving complex issues. Case lecture helps to overcome learning stereotypes and oversimplifications, the consumer attitude of students to acquiring new knowledge. With its help, theoretical learning obtains problematicity, interactivity, heuristics; the motivation for learning significantly increases, a conscious and concerned attitude of students to their theoretical learning is formed.
At the final phase, the lecturer concludes the lecture items, invites students to answer the topical issues formulated in the theme, explain their choice, exchange arguments and counterarguments in the course of the learning scholastic debate.		From our perspective, the prospects for further development of the topic raised are in the research of the interactive capacity of forms, methods and means of enhancing the learning and cognitive activities of students during case lectures, determining the efficiency of modern information and communication technologies in the process of students' independent work with a case.
Conclusions. The use of case lectures allows you to optimize the auditory (theoretical) instruction in higher education due to the problematicity of learning, intensifying interactive communication between the lecturer and students, and fostering close integration between classroom work and independent learning. If a conventional academic lecture is aimed primarily at transmitting and uptaking knowledge acquired, then a case lecture involves mastering a relevant scientific knowledge based on an in-depth study of topical issues and conflict resolutions,		

Список використаних джерел

Смолженко Л. Г. Використання інтерактивних лекцій в межах курсу «Методика викладання іноземних мов у вищій школі». *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2015. III(29), Issue: 57, 47-50.

Rome Ministerial Communiqué. Retrieved from http://ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique.pdf

Freire P. *Pedagogy of the oppressed*. 30th ed. New York – London : Continuum. 2000. 181 p. Retrieved from <https://envs.ucsc.edu/internships/internship-readings/freire-pedagogy-of-the-oppressed.pdf>

Kolb A. Y., & Kolb D. A. Learning Styles and Learning Spaces: Enhancing Experiential Learning in Higher Education. *Academy of Management Learning & Education*. 2005. 4:2, 193-212.

Afurobi A., Izuagba A., Obiefuna C., Ifegbo P. Effects of the Use of Lecture Method and Wordle on the Performance of Students Taught Curriculum Studies 1: EDU222. *Journal of Education and Practice*. 2015. 6(18), 142-149.

Goffe W. L., Kauper D. A survey of principles instructors: Why lecture prevails? *Journal of Economic Education*. 2014. 45(4), 360-375.

Smith D. J. and Valentine T. The use and perceived effectiveness of instructional practices in two-year technical colleges. *Journal on Excellence in College Teaching*. 2012. 23(1), 133-161.

Kramer M. W. Sage on the stage or bore at the board? *Communication Education*. 2017. 66(2), 245–247. Doi.org/10.1080/03634523.2016.1272129.

Mazer J. P., Hess J. A. What is the place of lecture in higher education? *Communication Education*. 2017. 66:2, 236-237. Doi: 10.1080/03634523.2017.1287411.

Hathaway K. L. An application of the seven principles of good practice to online courses. *Research in Higher Education Courses*. 2014. Retrieved from <http://www.aabri.com/manuscripts/131676.pdf>

Pan S. C., Schmitt A. G., Bjork E. L., Sana F. Pretesting Reduces Mind Wandering and Enhances Learning During Online Lectures. *Journal of Applied Research in Memory and*

Cognition. 2020. 9(4), 542-554.
<https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2020.07.004>

Stokes K. D. Connecting to history through service-learning: A qualitative case study investigating student engagement in core history courses : A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Education in Curriculum and Leadership (Curriculum). Columbus : Columbus State University. 2020. 115 p.

Vaughn G. Lecture Versus Collaborative Learning Methods in Community College Classrooms : A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Education. Walden University. 2020. 117 p.

Roshni M. Public Digital Note-Taking in Lectures : A dissertation submitted in partial satisfaction of the requirements for the degree Doctor of Philosophy in Computer Science and Engineering. San Diego : University of California. 2009. 155 p.

Moschetti W. E, Frye B. M., Gililand J. M., Braziel A. J., Shah V. M. The Emergence of Collaboration in the Education of Fellows and Residents during COVID-19. *The Journal of Arthroplasty*. 2021. <https://doi.org/10.1016/j.arth.2021.02.019>

Sadeghi R., Sedaghat M. M, Ahmadi F. Sh. Comparison of the effect of lecture and blended teaching methods on students' learning and satisfaction. *Journal of Advances in Medical Education & Professionalism*. 2014. 2(4): 146-150.

Tuma F. The use of educational technology for interactive teaching in lectures. *Annals of Medicine and Surgery*. 2021. 62, 231-235.
<https://doi.org/10.1016/j.amsu.2021.01.051>

Magennis S. & Farrell A. Teaching and Learning Activities: Expanding the Repertoire to Support Student Learning. In: *Emerging Issues in the Practice of University Learning and Teaching*. 2005. O'Neill G., Moore S., McMullin B. (Eds). Dublin: AISHE, 42-53.

Lalley J. P., Miller R. H. The Learning Pyramid: Does It Point Teachers in the Right Direction. *Education*. 2007. 128(1), 64-79.

Letrud K. A Rebuttal of NTL Institute's Learning Pyramid. *Education*. 2012. 133(1), 117-124.

Masters K. Edgar Dale's Pyramid of Learning in medical education: A literature review. *Medical Education*. 2020. 54, 22-32.
<https://doi.org/10.1111/medu.13813>

Schiller F. Mary Stuart. A Tragedy. 2006. Retrieved from https://www.gutenberg.org/files/6791/6791-h/6791-h.htm#link2H_4_0021

References

Smovzhenko, L. H. (2015). Vykorystannia interaktyvnykh lektsii v mezhakh kursu «Metodyka vykladannia inozemnykh mov u vyshchii shkoli». *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III(29), Issue: 57, 47-50.

Rome Ministerial Communiqué. Retrieved from http://ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique.pdf

Freire, P. (2000). *Pedagogy of the oppressed*. 30th ed. New York – London : Continuum. Retrieved from <https://envs.ucsc.edu/internships/internship-readings/freire-pedagogy-of-the-oppressed.pdf>

Kolb, A. Y., & Kolb, D. A. (2005). Learning Styles and Learning Spaces: Enhancing Experiential Learning in Higher Education. *Academy of Management Learning & Education*, 4:2, 193-212.

Afurobi, A., Izuagba, A., Obiefuna, C., Ifegbo, P. (2015). Effects of the Use of Lecture Method and Wordle on the Performance of Students Taught Curriculum Studies 1: EDU222. *Journal of Education and Practice*. 6(18), 142-149.

Goffe, W. L., Kauper, D., (2014). A survey of principles instructors: Why lecture prevails? *Journal of Economic Education*, 45(4), 360-375.

Smith, D. J. and Valentine, T. (2012). The use and perceived effectiveness of instructional practices in two-year technical colleges. *Journal on Excellence in College Teaching*, 23(1), 133-161.

Kramer, M. W. (2017). Sage on the stage or bore at the board? *Communication Education*, 66(2), 245–247. Doi.org/10.1080/03634523.2016.1272129.

Mazer, J. P., Hess, J. A. (2017). What is the place of lecture in higher education? *Communication Education*, 66:2, 236-237. Doi: 10.1080/03634523.2017.1287411.

Hathaway, K. L. (2014). An application of the seven principles of good practice to online courses. *Research in Higher Education Courses*. Retrieved from <http://www.aabri.com/manuscripts/131676.pdf>

Pan, S. C., Schmitt, A. G., Bjork, E. L., Sana, F. (2020). Pretesting Reduces Mind

Wandering and Enhances Learning During Online Lectures. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 9(4), 542-554. <https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2020.07.004>

Stokes, K. D. (2020). Connecting to history through service-learning: A qualitative case study investigating student engagement in core history courses : A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Education in Curriculum and Leadership (Curriculum). Columbus : Columbus State University.

Vaughn, G. (2020). Lecture Versus Collaborative Learning Methods in Community College Classrooms : A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Education. Walden University.

Roshni, M. (2009). Public Digital Note-Taking in Lectures : A dissertation submitted in partial satisfaction of the requirements for the degree Doctor of Philosophy in Computer Science and Engineering. San Diego : University of California.

Moschetti, W. E, Frye, B. M., Gililand, J. M., Braziel, A. J., Shah, V. M. (2021). The Emergence of Collaboration in the Education of Fellows and Residents during COVID-19. *The Journal of Arthroplasty*. <https://doi.org/10.1016/j.arth.2021.02.019>

Sadeghi, R., Sedaghat, M. M, Ahmadi, F.

Sh. (2014). Comparison of the effect of lecture and blended teaching methods on students' learning and satisfaction. *Journal of Advances in Medical Education & Professionalism*, 2(4): 146-150.

Tuma, F. (2021). The use of educational technology for interactive teaching in lectures. *Annals of Medicine and Surgery*, 62, 231-235. <https://doi.org/10.1016/j.amsu.2021.01.051>

Magennis, S., & Farrell, A. (2005). Teaching and Learning Activities: Expanding the Repertoire to Support Student Learning. In: *Emerging Issues in the Practice of University Learning and Teaching*. O'Neill, G., Moore, S., McMullin, B. (Eds). Dublin: AISHE, 42-53.

Lalley, J. P., Miller, R. H. (2007). The Learning Pyramid: Does It Point Teachers in the Right Direction. *Education*, 128(1), 64-79.

Letrud, K., (2012). A Rebuttal of NTL Institute's Learning Pyramid. *Education*, 133(1), 117-124.

Masters, K. (2020). Edgar Dale's Pyramid of Learning in medical education: A literature review. *Medical Education*, 54, 22-32. <https://doi.org/10.1111/medu.13813>

Schiller, F. (2006). Mary Stuart. A Tragedy. Retrieved from https://www.gutenberg.org/files/6791/6791-h/6791-h.htm#link2H_4_0021

Розвиток потенціалу кейс-лекції у вищій освіті: проблематика, інтерактивність, евристика

Андрій ВІТЧЕНКО,

доктор педагогічних наук, професор кафедри суспільних наук,
Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського,
03049, Повітряних Сил, 28, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-1694-401X>

Анастасія ВІТЧЕНКО,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання іноземних мов і
світової літератури,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
01601, Пирогова, 9, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-3009-993X>

Світлана ХРИСТИУК,

кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та міжнародної комунікації,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
03041, Героїв Оборони, 15, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-4802-4891>

Анотація. Стаття присвячена обґрунтуванню та розробці кейс-лекції як лекційного методу викладання, а також методу інтерактивного навчання в сучасній вищій школі. У результаті емпіричного дослідження виявлено суттєві недоліки в сучасній університетській лекційній методиці та

підтверджено актуальність її вдосконалення. Основна увага у статті приділена визначенню нового поняття, висвітленню принципової специфіки кейс-лекції, виявленню її суттєвих переваг, пов'язаних із забезпеченням симбіотичного зв'язку самостійної навчальної роботи студентів з аудиторною роботою над конкретною темою, проблематикою змісту навчання, активізацією взаємодії суб'єктів у процесі інтерактивного спілкування, пошуком шляхів і методів розв'язання актуальних проблем, їх обговоренням, відпрацюванням алгоритмів застосування отриманих знань і рішень. Встановлено, що інтерпретація проблемної ситуації, описаної в кейсі, є ключовою для застосування мотивації до набуття нових теоретичних знань, а також надає наочний приклад для сприйняття шляхів і методів їх практичного застосування у вирішенні актуальних питань. Розроблено технологічний ланцюжок кейс-лекції, апробовано методику її проведення на прикладі монографічної культурологічної лінгвістичної теми «Дві моделі розвитку англійської державності у другій половині XVII століття: Марія чи Єлизавета?». Доведено, що кейс-лекція забезпечує подолання стереотипів і спрощень у навчанні, споживацького ставлення студентів до отримання нових знань; надає теоретичному навчанню проблемності, інтерактивності, евристичності; сприяє формуванню у студентів свідомого та зацікавленого ставлення до власного теоретичного навчання.

Ключові слова: кейс-лекція, проблематика, теоретичне навчання, тьюторська система, інтерактивність, евристика.

Граматичні категорії іменника: підходи до викладання в іншомовній аудиторії (початковий рівень)

Оксана ТРУМКО

кандидат філологічних наук, науковий співробітник
Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»
79013, С. Бандери, 32д, Львів, Україна
<http://orcid.org/0000-0003-3816-6164>

Анотація. Відповідно до Стандартизованих вимог до рівнів володіння українською мовою як іноземною А1–С2 іноземцям на початковому рівні достатньо розуміти деякі мовні особливості української мови, які дозволяють реалізовувати чітко визначені цими ж вимогами комунікативні потреби. Знання правил повних словозмінних чи словотвірних парадигм для цього рівня не передбачено, тому вивчення граматики є фрагментарним і повинно забезпечувати просте, коротке і тематично обмежене повсякденне спілкування. Це і зумовлює актуальність цієї статті, в якій сформовано основні теоретичні та методологічні принципи для викладання граматичних категорій іменника (відмінок, рід, число) в іншомовній аудиторії на рівні А1. Аналізуючи значення, які передають відповідні відмінкові форми (наприклад, номінація суб'єкта чи адресата, позначення кількості, напрямку, місця, часу, засобу дії, ознаки предмета, віку тощо), запропоновано систему правил для їх закріплення, що подано у вигляді таблиць і схем. Визначено комунікативні теми, в межах яких можна вивчати ті чи інші граматичні категорії, а лексику використовувати для ілюстрації та закріплення вивченого матеріалу. Запропоновано такий підхід до структури навчального матеріалу: тема чи підтема («Сім'я», «Дозвілля», «Навчання», «Дім, помешкання» тощо) – комунікативний намір (відповісти на запитання, представити себе, повідомити, підтвердити або заперечити інформацію) – лексичний мінімум – граматичні категорії (відповідні відмінкові форми іменників). Це стане підґрунтям для розроблення вправ і складання текстів з метою розвитку навичок читання, слухання, говоріння і письма. Крім цього, такий підхід дозволить реалізувати основні принципи комунікативно-орієнтованого навчання мови як іноземної, яке на початковому рівні пов'язане із формуванням граматичної компетенції.

Ключові слова: українська мова як іноземна, початковий рівень, рід іменників, число іменників, відмінкові форми.

Актуалізація теми (Introductin).

Актуальна методика викладання української мови як іноземної спрямована на те, щоб навчити іншомовця спілкуватися українською мовою, зокрема вміти реалізовувати свої комунікативні наміри у різних ситуаціях. Зауважимо, що «у будь-якого користувача мов у результаті оволодіння мовами виформовується індивідуальна мова (як при засвоєнні рідної й другої мови, так і іноземної мови), і одночасно відбувається оволодіння первинними і вторинними функціями цих мов, що опановуються індивідом» (Калмикова, Харченко & Мисан, 2021: 74).

Тому основний акцент викладачі роблять не на вивченні граматики та формуванні словникового запасу, а на максимальному заглибленні студента в україномовний процес: 1) на заняттях відбувається активізація мовленнєво-мислительних резервів мовця, яка

дозволяє йому передати зміст висловлювання; 2) залучаються міжкультурні аспекти; 3) поєднуються всі види мовленнєвої діяльності; 4) моделюються близькі до дійсності комунікативні ситуації (Дирда, 2015: 435). Здебільшого значення нових слів розкриваються на основному етапі вивчення мови шляхом пояснення їхнього значення за допомогою вже відомої лексики. Очевидно, що робота студентів з усіма граматичними категоріями, як це представлено в описовій граматиці української мови, є неефективною і неможливою, тому граматиці належить службова роль у процесі навчання мови, тобто вона не є метою навчання, а її засобом, вона підпорядкована комунікативній діяльності – розвиткові усного й писемного мовлення (Берега, 2018: 194). Коректність граматики, лексики і структур не є основною, і помилки повинні

виправлятися з обережністю (Берестень, Юрченко & Савельєв, 2022: 164). Водночас суто комунікативне навчання неможливе, його можна запроваджувати, коли студенти мають певний словниковий запас і знають більшість граматичних форм. Також розуміння граматичних явищ і зв'язків забезпечує більш швидке вивчення мови, а правильно побудовані висловлювання є запорукою успішної комунікації тощо. Тому методика викладання української мови як іноземної для вивчення граматичного матеріалу часто пропонує роботу з текстом (читання й аудіювання) для формування розуміння структурних елементів мови, що забезпечує розвиток в іншомовців рецептивних і продуктивних навичок (Єльнікова, 2019: 129).

Аналіз публікацій (Literature review). Питанням принципів викладання граматичних категорій, зокрема іменника, для іншомовної аудиторії в українській лінгводидактиці присвячена низка публікацій. Наприклад: на основі порівняння особливостей категорії роду іменника у російській, українській, англійській, арабській, китайській мовах виявлено труднощі, які можуть виникати при її вивченні в іноземців (Амічба, Клименко & Шкурко, 2022), розкрито труднощі, які виникають при вивченні відмінкових форм, зокрема родового відмінка (Юзвяк, 2019), описано особливості вивчення прийменниково-відмінкових форм іменників та ефективні форми роботи для їх засвоєння на початкових етапах навчання (Береза, 2018), представлено приклади вживання місцевого відмінка на позначення місця на початковому рівні (Косенко, 2019), схарактеризовано проблеми, які виникають в іноземців при вивченні категорії роду (Єльнікова, 2019) тощо.

Мета цієї статті (Aim of paper) – сформулювати теоретико-методологічне підґрунтя для викладання граматичних категорій іменника (відмінок, рід, число) на рівні А1 відповідно до Стандартизованих вимог до рівнів володіння українською мовою як іноземною А1–С2.

Виклад основного матеріалу (Results & Discussion). **Називний відмінок** в українській мові є початковою (вихідною) формою іменника і виступає в

реченні в ролі підмета. Периферійне значення називного відмінка виявляється в атрибутивній і предикативній функціях (Караман, 2011). Називний відмінок для рівня А1 забезпечує реалізацію таких комунікативних функцій як: 1) повідомлення про суб'єкта дії (*Студент* читає текст); 2) вказівка на особу чи предмет (*Це Ірина. Це телевізор*); 3) ідентифікація особи чи предмета (Мене звати *Остан*) (Стандартизовані вимоги, 2020: 19). Також називний відмінок використовують для того, щоб повідомити про статус об'єкта (*Моя мама – лікарка*), надати інформацію про свої уподобання (*Мені подобається ця книжка*), відповісти на прості запитання (*Моя рідна мова – українська*), підтвердити інформацію чи заперечити її (*Так, це книга. Ні, це не зошит*). Як бачимо, часто ми вживаємо цей відмінок у реченнях, які побудовані за моделлю $X \in Y$: підмет виражений особовим займенником чи іменником, а іменна частина складеного присудка – це іменник-власна назва або іменник-загальна назва (*Я Оксана. Він мій брат. Вона викладачка. Ми українці / Іван – українець. Ці діти – учні*).

Формування знань про називний відмінок неможливе без вивчення особливостей утворення множини, що пов'язана в українській мові з категорією роду. Щодо роду іменників, то часто у підручниках з української мови для іноземців читаємо: «Усі іменники належать до одного з трьох родів – чоловічого, жіночого або середнього. Іменники чоловічого роду переважно закінчуються приголосним звуком: брат, банан. Іменники жіночого роду, як правило, закінчуються літерами -а, -я: сумка, лікарня. Іменники середнього роду звичайно закінчуються на -о, -е, -я (після подвоєння приголосних): вікно, море, завдання» (Дегтярьова, 2021: 6). Проте, на нашу думку, цього не є достатньо, адже важливо пояснити, які ще категорії є релевантними для розрізнення роду в українській мові та допоможуть класифікувати іменники на початковому рівні вивчення мови. Тому пропонуємо доповнити ці правила поняттям про категорію істоти / неістоти, зауваживши, що в українській мові реальне поняття і граматичне поняття живого/неживого не збігаються: «З одного боку, існують іменники, які своїм понятійним змістом репрезентують значення реальної істотовості предмета, тобто які позначають

реалії онтологічно живі, однак цей зміст не знаходить підтримки на рівні граматичного значення істоти та його вираження. З іншого – існують іменники, які за своїм понятійним змістом позначають реально неістотів (неживі) предмети, але в граматичному

плані реалізуються як такі, що співвідносять з граматичним значенням істоти і відповідно забезпечені формою вираження» (Мороз, 2014: 95). Ця інформація може бути представлена у вигляді таблиць.

		Істоти (хто?)	Неістоти (що?)
Чоловічий рід	- (нульове закінчення)	чоловік, лікар, Іван	стіл, ключ
	-ь	дідусь, Василь	день, олівець
	-й	водій, Андрій	музей
	-о	батько, Петро	–
	-а	Микола	–
Жіночий рід	-а	жінка, лікарка, Оксана	сумка, вода
	-я	бабуся, Оля	сім'я, парасоля
	-ія	Марія	лекція, надія
	- (нульове закінчення)	–	ніч, подорож
Середній рід	-о	–	яблуко
	-е	–	сонце
	-я	–	ім'я

Основні правила утворення множини:

1. Іменники чоловічого роду, які закінчуються на приголосний або -о, у множині мають закінчення -и (студент – студенти, дядько – дядьки, стіл – столи). 2. Якщо іменник чоловічого роду закінчується на -ь / -ж, -ч, -ш, -щ / -ар, -яр, то у множині він отримує закінчення -і (день – дні, викладач – викладачі, школяр – школярі). Зверніть увагу на чергування голосних у корені (ніж – ножі). 3. Іменник чоловічого роду із закінченням -й у множині змінює його на -ї (трамвай – трамваї). 4. Якщо іменник жіночого роду закінчується на -а, то у множині воно змінюється на -и (студентка – студентки). 5. Іменник жіночого роду із закінченням -я / -ж, -ч, -ш, -щ / -ж, -ч, -ш, -щ (+ -а) у множині змінює його на -і (бабуся – бабусі, площа – площі, ніч – ночі). 6. Якщо іменники жіночого роду закінчуються на -ія / -я, то у множині вони отримують закінчення -ї (лекція – лекції, сім'я – сім'ї). 7. В іменниках середнього

роду закінчення -о у множині змінюється на закінчення -а (яблуко – яблука), а закінчення -е – на -я (поле – поля). Є деякі винятки (дівчина – дівчата, людина – люди). Утворення множини від назв істот середнього роду має свої особливості, що вивчають на наступних рівнях оволодіння мовою. Також на початковому рівні студенти знайомляться з тим, що в українській мові деякі іменники мають тільки однину або тільки множину. Цю тему можна актуалізувати під час вивчення тем «Покупки» (споживчі товари, засоби гігієни) та «Ресторан» (страви, напої).

Родовий відмінок передає значення об'єктне (прямого об'єкта при дієсловах із заперечною часткою не та прямого об'єкта, не визначеного кількісно чи визначеного частково) та комплексивне (виражається при збірних іменниках і назвах виміру) значення. Він виражає належність, присвійність, атрибутивні характеристики. У сполученні з прийменником може

виражати різноманітні обставинні значення тощо (Караман, 2011). На рівні А1 іноземці вивчають особливості вживання родового відмінка а) без прийменника для позначення кількості у поєднанні із кількісними числівниками (вісім гривень, десять копійок) та б) з прийменниками: з, із, зі: походження суб'єкта – звідки? (Вони з Румунії) (Стандартизовані вимоги, 2020: 19). Як правило, перше знайомство іноземця з особливостями поєднання числівників з іменниками відбувається при вивченні відповіді на запитання «Скільки тобі років?»: 1 + рік (називний відмінок однини): Мені 21 рік. / 2, 3, 4 + роки (називний відмінок множини): Мені 32 роки. / 5 ... + років (родовий відмінок множини): Мені 45 років.

Розповідь про сім'ю в деяких підручниках передбачає вивчення вживання родового відмінка для вираження у відношеннях належності (сестра (кого?) мами) та заперечення (є сестра – немає сестри)

(Палінська&Туркевич, 2010: с. 16–17). Формуємо правила: іменники жіночого роду закінчуються на -и (мама, сестри); чоловічого роду, зокрема назви істот, на -а (тата, брата).

Також для того, щоб уникнути відмінкової інтерференції слід вивчати родовий відмінок у зіставленні з називним і знахідним, наприклад: Я маю брата (знахідний відмінок) / Я не маю брата (родовий відмінок). / Це мої сестри (називний відмінок, множина) / Я не маю сестри (родовий відмінок, однина).

Форми назв неістот у родовому відмінку можна вивчати у контексті теми «Покупки» (магазини і базари; гроші) для вираження заперечення, позначення кількості чи вартості: У магазині немає м'яса / Я купив 5 кілограмів м'яса / Я не люблю цибулі / Я не їм ковбаси / Кілограм яблук коштує 20 гривень 50 копійок. Правила передаємо у вигляді таблиць і схем.

Однина		
Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід
- + -у / -а сир → сиру сік → соку хліб → хліба	-а → -и ковбаса → ковбаси	-о → -а м'ясо → м'яса
-й → -ю чай → чаю	-я / -ь → -і диня → дині сіль → солі	-е → -я яйце → яйця
	-ія → -ії олія → олії	

Множина		
Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід
-и → -ів торти → тортів	-и → -ок цукерки → цукерок	-я → -ь яйця → яєць
	-і → -ь дині → динь	
	-и → -и піци → піц	

Актуалізуємо знання про родовий відмінок і для реалізації комунікативних намірів побажання (*Бажаю здоров'я, щастя*). Тут у центрі уваги іменники III відміни жіночого роду на -ть та з нульовим закінченням, яке змінюється на -і (радість – радості, щирість – щирості, сміливість –

сміливість).

Моделювання ситуації «Знайомство» та забезпечення комунікативної інтенції «відповідь на запитання *Звідки ти?*» передбачає вивчення правил вживання родового відмінка з прийменником з (Трумко&Галайчук, 2023: 80).

Називний відмінок		Родовий відмінок
-а → -и		
Україна Канада		з України з Канади
-я → -ї		
Бразилія Франція		з Бразилії з Франції
-й → -ю		
Китай Парагвай		з Китаю з Парагваю
- + -у		
Єгипет Кіпр		з Єгипту з Кіпру
-и → -ів		
Нідерланди		з Нідерландів
Не змінюються		
США ОАЕ Марокко Чилі		зі США (зі Сполучених Штатів Америки) з ОАЕ (з Об'єднаних Арабських Еміратів) з Марокко з Чилі

Пропонуємо отримані знання про особливості вживання назв країн у родовому відмінку використати для вираження присвійності у реченнях такої моделі: Київ – столиця *України*.

Давальний відмінок в українській мові відповідає за вираження адресатної семантики, що має різні відмінки. Наприклад, поруч із дієсловами зі значенням сприяння, шкоди, повідомлення та ін., давальний відмінок виражає об'єкт, на який спрямована дія, і на користь/шкоду якого вона відбувається (Я допомагаю мамі), а з дієсловами волевиявлення, асистивності, вербального впливу та інфінітивом на первинну семантику адресатної синтаксеми нашаровується відмінок суб'єктності (Батько заборонив дітям грати у комп'ютерні ігри). Давальний відмінок може набувати семантики призначення (листи *друзі*), переходити в ад'єктивну сферу (пам'ятник *Франкові*), передавати адресатно-посесивну семантику (заліз *йому* в душу). Поєднується з невеликою кількістю прийменників (Кобченко, 2011: 169–170).

Давальний відмінок іменника на елементарному рівні є поза увагою укладачів Стандартизованих вимог до рівнів володіння мовою. Зосереджена увага

іншомовця на вивченні особових займенників у формі давального відмінка при вказівці на вік особи: *мені, тобі, йому, їй, нам, вам, їм* (Мені 20 років). Хоча тут можна замінити займенник іменником: *їй 10 років. – Дівчині 10 років. Оксані 10 років*. Конструкції з іменником вивчають на рівні А2.

Знахідний відмінок відіграє провідну роль у вираженні функції об'єкта, охопленого дією, або об'єкта прямої дії. У структурі речення об'єктна функція знахідного відмінка реалізується через вживання іменника, який позначає найчастіше конкретні предмети та поєднаний із дієсловом-предикатом. Вивчення знахідного відмінка рекомендують починати після називного, оскільки не варто вивчати «кличний, бо студент ще не може звернутися до співрозмовника, і не місцевий, бо насамперед потрібно визначити об'єкт, на який спрямовано дію, а не місце, де вона відбувається» (Лялька, 2009: 192): Суб'єкт + предикат + об'єкт (Лікар лікує *людей*).

На рівні А1 іноземець опановує знахідний відмінок без прийменника, який позначає об'єкт дії. Цей відмінок вживаємо для розповіді про уподобання: Я люблю цей *фільм*; щоденні заняття: Вчора я читала *книжку*. Я помила *овочі*; покупки: Я купила

коробку цукерок; їжу: Я їм *борщ*; стан здоров'я: У мене болить *горло* тощо.

Особливості відмінювання. Іменники, які позначають неістот чоловічого і середнього роду у знахідному відмінку однини та множини дорівнюють називному відмінку (Це мій *зошит* / Я маю *зошит*. Це мій *чай* / Я люблю *чай*. / Ці *журнали* дуже цікаві / Я прочитала ці *журнали*). Іменники жіночого роду в однині змінюють закінчення: ручка – ручку, лекція – лекцію, а у множині називний відмінок дорівнює знахідному (*Пісні* – багатство української культури / Я

люблю слухати ці *пісні*. *Квіти* ростуть у саду / Мені подарували *квіти*).

Іменники у формі знахідного відмінка на початковому рівні можна поєднати з такими дієсловами: *мати, любити, робити, дивитися, бачити, слухати, читати, їсти, пити, купувати, мити, варити, дати, боліти, лікувати, дарувати* та ін.

Як ми вже зауважили у темі «Сім'я і члени сім'ї, родичі», вживаємо знахідний відмінок, продовжуючи речення *Я маю / люблю (кого?) брата, сестру*.

Однина			
Чоловічий рід		Жіночий рід	
Хто?	Кого?	Хто?	Кого?
- / -о / -ь	-а / -я	-а / -я	-у / -ю
брат тато дідусь	брата тата дідуся	сестра бабуся сім'я	сестру бабусю сім'ю

Множина			
Чоловічий рід		Жіночий рід	
Хто?	Кого?	Хто?	Кого?
-и / -і	-ів	-и / -і	- / -ь
брати дядьки дідуся	братів дядьків дідусів	сестри тітки доньки бабусі	сестер тіток доньок бабусь

Вивчаємо вживання знахідного відмінка разом з прийменником *в, у, на* для позначення напрямку руху суб'єкта (Степан щодня ходить *в університет*. Я покладу книжку *на стіл*), що актуалізує відповідь на запитання *Куди?* Часто ці форми ми використовуємо для розповідей про наш побут (Я ходжу *на роботу* щодня) чи дозвілля (Я піду *на концерт* у суботу).

Знахідний відмінок із прийменником *про* з дієсловами *думати, мріяти* (Думати *про життя*. Мріяти *про вечірку*) (Стандартизовані вимоги, 2020: 20).

Орудний відмінок використовують для вербалізації таких значень: 1) знаряддя й засобу дії, позначаючи «рухливі чи нерухливі прилади, що допомагають агенту виконувати акціональні, інтелектуальні чи творчі дії» (Загнітко, 2012 (т. 2): 369–370); 2) способу дії; 3) порівняння; 4) сукупності (виражає, в якому обсязі суб'єкт бере участь у дії або охоплюється дією прямий об'єкт); 5) місця

та 6) часу (Плющ, 2016). Також орудний відмінок у поєднанні з прийменниками *з / із / зі* вказує на співучасника діяча.

На рівні А1 ми не вивчаємо орудний відмінок. Активне оволодіння цією відмінковою формою іменника розпочинається на рівні А2. Хоча актуалізація деяких комунікативних намірів на початковому рівні передбачає використання цього відмінка. Наприклад: 1) інформування про професію (*Ким ти працюєш?* – Я працюю *вчителем*); 2) вказівку на засіб пересування (Я їжджу *автобусом*. Я буду їхати *поїздом*); 3) висловлювання з дієсловами *займатися, захоплюватися* (Брат *захоплюється малюванням* / Я *займаюся плаванням*) тощо.

Місцевий відмінок уживається тільки з прийменниками та позначає місце, дії, час, рідше знаряддя дії чи засобу пересування. На початковому рівні зосереджуємо увагу іншомовців на таких

двох значеннях місцевого відмінка:
1) позначення місця та 2) часу в поєднанні з
назвами місяців.

Відповідь на запитання *Де є стіл?*

передбачає вивчення місцевого відмінка.
Найкраще знання про місце розміщення
предметів у просторі вивчати у темі «Дім,
помешкання».

Однина		
Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід
- + -і	-а / -я → -і	-о → -і
диван + на дивані стіл + на столі	шафа → у шафі полиця → на полиці	вікно → у вікні дзеркало → у дзеркалі
-к + -у		-о → -у
холодильник + у холодильнику	! підлога → на підлозі	ліжко → у ліжку

У множині прийменники *у / в / на* поєднують з іменниками, які змінюють своє закінчення на -ах.

Множина		
Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід
-ах		
столи – на столах	шафи – у шафах	вікна – у вікнах

Вивчаючи відповідь на запитання *Де ти є? / Де ти працюєш?*, парадигму відмінювання

іменника, який будемо використовувати у відповіді, можна зобразити так:

Що? (називний відмінок)		У чому? На чому? (місцевий відмінок)
лікарня ферма	-я → -і -а → -і	у / в лікарні на фермі

Також місцевий відмінок можемо
вживати для інформування про місце
народження, країну чи місто, в яких мешкає

іноземець. Тоді формуємо таблиці чи схеми, які
відображатимуть систему закінчень назв країн і
міст у місцевому відмінку. Наприклад:

Що? (називний відмінок)	У чому? (місцевий відмінок)
приголосний / -а → -і	
Мюнхен Відень Варшава ! Прага Гамбург Львів Сідней	у Мюнхені у Відні у Варшаві у Празі у Гамбурзі у Львові у Сідней (-йі)
- + -у	
Луцьк Нью-Йорк	в Луцьку у Нью-Йорку
-и → -ах	
Канни Суми ! Чернівці	у Каннах у Сумах у Чернівцях (-'ах)
не змінюються (-о, -у, -і)	
Ріо-де-Жанейро Сан-Паулу Делі	у Ріо-де-Жанейро у Сан-Паулу у Делі

Щодо змін у назвах місяців при творенні форм місцевого відмінка, то вони відповідають такій схемі: у + (грудень) груд- – -ень + -ні = у грудні. Звертаємо увагу на винятки: у лютому / у листопаді.

Як бачимо, локативну семантику в українській мові мають форми родового (Звідки?), знахідного (Куди?), орудного та місцевого (Куди?) відмінків. Тому дуже важливо передбачити такі завдання для іноземної аудиторії, які б сприяли закріпленню відповідних знань та систематизації їх.

Кличний відмінок має такі функції:

1) апелятивна (спонукати співрозмовника слухати та спілкуватися), 2) номінативна (іменування адресата мовлення за критеріями, які реферують статеві, вікові, статусно-рольові характеристики адресата, інтерперсональні стосунки між ним та мовцем), 3) емотивна характеристика особи або предмета (Юзвяк, 2019: 199). Вивчаємо кличний відмінок на позначення адресата-об'єкта, що ілюструємо на прикладі власних назв та номінації членів сім'ї.

Чоловічий рід		Жіночий рід	
-о → -е -о → -у	Петро → Петре ! Леонардо = Леонардо тато → тату	-а → -о	Анна → Анно мамо → мамо
-а → -о	Микола → Миколо	-я → -ю	Леся → Лесю бабуся → бабуся
- + -е - + -у	Алекс – Алексе брат – брате Олег – Олегу син – сину	-ія → -іє	Джулія → Джуліє Марія → Маріє
-й → -ю	Андрій → Андрію		
-ь → -ю	дідусь → дідусю		

Також звертаємо увагу на лінгвокультурний аспект: *пан – пане, пані – пані*.

Висновки (Conclusions). Таким чином, реалізуючи комунікативний підхід до навчання, де меті спілкування підпорядковані лексичні засоби та граматичні категорії, викладач подає навчальний матеріал більш цілісно, демонструє функціонування граматики у реальних ситуаціях спілкування або наближених до них. Встановлення зв'язків між метою спілкування (комунікативними інтенціями) та засобами її вербалізації на лексичному та граматичному рівнях стане підґрунтям для розроблення вправ і складання текстів, з метою розвитку навичок

читання, слухання, говоріння і письма. Тож вивчення граматичних категорій іменника дозволить іншомовцям: 1. Зрозуміти зміст поняття відмінок, рід та число. 2. З'ясувати різницю між значеннями відмінків. 3. Усвідомити механізми побудови граматичних конструкцій. 4. Подолати труднощі, які виникають у процесі вербалізації повідомлення, зокрема щодо його граматичного оформлення. 5. Розуміти комунікативні ситуації, в яких вживаємо ті чи інші граматичні форми, та реалізовувати свої комунікативні потреби.

Подяки. (Acknowledgments). *Немає*
Конфлікт інтересів (Conflict of interest). *Немає.*

Список використаних джерел

1. Амічба Д., Клименко Т., Шкурко О. Класифікуюча категорія роду в українській мові та інших різносистемних мовах: до проблеми навчання мовам студентів-іноземців. *Наукові записки Національного*

університету «Острозька академія»: Серія «Філологія». 2022. 12(80). С. 74–79.

2. Береза Л. О. Навчання прийменниково-відмінкової системи української мови в іншомовній аудиторії. *Вісник Глухівського національного*

педагогічного університету імені Олександра Довженка: Педагогічні науки. 2018. Вип. 1. С. 193–198.

3. Берестень О., Юрченко К., Савельєв П. Проблеми мотивації студентів на заняттях з іноземної мови. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2022. № 1 (23). С. 161–174.

4. Дирда І. А. Комунікативний підхід до навчання української мови як іноземної на основному етапі. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2015. Вип. 13. С. 433–436. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2015_13_62.

5. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Донецьк : Донец. нац. Ун-т, 2012.

6. Єльнікова Н. І. Вивчення граматичної категорії роду іменника в практичному курсі української мови як іноземної. *Інновації та традиції у мовній підготовці іноземних студентів* : збірник статей за матеріалами міжнародного науково-практичного семінару. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2019. С. 129–132.

7. Калмикова Л., Харченко, Н., Мисан, І. «Я-мова» і.е. «Індивідуальна мова»: проблема функціональної генералізації. *Psycholinguistics*. 2021. Вип. 29(1). С. 59–99.

8. Караман С. О., Караман О. В., Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова. Київ : Літера ЛТД, 2011. 560 с.

9. Кобченко Н. Реалізація адресатності в синтаксемах синкретичної семантики. *Лінгвістичні студії*. 2011. Вип. 22. С. 168–173. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2011_22_35

10. Косенко Ю. Г. Моделі використання місцевого відмінка іменників на позначення місця. *Культуромовна особистість фахівця у XXI столітті* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Суми, 7 груд. 2019 р. / за ред. О. М. Семеног. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. Вип. 1. С. 201–206. Режим доступу : <http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/7504/1/1.pdf>.

11. Лялька О. Труднощі вивчення відмінкових форм у системі

функціональної граматики української мови. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2009. № 4. С. 191–198.

12. Мороз Т. Ю. Специфіка вираження значень істоти / неістоти в аспекті виявів семантико-граматичної асиметрії. *Науковий вісник Чернівецького університету : Германська філологія*. 2014. Вип. 692–693. С. 100–102. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnugf_2014_692-693_32.

13. Палінська О., Туркевич О. Крок-1 (рівень А1–А2). Українська мова як іноземна : книга для студента. Львів : Артос, 2010. 104 с.

14. Плющ М. Я. Категорія відмінка в семантико-синтаксичній структурі речення. Київ : Вид-во Національного педагогічного ун-ту імені М. П. Драгоманова, 2016. 252 с.

15. Стандартизовані вимоги. Рівні володіння українською мовою як іноземною А1–С2. Зразки сертифікаційних завдань / укл. Галина Бойко, Данута Мазурик, Олександра Антонів, Олена Синчак. Київ : Інкос, 2020. 186 с.

16. Трумко О. М., Галайчук О. В. Комунікативна ситуація «Знайомство» як об'єкт вивчення в іншомовній аудиторії. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 30. С. 76–82.

17. Українська мова для іноземців у таблицях та коментарях : навчальний посібник / Т. О. Дегтярьова, Г. В. Дядченко, Л. А. Кулішенко. Суми : Сумський державний університет, 2021. 123 с.

18. Юзвяк І. Особливості викладання кличного відмінка на заняттях з української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2019. Вип. 14. С. 197–205.

References

1. Amichba, D., Klymenko, T., Shkurko, O. (2022). Klastyfikuiucha katehoriia rodu v ukrainskii movi ta inshykh riznosystemnykh movakh: do problemy navchannia movam studentiv-inozemtsiv. [Classifying category of gender in Ukrainian and other languages of different systems: to the problem of language teaching for foreign students]. *Naukovі zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*: Seriiia «Filolohiia», 12(80), S. 74–79.

2. Bereza, L. (2018). Navchannia

prymennykovo-vidminkovoi systemy ukrainskoi movy v inshomovnii audytorii. [Studying the prepositional-case system in the process of studying the Ukrainian language as a foreign language]. Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka: Pedahohichni nauky, Vyp. 1, S. 193–198.

3. Beresten, O., Yurchenko, K., Saveliev, P. (2022). Problemy motyvatsii studentiv na zaniattiakh z inozemnoi movy. [Issues of students motivation in foreign language classes]. Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriya «Filolohichni nauky», № 1 (23), S. 161–174.

4. Dyrda, I. (2015). Komunikativnyi pidkhid do navchannia ukrainskoi movy yak inozemnoi na osnovnomu etapi. [The communicative approach to studying Ukrainian as a foreign language in the main stage]. Filolohichni studii: naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu, Vyp. 13, S. 433–436.

5. Zahnitko, A. (2012). Slovyk suchasnoi linhvistyky : poniattia i terminy. [Vocabulary of linguistic studies: understanding and terms]. Donetsk: Donets. nats. Un-t.

6. Yelnikova, N. (2019). Vyvchennia hramatychnoi katehorii rodu imennyka v praktychnomu kursi ukrainskoi movy yak inozemnoi. [Studying the grammatical category of noun gender in a practical course of Ukrainian as a foreign language]. Innovatsii ta tradytsii u movnii pidhotovtsi inozemnykh studentiv: zbirnyk statei za materialamy mizhnarodnoho naukovo-praktychnoho seminaru, Kharkiv, S. 129–132.

7. Kalmykova, L., Kharchenko, N., Mysan, I. (2021). «Ia-mova» i.e. «Individualna mova»: problema funktsionalnoi heneralizatsii. [«I-language» i.e. «Individual language»: The Problem of Functional Generalization]. Psycholinguistics, 29(1), S. 59–99.

8. Karaman, S., Karaman, O., Pliushch, M. (2011). Suchasna ukrainska literaturna mova. [Modern Ukrainian literary language]. Kyiv, 2011.

9. Kobchenko, N. (2011). Realizatsiia adresatnosti v syntaksemakh synkretichnoi semantyky. [Implementation of addressability in syntaxes of syncretic semantics]. Linhvistychni studii, Vyp. 22, S. 168–173.

10. Kosenko, Yu. (2019). Modeli

vykorystannia mistsevoho vidminka imennykiv na poznachennia mistsia. [Models of use the local case of nouns to refer to a place]. Kulturomovna osobystist fakhivtsia u XXI stolitti : zb. materialiv Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf, Sumy, Vyp. 1, S. 201–206.

11. Lialka, O. (2009). Trudnoshchi vyvchennia vidminkovykh form u systemi funktsionalnoi hramatyky ukrainskoi movy. [Difficulties of learning case forms in the system of functional grammar of the Ukrainian language]. Teoriia i praktyka navchannia ukrainskoi movy yak inozemna mova, № 4, S. 191–198.

12. Moroz, T. (2014). Spetsyfika vyrazhennia znachen istoty / neistoty v aspekti vyjaviv semantyko-hramatychnoi asymetrii. [Specificity of the expression of the meanings of being/non-Being in the aspect of manifestations of semantic and grammatical asymmetry]. Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu : Hermanska filolohiia, Vyp. 692–693, S. 100–102.

13. Palinska, O., Turkevych, O. (2010). Krok-1 (riven A1–A2). Ukrainska mova yak inozemna : knyha dlia studenta. [Step-1 (level A1–A2). Ukrainian as a foreign language: a book for student]. Lviv : Artos.

14. Pliushch, M. (2016). Katehoriia vidminka v semantyko-syntaksyschnii strukturi rechennia. [Case category in the semantic and syntactic structure of the sentence]. Kyiv.

15. Boiko, H., Mazuryk, D., Antoniv, O., Synchak, O. (2020). Standartyzovani vymohy. Rivni volodinnia ukrainskoiu movoiu yak inozemnoi A1–C2. [Standardized requirements: levels of proficiency in Ukrainian as a foreign language A1–C2]. Kyiv : Inkos.

16. Trumko, O., Halaichuk, O. (2023). Komunikativna sytuatsiia «Znaiomstvo» yak ob'ekt vyvchennia v inshomovnii audytorii. [Communicative situation «acquaintance» as an object of study in a foreign language classroom]. Zakarpatski filolohichni studii, Vyp. 30, S. 76–82.

17. Dehtiarova, T., Diadchenko, H., Kulishenko, L. (2021). Ukrainska mova dlia inozemtsiv u tablytsiakh ta komentariakh : navchalnyi posibnyk [Ukrainian for foreigners in tables and commentaries: a study guide]. Sumy : Sumskyi derzhavnyi universytet.

18. Yuzviak I. Osoblyvosti vykladannia klychnoho vidminka na zaniattiakh z

ukrainskoi movy yak inozemnoi. [Features of teaching a vocative case on the lessons of Ukrainian as a foreign language]. Teoriia i

praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi, Vol. 14, S. 197–205.

Grammatical Categories of the Noun: Approaches to Teaching A Foreign Language Audience (Elementary Level)

Oksana TRUMKO

PhD in Philology, Researcher
International Institute of Education,
Culture and Diaspora Relations of Lviv Polytechnic National University
32d, S. Bandery str., Lviv, Ukraine 79013
<http://orcid.org/0000-0003-3816-6164>

Abstract. In accordance with the Standardized requirements for A1–C2 levels of proficiency in Ukrainian as a foreign language it is enough for foreigners to understand some language features of the Ukrainian language at the elementary level to realize the communication needs clearly defined by the same requirements. It is not required to know the rules of full word-inflection or word-formation paradigms for this level, so the study of grammar is fragmented and should provide simple, brief and thematically limited everyday communication. This is the reason for the relevance of this article, which formulates the main theoretical and methodological principles for teaching grammatical categories of the noun (case, gender, number) to a foreign audience at A1 level. Analyzing the meanings conveyed by the respective case forms (e.g, nomination of the subject or addressee, designation of number, direction, place, time, means of action, signs of the subject, age, etc.), a system of rules for their consolidation is proposed, which is presented in the form of tables and diagrams. The communicative themes within which certain grammatical categories can be studied are identified, and the vocabulary can be used to illustrate and consolidate the material studied. The following approach to the structure of the training material is proposed: topic or subtopic («Family», «Leisure», «Study», «Home, accommodation», etc.) – communicative intention (to answer a question, introduce oneself, inform, confirm or deny information) – lexical minimum – grammatical categories (appropriate case forms of nouns). This will be the basis for developing exercises and composing texts to develop reading, listening, speaking and writing skills. In addition, this approach allows realizing the basic principles of communicative-oriented teaching of a language as a foreign language, which at the initial level is also associated with the formation of grammatical competence.

Key words: Ukrainian as a foreign language, elementary level, gender of nouns, number of nouns, case forms.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

INTERNATIONAL JOURNAL OF PHILOLOGY

МІЖНАРОДНИЙ ФІЛОЛОГІЧНИЙ ЧАСОПИС

Міжнародний науковий журнал Vol. 15 № 2, 2024

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія KB 23986-13826 ПР від 19.06.2019

Підписано до друку 25 червня 2024 р. Формат 70х100/16
Папір офсетний. Гарнітура Arial. Друк різнографія
Умовно-друковані арк. __. Обліково-видавничі арк. __
Наклад 100 прим. Замовлення №

Видавництво «МІЛЕНІУМ» (Київ)
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 535 від 19.07.2001 р.

Видавництво «МІЛЕНІУМ»

м. Київ, вул. Фрунзе, 60
Тел.: +38 (067) 849-34-60
Факс: +38 (044) 222-74-35
E-mail: milenium_ofis @ukr.net